

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**TRUMPALAIKIŲ KREDITŲ
EKONOMINIS VERTINIMAS AB SEB BANKO
PAVYZDŽIU**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)**

Magistro darbo autorės Dangyra Grigoraitienė, Ieva Tamosinaitė.....

Vadovas doc. dr. Dalia Rudytė.....

Recenzentas.....

.....

SANTRAUKA

Dangyra Grigoraitienė, Ieva Tamosinaitė

Trumpalaikių kreditų ekonominis vertinimas AB SEB banko pavyzdžiu.

Magistro darbas.

Moksliniame tyrimo darbe autorės sukūrė smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklę, kaip riziką mažinantį veiksni, remiantis Basel II normatyvais ir išanalizuota trumpalaikių kreditų, teikiamų smulkioms įmonėms ekonomine nauda AB SEB banke. Sukurtos smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pritaikomumą, darbo autorės įvertino remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“, UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis. Taip pat darbe apžvelgtos trumpalaikių kreditų rūšys, bei ekonominis trumpalaikių kreditų vertinimas AB SEB banke, išskirtas vienas pagrindinių rodiklių – trumpalaikių kreditų rizika. Įvertinta Basel susitarimo svarba vykdant vienodą bankų kreditavimo politiką bei išanalizuoti verslo paskolų kredito rizikos vertinimo modeliai. Pagrindiniai šiame darbe naudoti metodai – užsienio ir lietuvių autorių literatūros šaltinių analizė, mokslinių straipsnių lyginamoji analizė. Grafinė ir statistinė analizė moksliniame darbe naudota nustatant kredito rizikos aktualumą bei vertinant trumpalaikių kreditų, teikiamų smulkioms įmonėms AB SEB banke ekonominę naudą.

SUMMARY

Dangyra Grigoraitienė, Ieva Tamosinaitė

Short term credits economic evaluation according to SEB bank. Master's work.

Scientific research work of the authors has developed a small-scale short-term credit margin calculator, as lowering the risk factor, based on the Basel II standards and analyzed the short-term credits, provide economic benefits to small businesses SEB bank. Designed for small-scale short-term margins spreadsheet application, the authors evaluated on the basis of small company JSC "A", JSC "B," JSC "C" in financial reports. Also reviewed the work of the short-term types of credit and economic short-term credit rating in SEB bank, isolated one of the key indicators- short term credit risk. Rated the importance of Basel in the same bank loan policies and analyze the business loan credit risk models. The main methods used in this work - analysis of lithuanian and foreign authors of literature sources, a comparative analysis of scientific articles. Graphical and statistical analysis used in scientific work determining the relevance of the credit risk and assessing the short-term credits, provided to small businesses SEB bank in the economic benefits.

TURINYS

IVADAS.....	4
I. Trumpalaikių kreditų Alternatyvų palyginamoji analizė ir ekonominis vertinimas teoriniu aspektu	7
1.1. „Kredito“ ir „Trumpalaikio kredito“ sąvokos apibrėžtys.....	7
1.2. Trumpalaikių kreditų rūšių analizė	10
1.2.1. Kreditinės linijos, overdrafto ir trumpalaikio kredito palyginamoji analizė	11
1.2.2. Faktoringo ir forfeitingo charakteristikų analizė.....	16
1.3. Trumpalaikių kreditų ekonominis vertinimas banke.....	21
1.3.1. Juridinių asmenų kreditavimas ir diferencijavimas bankuose	23
1.3.2. Kredito rizikos valdymas banke.....	26
1.3.2.1. Komercinių bankų veiklos rizika ir ją ribojantys teisės aktai	27
1.3.2.2. Kredito rizikos vertinimas remiantis Basel normatyvais: Basel I ir Basel II.....	28
1.3.2.3. Verslo paskolų kredito rizikos vertinimo modeliai	31
1.4. Trumpalaikių kreditų ekonominio vertinimo metodologija	33
II. AB SEB banko trumpalaikių kreditų portfelio dinamikos ir kokybės vertinimas	40
2.1. AB SEB banko charakteristika	40
2.2. AB SEB banko paskolų portfelio bei taupymo produktų struktūra Lietuvos Bankinio sektoriaus kontekste	43
2.3. Smulkių įmonių kreditavimas AB SEB banke	47
2.4. AB SEB banko trumpalaikių paskolų smulkioms įmonėms analizė.....	49
2.5. AB SEB banko paskolų portfelio ekonominis vertinimas.....	53
2.6. BVP ir vidaus įsiskolinimo santykis	55
2.7. AB SEB banko santykinų finansinių rodiklių analizė.....	56
2.7.1. Trumpalaikių kreditų pasirinkimo kriterijai pagal prioritetus.....	66
III. SMULKIŲ ĮMONIŲ TRUMPALAIKIŲ KREDITŲ MARŽOS SKAIČIUOKLĖ.....	70
3.1. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė: sandorio duomenys.....	70
3.2. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė: užstato vertės skaičiavimas.....	72
3.3. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė: ekonominiai rodikliai.....	74
3.4. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pritaikomumas remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis	77
3.4.1. Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ rizikos grupės nustatymas.....	79
3.4.2. Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ užstatų vertinimas	86
3.4.3. Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ maržos identifikavimas.....	88
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	93

LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	97
PRIEDAI	102
1 PRIEDAS. Pagrindinių sąvokų analizė.....	103
2 PRIEDAS. Santrumpų žodynas	107
3 PRIEDAS. Prekinio kredito analizė.....	108
4 PRIEDAS. Dokumentinio akredityvo ir dokumentinio inkaso palyginamoji analizė	109
5 PRIEDAS. Ūkio subjektų diferenciacija.....	118
6 PRIEDAS. Rizikos valdymo organizacinė struktūra.....	121
7 PRIEDAS. Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys kredito rizikos valdymą	122
8 PRIEDAS. Basel II susitarimo struktūra.....	126
9 PRIEDAS. Paskolos kredito rizikos vertinimo ir valdymo modeliai	127
10 PRIEDAS. Formulės ir skaičiavimai	129
11 PRIEDAS. AB SEB banko balansas.....	132
12 PRIEDAS. AB SEB banko pelno nuostolio ataskaita.....	134
13 PRIEDAS. UAB „A“ balansas	135
14 PRIEDAS. UAB „A“ pelno (nuostolio) ataskaita	137
15 PRIEDAS. UAB „B“ balansas	138
16 PRIEDAS. UAB „B“ pelno (nuostolio) ataskaita.....	140
17 PRIEDAS. UAB „C“ balansas	141
18 PRIEDAS. UAB „C“ pelno (nuostolio) ataskaita.....	143
19 PRIEDAS. UAB „A“ finansinių rodiklių skaičiavimas	144
20 PRIEDAS. UAB „B“ finansinių rodiklių skaičiavimas	145
21 PRIEDAS. UAB „C“ finansinių rodiklių skaičiavimas	146
22 PRIEDAS. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės instrukcija.....	147

ĮVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Nuolat tobulėjantis informacinių technologijų lygis ir keliami nauji ekonominiai reikalavimai bankams verčia juos nepaliaujamai tobulinti dar visai neseniai įdiegtas naujoves paskolų išdavimo procese. Dinamiškai besikeičianti ekonomika diktuoja sąlygas bankams, kaip iš naujo kurti ekonominės kreditų vertinimo sistemas, įgyvendinant bendrus ES normatyvus, Basel I ir Basel II reikalavimus.

Vienas iš svarbiausių šiandieninės rinkos dalyvių, lemiančių šalies ekonomikos plėtrą, kurio dėka kiekviena įmonė gali vykdyti nepertraukiamą gamybos ciklą – bankas. Bankų sistemos dalyvių prekė – pinigai, t.y. jo pagrindinė funkcija – kreditavimas.

Vykdydamas pagrindines funkcijas bankas susiduria su įvairialypėmis problemomis, kurių svarbiausios yra valiutos kurso rinkos, palūkanų normų rinkos, nuosavybės vertybinių popierių kainų pokytis, likvidumo ir operacine rizika bei rizika patirti nuostolius ir prarasti indėlininkų pinigus, kai kredito gavėjas neįvykdys savo įsipareigojimų. Bankas, vykdydamas atsakingą fizinių ir juridinių asmenų depozitų politiką, skolinti taip pat privalo labai atsakingai.

Pasaulinių bankų gigantų griūtys privertė viso pasaulio finansų rinkų mastu apibrėžti vienodus reikalavimus ir taikyti juos visuose bankuose. Nuo 2005 m. bankuose augantis paskolų portfelis ir jų kokybės įvertinimas tampa dar aktualesnis šiandien – ekonominio sunkmečio laikais. Naujoji Basel kapitalo (Basel II) sutartis, sudaro galimybę ekonomiškai įvertinant paskolą juridiniam asmeniui, leidžia bankams tinkamai valdyti kredito riziką ir patirti kuo mažesnę nuostolį dėl kredito gavėjo prievolių nevykdymo.

Savalaikės, patikimos bei objektyvios informacijos disponavimas atlieka labai svarbų vaidmenį kredito rizikos valdymo procese. Vienas svarbiausių smulkių įmonių paskolos rizikos vertinimo būdų – rizikos grupės identifikavimas. Tam reikalinga patikima informacija, t.y. finansinės įmonių ataskaitos, teikiamos bankui savalaikiai ir pildomos pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus. Kuo tikslesnis kredito rizikos vertinimo analizės rezultatas, tuo patikimesnis banko stabilumas suteikiant paskolas verslo klientams.

Tyrimo problema. Iki nepriklausomybės atgavimo laikotarpio (1990 m.) Lietuva gyveno planinės ekonomikos laikus. Po Nepriklausomybės atgavimo pajusta laisvė, atsivėrė sienos, iš užsienio plūstelėjo iki tol nepasiekiamą produkcija, naujos verslo perspektyvos, naujas suvokimas, kaip valdyti organizacijos finansus, planuoti finansinius išteklius bei resursus. Į Lietuvą po truputį pradėjo „veržtis“ tarptautinės kompanijos, kurios jau buvo įvaldžiusios organizacijos finansų formavimo ypatumus, todėl norint išlikti vis smarkėjančioje konkurencinėje kovoje Lietuvos organizacijoms reikėjo smarkiai pasitempti ir spėti su užsienio kapitalą turinčiomis įmonėmis. Lietuvoje veikiantys komerciniai bankai atsigaunančiai Lietuvos ekonomikai (2004-2007 m.) bei vis smarkiau įsibėgėjančiam verslui ėmė siūlyti daugybę produktų, kurie „palengvintų“ kasdieninį

įmonių gyvenimą: pagreintų atsikaitymą su debitoriais, suteiktų kreditą apyvartinėms lėšoms, išleistų garantiją. Siekdamas patenkinti finansiniais ištekliais „alkanas“ įmones, bankai laikėsi ne itin griežtos kreditavimo politikos. Todėl per didelę rizikos „naštą užsikrovė ant savo pečių“, ko pasakoje dar pagreitino ir taip nepagrįstai didelį ekonomikos augimą Lietuvoje.

Lietuvoje augant paskolų portfeliui, kuris yra pagrindinė bankų turto sudedamoji dalis ir įsigaliojus naujiems Basel II normatyvams, atsiranda poreikis peržiūrėti bankuose taikomus trumpalaikių kreditų rizikos vertinimo modelius.

Tyrimo objektas – trumpalaikių kreditų rūšys.

Tyrimo dalykas – trumpalaikio kreditavimo rūšys skirtos smulkioms įmonėms.

Tyrimo tikslas – išanalizavus trumpalaikių kreditų, teikiamų smulkioms įmonėms ekonominę naudą AB SEB banke ir remiantis Basel II kapitalo sutartimi, sukurti smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklę, kaip riziką mažinantį veiksni.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, atlikti trumpalaikių kreditų rūšių palyginamąją analizę, nustatyti jų privalumus ir trūkumus kredito davėjo (banko) ir kredito gavėjo (smulkios įmonės) atžvilgiu.
2. Išskirti trumpalaikių kreditų ekonominio vertinimo aspektus ir išnagrinėti Basel komiteto pasiūlymus, orientuojantis į Naująją Basel kapitalo sutartį.
3. Išanalizuoti smulkių įmonių trumpalaikių kredito rūšių ekonominę naudą remiantis AB SEB banko pavyzdžiu.
4. Apibrėžti AB SEB banko pagrindinius finansinius rodiklius.
5. Sukurti smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklę.
6. Įvertinti sukurtos smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pritaikomumą remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis.

Mokslinio darbo hipotezė. Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė, daugelio mokslinės literatūros autorių apibrėžiama kaip nepakankamai išplėtotą ir Lietuvos finansų rinkai praktiškai neįmanomas taikyti.

Tyrimo bazė. Pagrindiniai šiame darbe taikomi metodai – literatūros šaltinių, mokslinių straipsnių lyginamoji analizė, grafinė analizė ir statistinė analizė nustatant kredito rizikos aktualumą bei vertinant trumpalaikių kreditų, teikiamų smulkioms įmonėms AB SEB banke ekonominę naudą.

Teorinėje magistro darbo dalyje nagrinėjamos mokslinės publikacijos, moksliniai tyrimai, konferencijų straipsniai, atskiri lietuvių autoriai (V.Aleknavičienė (2005), V.Vaškėlaitis (2001), E.Buškevičiūtė., I. Mačerinskienė I. (2005), R. Mituzienė (2005) ir kiti), kurie mėgina sisteminti užsienio autorių patirtį, bei ją pritaikyti Lietuvos įmonėms bei organizacijoms.

Užsienio šalių autoriai Jones C. P. (1992), Agarwal S., Ambrose B., Chunlin L. (2006), Gray A. (2006) pažymi, kad bankai teikia kreditines linijas įmonių trumpalaikiam likvidumui stabilizuoti. Analizuojamas Basel komiteto susitarimas ir jį lydintys normatyviniai aktai: Basel I ir Basel II.

Magistro darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Magistro darbą rašė dvi neakivaizdinio skyriaus absolventės. Kiekvienos autorės indėlis į magistro darbą yra apibrėžtas: teorinėje dalyje analizuota mokslinė literatūra suskirstyta į 4 skyrius. Kiekviena iš absolvenčių analizavo po du skyrius. Siekiant kuo giliau ir išsamiau išanalizuoti pasirinktą temą, antrojoje magistro darbo dalyje įvertinta trumpalaikių kreditų, suteiktų smulkioms įmonėms AB SEB banke ekonominė nauda, apibrėžti AB SEB banko finansiniai rodikliai. Trečiojoje darbo dalyje sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė, kurios pritaikomumas praktikoje atliktas remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis.

Tyrimo rezultatai. Grindžiamas kredito linijos, forfeitingo ir faktoringo, overdrafto ir trumpalaikio kredito, skirto vienkartiniam apyvartinių lėšų papildymui, sampratų aiškinimu. Lietuvos ir užsienio mokslininkų trumpalaikio kreditavimo modelių kompleksine analize. Remiantis teorine analize autorių sudarytos kredito rūšių palyginamosios analizės, išskirti privalumai ir trūkumai kredito davėjo ir kredito gavėjo atžvilgiu.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Magistro darbo praktinis reikšmingumas siejamas su sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuokle ir jos pritaikomumu praktikoje.

I. TRUMPALAIKIŲ KREDITŲ ALTERNATYVŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ IR EKONOMINIS VERTINIMAS TEORINIU ASPEKTU

1.1. „Kredito“ ir „Trumpalaikio kredito“ sąvokos apibrėžtys

Kredito sąvoka kilo iš lotynų kalbos žodžio „credo“ – „tikėti“, „pasitikėti“. Italų kalboje žodis „credo“ reiškia „stala“. Kreditas yra ekonominiai piniginiai santykiai, susiję su įmonių, organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tikslinių jų teikimu apmokėjimo ir grąžinimo pagrindais¹. Pagal G. Smalenską, norint sėkmingai plėtoti kredito operacijas šią kredito esmę būtina žinoti ir šiandieninėje bankininkystėje.²

Pagrindinis kredito elementas yra palūkanos arba procentai. Kaupti dideles apyvartines lėšas ir jų niekur nepanaudoti, prieštarauja pagrindiniam rinkos ekonomikos dėsniui – gauti pelną. Dėl to, kreditų teikimas ir jų naudojimas turi duoti pajamas.

Kreditoriai stengiasi paskolinti kapitalą už kuo aukštesnes palūkanas ir iš to gauti pelno. Debitoriai, priešingai, stengiasi pasiskolinti už kuo mažesnes palūkanas. Tačiau palūkanos nustatomos abipusiu kreditoriaus ir debitoriaus susitarimu.³

Kreditas mokslinėje literatūroje yra skirstomas į trumpalaikį ir ilgalaikį kreditą, trumpalaikėms paskoloms priskiriamos paskolos, suteikiamos iki vienerių metų.

Sparčiai augus ekonomikai šalyje didėjo ir ūkio subjektų poreikis finansuoti savo veiklą skolintomis lėšomis. Dažniausiai tam naudojami trumpalaikiai kreditai, kuriuos teikia tiek įvairios šalies kredito institucijos, tiek patys ūkio subjektai vieni kitiems.

Užsienio ir lietuvių autoriai įvairiai traktuoja „Kredito“ ir „Trumpalaikio kredito“ sąvoką, todėl tikslingiausia, mūsų nuomone, – išgryninti definicijas (žr. 1 ir 2 lenteles)

1 lentelė

Kredito sąvokos definicijos

<i>Autorius, metai</i>	<i>Kredito sąvoka</i>
Aleknavičienė V. 2005	Pasitikėjimas tarp komercinių partnerių dėl pinigų ar prekių skolinimasi už palūkanas ⁴ .
Buškevičienė E., Mažerskienė I. 2004	Reiškia komercinį pasitikėjimą ir prekių arba pinigų skolinimą už palūkanas. ⁵
Bikas E., Čepienė I., Jasienė M.	Tai prekių ir pinigų skolinimas, paprastai už atlygį, t.y. palūkanas. Kreditas rodo piniginius santykius, susijusius su įmonių ir fizinių asmenų laikinai laisvų lėšų kaupimu ir teikimu

¹ Lydeka, Z., Drilingas, B. (2002). *Firmos ekonomikos pagrindai*. Vilnius: Eugrimas.

² Smolenskas, G. (2002). *Finansai III dalis*. Vilnius: Homo liber.

³ Martinkus, B., Žilinskas, V. (2001). *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.

⁴ Aleknevičienė, V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija.

⁵ Buškevičiūtė, E., Mačerinskienė, I. (2005). *Finansų analizė*. Kaunas: Technologija.

2007	grąžintinumo sąlygomis. ⁶
Katkus V. 2000	Tai santykiai tarp kreditoriaus ir besiskolinančiojo, atsiradę dėl paskolintos vertės judėjimo atgal. ⁷
Martinkus B., Žilinskas V. 1996	Tai paskolos ir kitokie atidedamojo mokėjimo metodai, įgalinantys vartotojus ir firmas pirkti prekes, nekilnojamąjį turtą, paslaugas, žaliavas, medžiagas. Kreditas yra ekonominiai piniginiai santykiai, susiję su įmonių organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir jų teikiamam apmokėjimo ir grąžintinumo pagrindais. ⁸
„Bendroji kreditavimo politika“ AB SEB bankas 2004	Kreditas turi būti tinkamai struktūrizuotas pagal jo tikslą ir grąžinimo šaltinius. Skolinant specializuotai, t.y. projektų finansavimo atveju, ir siekiant sumažinti sandorio riziką, kreditas dažnai glaudžiai susiejamas su užstatu ir keliais sutartiniais skolininką ribojančiais įsipareigojimais (sąlygomis). Skolinant verslo klientams, pagrindiniai sandorio struktūriniai elementai kredito riziką gali sumažinti, arba priešingai – blogiau struktūrizuoto kredito atveju – padidinti. ⁹

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis lietuvių ir užsienio mokslinės literatūros autoriais bei AB SEB banko duomenimis.

Ekonomistai kreditu vadina pasitikėjimą, kurį pareiškia vienas asmuo – skolintojas (kreditorius), antram – skolininkui (debitoriui). Pasitikėjimas kreditavime atlieka labai svarbų vaidmenį, bet pagrindinis kreditoriaus tikslas – gauti pelno iš šios operacijos.

Kredito sutartis tai pagrindinis teisinis dokumentas, kuris apibrėžia kreditavimo objektą, kredito teikimo sąlygas, reglamentuoja kreditoriaus ir debitoriaus santykius, ir nustato šalių turtinę atsakomybę už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse rašoma, kad paskolos sutartimi viena šalis (paskolos davėjas) perduoda kitos šalies (paskolos gavėjo) nuosavybėn pinigus arba rūšies požymiais apibūdintus suvartojamuosius daiktus, o paskolos gavėjas įsipareigoja grąžinti paskolos davėjui tokią pat pinigų sumą arba tokį pat kiekį tokios pat rūšies ir kokybės kitų daiktų bei mokėti palūkanas, jeigu sutartis nenustato ko kita. Kredito sutartimi bankas ar kita kredito įstaiga (kreditorius) įsipareigoja suteikti kredito gavėjui sutartyje nustatyto dydžio ir nustatytomis sąlygomis pinigines lėšas (kreditą), o kredito gavėjas įsipareigoja gautą sumą grąžinti kreditoriui ir mokėti palūkanas.¹⁰

⁶ Bikas, E., Čepienė, I., Jasiene, M. (2007). *Pinigai, kreditas, valstybės finansai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla.

⁷ Katkus V. (1998). *Šiuolaikinės bankininkystės principai*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.

⁸ Martinkus, B., Žilinskas, V. (1996). *Pinigai, vertybiniai popieriai, bankai*. Kaunas: Technologija.

⁹ *Bendroji kreditavimo politika*. (2004). AB SEB Bankas.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso Patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. (2000 m. liepos 18 d). Nr. VIII-1864, Vilnius.

Valstybės Žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262

Trumpalaikio kredito sąvokos definicijos

<i>Autorius, metai</i>	<i>Trumpalaikio kredito sąvoka</i>
Bartkus E., Buškevičiūtė E. 1993	Leidžia racionaliai ir operatyviai perskirstyti ir naudoti pinigines lėšas, užtikrina produkcijos gamybos ar paslaugų teikimo bei jų realizavimo nepertraukiamumą, ūkio subjektų finansinės padėties pastovumą, skatina apyvartinio kapitalo apyvartumą. ¹¹
Martinkus B., Žilinskas V. 1996	Tai įmonėse panaudojamas prekėms, materialinėms vertybėms įsigyti; ekonominėms ir kitoms sąnaudoms finansuoti; įvairiems atsiskaitymams bei finansiniams sunkumams įveikti. ¹²
Katkus V., 1998	Paskolos vienai dienai, vienam sandoriui, bet kokiam fiksuotam laikotarpiui, priklausomai nuo veiklos specifikos. ¹³
Žaltauskienė N. 2000	Trumpalaikės paskolos ūkininkams ir žemės ūkio įmonėms suteikiamos žemę paruošti sėjai, sėklai įsigyti, chemikalams ir trąšoms, kuriai pirkti, žemės ūkio technikos remontui, darbo užmokesčiui, taip pat už elektros energiją, derliaus nuėmimą, džiovinimą, rūšiavimą ir laikymą, transportą, įpakavimo medžiagas ir kt. Taip pat kredituojamos ir gyvulininkystės trumpalaikės investicijos: pašarų gamyba, koncentruotų pašarų ir priedų pirkimas, veterinarijos paslaugos, gydymas ir vaistai, apmokėjimas už darbą, elektros energiją ir kt. ¹⁴
Buckiūnienė O., 2002	Greitas paskolų gavimas, ankstyvas jų grąžinimas, žemesni kaštai ir lankstumas. ¹⁵

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis lietuvių ir užsienio mokslinės literatūros autoriais.

Laikotarpis, kuriam sudaromos kredito sutartys būna labai įvairus. Kredito laikotarpis, priklauso nuo kreditoriaus galimybių skolinti ilgam laikui ir nuo debitoriaus galimybių grąžinti kreditą. Dar kredito laikas priklauso ir nuo to, koks tikslas yra imamui kreditui. Jeigu kreditas reikalingas papildyti apyvartinėms lėšoms, toks kreditas dažniausiai būna trumpalaikis, o investuojant į kokį nors stambų projektą, ar iš esmės modernizuojant gamybą, perkant naujus įrengimus ir pan., kreditai būna ilgalaikiai.

Galima teigti, kad prie trumpalaikio kredito privalumų galima būtų priskirti greitą ekonominės naudos gavimą, kadangi lėšos išleistos apyvartiniam turtui finansuoti greičiau duoda apčiuopiamos naudos, t.y. auga pardavimų pajamos, pelningumas. Visa tai ūkio subjektą daro finansiškai stipresniu bei leidžia užimti stipresnes rinkos pozicijas konkurentų atžvilgiu. Tačiau kiekvienai

¹¹ Bartkus, E., Buškevičiūtė, E. (1993). Finansai ir kreditas. Kaunas: Technologija.

¹² Martinkus, B. Žilinskas V. (2001). Ekonomikos pagrindai. Kaunas: Technologija.

¹³ Katkus, V. (1998). *Šiuolaikinės bankininkystės principai*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.

¹⁴ Žaltauskienė, N., Novošinskienė, A. (2002). Credits Market Development in Lithuania. *Inžinerinė ekonomika*, Nr. 3 (29).

¹⁵ Buckiūnienė, O. (2002). *Įmonių finansai*. Vilnius: Vilniaus kolegija.

įmonei reikia įvertinti savo kategoriją bei pasirinkti ekonomiškai naudingiausią trumpalaikio kreditavimo rūšį.

1.2. Trumpalaikių kreditų rūšių analizė

Lietuvoje veikiančios kredito institucijos siūlo daug įvairių trumpalaikių kreditų rūšių. Vieni trumpalaikiai kreditai yra panašūs į kitus, kiti visiškai skirtingi dėl savo finansavimo specifikos, tačiau kiekvienas iš jų turi tam tikrų privalumų arba trūkumų.

Trumpalaikiai kreditai – tai kreditai verslo klientams, išduodami iki vienerių metų, apyvartinėms lėšoms papildyti. Kreditai paprastai išduodami su kintama arba fiksuota palūkanų norma.

Užsienio autoriai trumpalaikės banko paskolas įvardija, kaip verslo stabilumo (trumpalaikio) finansavimo būdą. Priklausomai nuo paskolos rūšies, jų palūkanų norma gali būti skirtinga.

Kreditų gražinimą užtikrinančios sekančios priemonės:

- Turto įkeitimas:
 - ✓ piniginiai indėliai, esantys banke tokia pačia kaip ir kredito valiuta;
 - ✓ LR Vyriausybės vertybiniai popieriai, kurie banko nustatyta tvarka yra apskaitomi banko Investicinės bankininkystės departamente, tokia pačia kaip ir kredito valiuta;
 - ✓ gyvenamieji namai su priklausiniais bei žemės sklypais;
 - ✓ butai;
 - ✓ kitas nekilnojamasis turtas su žemės sklypais;
 - ✓ žemės ūkio paskirties žemė;
 - ✓ kilnojamasis turtas (įranga, įrengimai, žemės ūkio technika, automobiliai, žaliavos, atsargos, produkcija, prekės sandėlyje ir kt.).
- Fizinio asmens arba įmonės, įstaigos ar organizacijos laidavimas;
- Banko, įmonės, įstaigos ar organizacijos garantija.

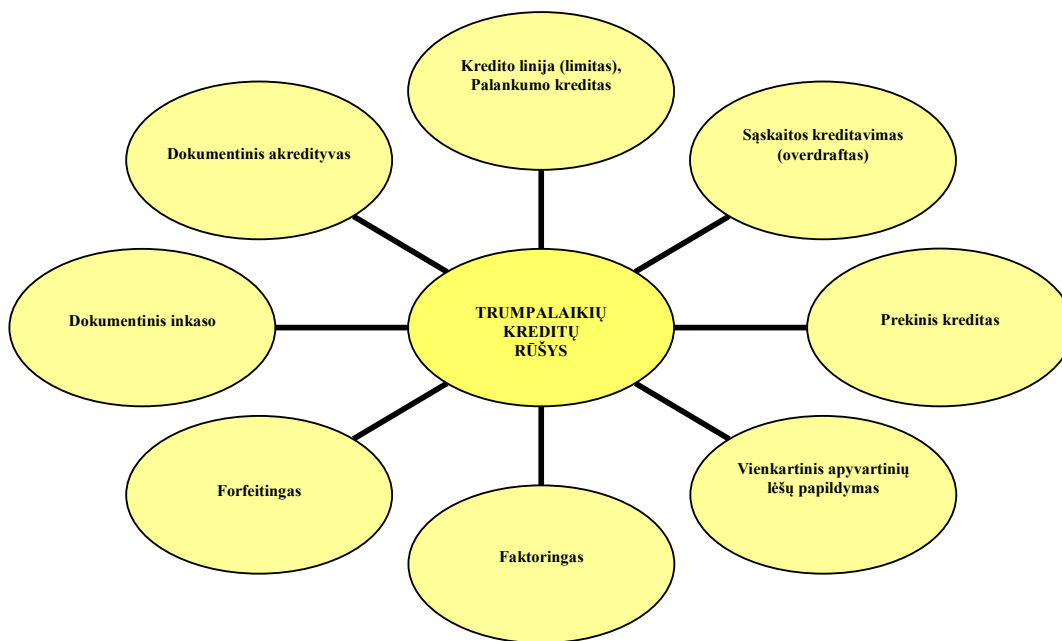
Trumpalaikis kreditas teikiamas ūkio subjektams jų einamajai veiklai finansuoti pagal sustambintus kreditavimo objektus. Trumpalaikis kreditas leidžia racionaliau ir efektyviau bei operatyviai persikirstyti ir efektyviai naudoti pinigines lėšas.

Trumpalaikiai kreditai sudaro didelę dalį banko aktyvų. Pagal tai, kokiems poreikiams įmonės panaudoja trumpam laikui banke gautas paskolas, jas galima sugrupuoti sekančiai:

1. Kreditai prekėms, materialinėms vertybėms;
2. Kreditai ekonominėms ir kitoms sąnaudoms;
3. Atsiskaitomieji kreditai;
4. Kreditai finansiniams sunkumams įveikti. Ilgalaikiai kreditai dažniausiai suteikiami norint įsigyti koki įrengimą ar padidinti pagrindinius fondus.

Siekiant patenkinti vartotojų poreikius, bankai trumpalaikių kreditų išdavimo sąlygas gerina ir prisitaiko prie besiplečiančios vartotojų rinkos.

Mokslinėje literatūroje randamos šios trumpalaikių kreditų rūšys, kurios pavaizduotos sekančiame paveiksle:



1 pav. Trumpalaikių kreditų rūšys

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis lietuvių ir užsienio mokslinės literatūros autoriais.

Viena iš trumpalaikių kreditų rūšių prekinis kreditas, kurio veikimo specifika yra vienos įmonės kreditavimas kitai įmonei. Kadangi prekinis kreditas su banku nesusijęs, todėl jo aprašymą pateikiame 3 priede. Prie trumpalaikių kredito rūšių taip pat galima priskirti banko garantiją bei vekselio diskontavimą, tačiau banko garantija detaliau darbe nebus nagrinėjama dėl jos veikimo specifikos (tai yra įsipareigojimų vykdymo užtikrinimas, ne mokėjimo priemonė), o vekselio diskontavimas rečiau praktikoje naudojama mokėjimo priemonė (dažniausiai pasirenkamas alternatyvus produktas – faktoringas). Dokumentinis akredityvas bei dokumentinis inkaso tarptautinės prekybos finansavimo instrumentai (mokėjimo priemonės) turi iš esmės panašią finansavimo struktūrą (t.y. per pardavėjo šalies banką prekybos dokumentai yra perduodami pirkėjo šalies bankui, o iš jo pirkėjui mainais į apmokėjimą), todėl šie trumpalaikiai kreditai plačiau analizuojami 4 priede.

1.2.1. Kreditinės linijos, overdrafto ir trumpalaikio kredito palyginamoji analizė

Kredito liniją ir overdraftą yra tikslinga lyginti tarpusavyje, dėl labai panašios finansavimo struktūros, kadangi bankas kreditinės linijos atveju suteikia ūkio subjektui nustatyto dydžio kreditą

atidarydamas paskolinę sąskaitą, o overdrafto atveju nustatyto dydžio kreditą einamojoje sąskaitoje, tačiau kiekvienas iš jų turi tik jiems būdingų savybių (3 lentelė).

3 lentelė

Kredito linijos ir overdrafto charakteristikos

<i>Kredito linija</i>	<i>Overdraftas</i>
Paprastai suteikiamas 1 metų laikotarpiui, tačiau išskirtiniais atvejais ir iki 2 metų laikotarpio, kreditą grąžinant termino pabaigoje.	Suteikiama vienerių metų laikotarpiui, sąskaitos kredito perviršį dengiant kas 30 dienų (jei kitaip nenumatyta kreditavimo sutartyje).
Paskolos dydis sudaro iki 2 mėnesių kliento pardavimų pajamų.	Paskolos dydis sudaro nuo 30 iki 40 procentų vidutinių mėnesio vykdomų kredito apyvartų per kliento sąskaitas banke.
Reikalingas užstatas (materialus ar nematerialus).	Nereikalingas užstatas (kai kuriais atvejais prašomas akcininkų laidavimas visai kredito sumai ir visam kredito laikotarpiui).
Kreditinės linijos palūkanos yra analogiškos trumpalaikių paskolų palūkanų dydžiui.	Overdrafto palūkanos būna kiek didesnės.
Atidaroma paskolinė sąskaita, iš kurios daromi pavedimai.	Pavedimai atliekami iš einamosios sąskaitos.

Šaltinis: Aleknevičienė V. (2005), AB SEB bankas, AB Swed bankas, AB DnB NORD bankas, AB Sampo bankas interneto svetainės.

Ivaškevičius D., Sakalas A. (1997) kreditinę liniją apibūdina kaip limitą, kurio neviršydama įmonė gali gauti kreditą be jokių papildomų susitarimų. Suteikdamas kreditą pagal užstatą, bankas gauna įkeitimo raštą, suteikiantį jam teisę disponuoti įkeistu turtu, jeigu kreditas nebus grąžintas. Gali būti įkeistas kilnojamas ir nekilnojamas turtas, vertybiniai popieriai, depozitiniai sertifikatai ir pan.¹⁶

Kiti autoriai (Rukuižienė R., 1998; Smalenskas G., 2002; Buckiūnienė O., 2002; Mituzienė R., 2005) kreditinę liniją vadina palankumo kreditu. Palankumo kreditas yra įprastas būdas, kai paskola išduodama palankiomis sąlygomis, klientui susitarus dėl kredito limito sąlygų. Kreditinė linija gali būti rėminė (skiriama apmokėti už prekes pagal vieną kontraktą) ir revolverinė (numatanti periodiškai pratęsti trumpalaikius kreditus).

Aleknevičienės V. (2005) teigia, kad kreditinė linija suteikiama įmonėms apyvartinio turto kreditavimui. Užsienio šalių autoriai Agarwal S., Ambrose B., Chunlin L. (2006) pažymi, kad bankai teikia kreditines linijas įmonių trumpalaikiam likvidumui stabilizuoti.¹⁷

Pasak Aleknevičienės V. (2005), kredito limitas nustatomas, įvertinus kliento finansinę būklę ir įkeitus bankui turtą. Kreditinę liniją bankai suteikia patikimiems klientams, kurių finansinė būklė yra stabili, kurie laiku grąžina paskolas ir sumoka palūkanas.¹⁸

¹⁶ Sakalas, A., Ivaškevičius, D. (1997). *Bankų vadyba*. Kaunas: Technologija.

¹⁷ Agarwal S., Ambrose B., Chunlin L. (2006 February). Credit lines and credit utilization. *Journal of Money, Credit & Banking*, Vol. 38 Issue 1.

¹⁸ Aleknevičienė, V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija.

Kreditinė linija yra įforminama sutartimi, pagal kurią bankas įsipareigoja kredito gavėjui teikti kreditus iki tam tikros sumos. Klientas gali naudotis tik ta pinigų suma, kuri jam reikalinga konkrečiu momentu. Klientas bankui moka palūkanas už faktiškai panaudotus pinigus ir už naudojimosi jais laikotarpį, bei mokesčių už nepanaudotą limito dalį, kadangi bankas neinvestuoja šių pinigų į kitus alternatyvius projektus ir neuždirba pajamų. Už neuždirbtas pajamas klientas ir moka bankui šį mokesčių kitaip vadinamą – įsipareigojimo mokesčiu.

Lietuvoje veikiančios kredito institucijos (AB SEB bankas, AB Swed bankas, AB DnB Nord bankas, AB Sampo bankas) paprastai kreditinę liniją suteikia 1 metų laikotarpiui, tačiau išskirtiniais atvejais terminas gali būti ir iki 2 metų.

Kreditinės linijos dydis taip pat priklauso ir nuo įmonės finansinių rodiklių, ir prievolių pagal sutartį įvykdymo užtikrinimo priemonių, tačiau dažniausiai suteikiama iki dviejų mėnesių įmonės vidutinių pardavimų sumos. Kreditinės linijos kainą sudaro: paskolos įforminimo išlaidos (administravimo mokesčiai), palūkanų išlaidos, įsipareigojimo mokesčiai nuo nepanaudotos kredito linijos sumos, turto apdraudimo (jei materialus turtas) bei turto įkeitimo lakštu Hipotekoje išlaidos.

Overdraftas (einamosios sąskaitos perviršis) – tai trumpalaikis kreditas, kurį gali gauti banko klientas per nustatytą laikotarpį ir iki iš anksto apibrėžto limito. Nustatytu laikotarpiu kredito gavėjas gali atsinaujinančiai naudotis norimo dydžio kreditu (iki limitu ribų).

Overdraftas yra naudojamas, siekiant padengti trumpalaikio kapitalo poreikį ir užtikrina galimybę įmonei įvykdyti savo mokesčius įsipareigojimus¹⁹. Rutkauskas A., Damašienė V. (2002) overdraftą įvardija kaip kredito perviršio paslaugą.

Lietuvių autoriai: Rukuižienė R. (1998), Jurevičienė D. (1999), Vaškelaitis V. (2001), Smalenskas G. (2002), Buckiūnienė O. (2002), Mituzienė R. (2005) overdraftą įvardija kaip procesą arba procedūrą, kai klientas pasiima pinigus iš savo einamosios sąskaitos, viršydamas turimas lėšas sąskaitoje.

Overdraftas gali būti techninis ir darbo, taip pat gali būti tam tikri overdrafto limitai, kai galima pasiimti pinigus iš savo atsiskaitomosios sąskaitos kuomet negalima viršyti to limitu, kurį nurodė bankas. Techninį overdraftą bankas suteikia tam klientui, kuris pateikia dokumentus, patvirtinančius, kad jo pirkėjai yra mokūs. Darbo overdraftu bankas nustato jo limitą klientui tik maksimaliam terminui ir turinčiam sąskaitą tame banke (maksimalus terminas - 90 dienų).

Jones C. P. (1992) overdraftą įvardija kaip formalų susitarimą su banku, kuris leidžia naudotis sąskaitos kreditu iki nustatyto maksimalaus limitu.²⁰

Overdraftas – tai banko apmokėjimo dokumentų vertė, viršijanti klientų sąskaitose esančias lėšas²¹, - teigia Sakalas A. ir Ivaškevičius D. (1997).

¹⁹ Startienė, G. (2000). Faktoringo reikšmė tarptautinės prekybos finansavime. *Ekonomika ir vadyba, 2000: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, [Kaunas, 2000 m. vasario 18]. Kaunas: Technologija.

²⁰ Jones, C. P. (1992). *Introduction to Financial management*. – Boston.

Darbo autorių nuomone, overdraftas tai tokia apyvartinio turto finansavimo rūšis, kuomet klientas gali viršyti atsiskaitomosios sąskaitos kredito likutį ta suma, kurią jam nustatė bankas. Lėšos yra išmokamos pagal kliento pateiktus bankui mokėjimo nurodymus, prašymus, susitarimus pirkti ir/ar parduoti užsienio valiutą, čekius ar prašymus išmokėti grynuosius pinigus, jei klientas nurodė grynujų pinigų paskirtį, arba lėšų gavėjo (išskyrus kitų finansų įstaigų ir valstybės institucijų) parengtus ir pasirašytus debeto mokėjimo nurodymus, jei yra raštiškas kliento sutikimas dėl debeto mokėjimo nurodymų vykdymo.

Lietuvoje veikiančios kredito institucijos (AB SEB bankas, AB Swed bankas, AB DnB Nord bankas, AB Sampo bankas) overdraftą suteikia 1 metų laikotarpiui, tačiau sąskaitos kredito perviršio laikotarpis neturi viršyti 30 dienų (išskirtiniais atvejais 90 dienų). Kredito dydis priklausomai nuo kredito įstaigos gali būti nuo 30 proc. iki 40 proc. vykdomų vidutinių mėnesinių apyvartų per banko sąskaitas toje įstaigoje.

Overdrafto palūkanos paprastai būna didesnės nei kitų trumpalaikių paskolų, kadangi suteikiant overdraftą bankas daugiau rizikuoja. Sąskaitos kredito perviršis padengiamas ir apskaičiuotos palūkanos mokamos ne vėliau kaip kitą banko darbo dieną po sąskaitos kredito perviršio laikotarpio pabaigos ir ne vėliau kaip paskutinę sąskaitos kredito perviršio limito galiojimo laikotarpio dieną. Kaip ir kredito linijos atveju, taip pat yra mokamas administravimo bei įsipareigojimo mokesčiai.

Išanalizavus Lietuvos autorių (Katkus V., 1998; Aleknevičienė V., 2005), taip pat ir užsienio šalių autorių (Detamore-Rodman C., 2005; Bengtson T., 2004; Agarwal S., Ambrose B., Chunlin L., 2006) literatūrą bei Lietuvos kredito institucijų (AB SEB bankas, AB Swed bankas, AB DnB Nord bankas, AB Sampo bankas) internetiniuose puslapiuose teikiamą informaciją, magistrantės išskiria šiuos kreditinės linijos ir overdrafto privalumus bei trūkumus ūkio subjektui (4 lentelė):

²¹ Sakalas, A., Ivaškevičius, D. (1997). *Bankų vadyba*, Kaunas: Technologija.

Kreditinės linijos ir overdrafto privalumai ir trūkumai ūkio subjektams

	<i>Kreditinė linija</i>	<i>Overdraftas</i>
PRIVALUMAI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Padeda subalansuoti įmonės apyvartinio kapitalo poreikius. Tai patogi finansavimo priemonė, nes lėšos naudojamos tada, kai jų reikia; 2. Bet kuriuo sutarties galiojimo momentu kreditą galima grąžinti ir vėl naudoti. Nereikia kiekvieną kartą tvarkytis kredito dokumentų; 3. Klientas renkasi kintamą arba fiksuotą palūkanų normą. Fiksuotos palūkanos padės išvengti su valiutos kurso svyravimo rizika susijusių nepatogumų. 4. Nėra nustatomas griežtas kredito grąžinimo grafikas, o nustatomas tik galutinis grąžinimo terminas; 5. Yra galimybė mokėti „Sodros“, VMI mokesčius ir darbo užmokesčio. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Patogiausiu būdu padeda subalansuoti laikinus įmonės apyvartinio kapitalo poreikius: klientas banko sąskaitoje nustatytą debeto likutį naudoja atsiskaitymams įprasta tvarka. Savalaikis ir/ar išankstinis apmokėjimas leidžia taupyti nuolaidų suma, gaunama iš tiekėjų; 2. Nereikia pateikti tikslinį panaudojimą patvirtinančių dokumentų; 3. Nereikia rūpintis ar laisvas lėšas pervesti sąskaitos kredito perviršio dengimui – sąskaitos kredito perviršis dengiamas kiekvieną kartą, įplaukus lėšoms į banko sąskaitą. Taip taupomos palūkanų sąnaudos; 4. Galimybė mokėti „Sodros“, VMI mokesčius ir darbo užmokesčių. 5. Klientas renkasi kintamą arba fiksuotą palūkanų normą. Fiksuotos palūkanos padės išvengti su valiutos kurso svyravimo rizika susijusių nepatogumų; 6. Paprastai nereikia įkeisti turto; 7. Nėra mokesčio už prieš laiką grąžinamą sąskaitos kredito perviršį (sutarties nutraukimą).
TRŪKUMAI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reikalingas užstatas (materialus ar nematerialus), kas sudaro papildomų tiek laiko, tiek piniginių sąnaudų. 2. Numatant kredito grąžinimo terminą laikotarpio pabaigoje paprastai trūksta laisvų lėšų jam padengti. 3. Nėra galimybės kredito lėšų persivesti į atsiskaitomąją sąskaitą. 4. Reikia pateikti tikslinį panaudojimą patvirtinančių dokumentų; 5. Sutarties nutraukimo atveju yra numatyti papildomi mokesčiai. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Didesnės palūkanos nei kitų trumpalaikių kredito rūšių. 2. Palyginus nedidelė kredito suma, sudaranti 30 – 40 proc. banko sąskaitose vykdomų kredito apyvartų. 3. Paskutinę sąskaitos kredito perviršio dieną reikia gerai paskaičiuoti kokio dydžio palikti teigiamą likutį sąskaitoje, kadangi dienos pabaigoje yra priskaičiuojamos palūkanos ir esant nepakankamai sumai sąskaitoje, nebus užskaitytas padengimas bei sekančią dieną bankas pritaikys baudą numatytą sutartyje.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis lietuvių ir užsienio mokslinės literatūros autoriais.

Vertinant kreditinę liniją ir overdraftą iš kredito institucijos pozicijų, darbo autorių nuomone, priimtinesnė yra kreditinė linija, kadangi paprastai už ją būna įkeičiamas nematerialus ar materialus turtas, kuris mažina finansavimo riziką.

Galima teigti, kad, ūkio subjektui nuolat trūkstant pinigų tikslingiau naudotis kreditine linija nei overdraftu, kadangi kredito dydis būna kur kas didesnis, nustatomos mažesnės palūkanos ir paprastai nėra numatomi daliniai kredito grąžinimo terminai.

Lietuvos bankai taip pat teikia trumpalaikius kreditus, kurie suteikiami trumpesniai nei 1 metų laikotarpiui ir skirti vienkartiniam įmonės apyvartinių lėšų papildymui. Tai kreditas analogiškas kreditinei linijai, tačiau esminis skirtumas tas, kad už šį kreditą garantuoja Žemės ūkio paskolų garantijų fondas (toliau – ŽŪPGF) bei UAB “Investicijų ir verslo garantijos“ (toliau – INVEGA). Tačiau prašoma kredito bei garantijos suma nesutampa, t.y. tiek ŽŪPGF tiek ir INVEGA garantuoja bankui nuo 30 iki 60 proc. prašomos kredito sumos. Šis finansavimo būdas patartinas naudoti tuomet, kai klientas aiškiai suplanavęs kredito grąžinimo terminus ir šaltinius.

Trumpalaikio kredito, skirto vienkartiniam apyvartinių lėšų papildymui, privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
1. Trūkstant ūkio subjektui užstato už kreditą, dalį jo bankams garantuoja ŽŪPGF bei INVEGA. 2. Už suteiktus kreditus su ŽŪPGF bei INVEGA garantijomis valstybė ūkio subjektams kompensuoja iki 50 proc. bankui sumokėtų palūkanų.	1. Gerokai ilgiau užtrunkantis procesas nei suteikiant kreditinę liniją. Proceso eigą ilgina papildomų dokumentų pateikimas ŽŪPGF bei INVEGA, bei reti posėdžių svarstymai dėl garantijų suteikimo (paprastai viena arba du kartus per savaitę). 2. Už garantijos suteikimą mokamas papildomas užmokestis. 3. Nustatomas kredito grąžinimo grafikas 4. Kreditas suteikiamas konkrečiam tikslui, todėl negali būti naudojamas niekur kitur. 5. Turi būti pateikiami tikslinį panaudojimą įrodantys dokumentai. 6. Ūkio subjektas turi atitikti keliamus reikalavimus ŽŪPGF bei INVEGA. 7. Paprastai kredito institucijos nustato kiek didesnes palūkanas nei kreditinei linijai dėl ŽŪPGF bei INVEGA taikomų lengvatų, grąžinant pusę sumokėtų palūkanų.

Šaltinis: sukurta darbo autorių remiantis www.garfondas.lt ir www.invega.lt interneto svetainėse teikiama informacija.

Galima teigti, kad, šios kredito rūšies trūkumai atsveria jos privalumus, todėl turint pakankamai užstato vertėtų rinktis kredito liniją.

1.2.2. Faktoringo ir forfeitingo charakteristikų analizė

Faktoringas ir forfeitingas – prekybos finansavimo instrumentai, kurie panašūs finansavimo principu, tačiau turintys esminių skirtumų (6 lentelė).

Faktoringo ir forfeitingo charakteristikos

Faktoringas	Forfeitingas
Einamųjų mokesčių reikalavimų pardavimas (trukmė iki 1 metų)	Pavienu mokesčių reikalavimų (paprastai vekselių) pardavimas (trukmė nuo 3 mėn. Iki 7 metų)
Trumpalaikis finansavimas	Vidutinės trukmės ir ilgalaikis finansavimas
Faktorius neperima šalies politinės rizikos ir (dažniausiai) valiutos kurso pasikeitimo rizikos	Forfeitorius perima šalies politinę riziką ir valiutos kurso pasikeitimo riziką
Pasiliekamas apie 10-15 proc. Garantinis įnašas	Pardavėjui išmokama visa suma
Nereikia banko garantijos	Reikia banko garantijos

Šaltinis: Startienė, G. (2002).

Istoriškai faktoringo operacijos atsirado vystantis prekiniam (komerciniam) kreditui, kurį suteikia pardavėjas pirkėjui, atidėdamas mokėjimo terminą už parduotas prekes. Palaipsniui į šiuos santykius tarp pirkėjo – pardavėjo įsiterpė tarpininkai – faktoringo įmonės. Faktoringas gali būti vykdomas tiek per specializuotas faktoringo įmones, tiek per kredito institutus (bankus), suteikiančius pardavėjams galimybę gauti finansavimą.

Žodis *factor* anglų kalboje reiškia makleris, tarpininkas. Savo ekonomine prasme faktoringas priskiriamas prie tarpininkavimo operacijų²².

Faktoringu (*angl. factoring*) vadinama prekybinio komisinio sandorio atmaina, išsiskirianti verslo (iš esmės prekybos) kreditavimo bei sandorio šalių atsiskaitymo specifika. Taikant šį atsiskaitymo būdą, mokėjimai vykdomi per trečiąjį asmenį – faktorių. Faktoringo esmę sudaro mokestinio reikalavimo (debetinės skolos), priklausančio kreditoriui pagal pirkimo – pardavimo, paslaugų teikimo arba darbų atlikimo sutartį, perleidimas trečiajam asmeniui – specializuotai faktoringo kompanijai arba bankui, susiejant šį perleidimą su faktoriaus įsipareigojimu nedelsiant arba per trumpą laiką (gavus iš skolininko lėšų) sumokėti pardavėjui už tam tikrą prekių (paslaugų ar darbų) dalį²³.

Vaškelaitis V. (2001) faktoringą apibūdina kaip skolų išieškojimo teisės įgijimą. Paprastai tokios skolos yra trumpalaikiai skoliniai įsipareigojimai už pirktas prekes ar suteiktas paslaugas. Kitaip tariant, faktoringas yra tarpininkavimo rūšis, kai tarpininkas (faktoringo kompanija) už tam tikrą mokestį iš įmonės perima teisę išieškoti jai priklausančius pinigus, kuriuos turi sumokėti tos įmonės klientas. Tuo pačiu tarpininkas kredituoja įmonės apyvartinį kapitalą ir prisiima kreditinę bei valiutinę riziką.²⁴

Rukuižienė R. (1998), Žaltauskienė N. (2000), Smalenskas G. (2002), Rutkauskas A., Damašienė V. (2002) teigia, kad faktoringas – procesas (procedūra), kai bankas perka savo klientų debetines sąskaitas už grynus pinigus. Tokiu atveju, be regreso teisės bankas, disponuodamas turima informacija, rizikuoja perimti nežinomus debitorinius įsiskolinimus.

Galima teigti, kad faktoringas – apyvartinių lėšų finansavimo paslauga, kuria naudodamasis klientas teisę reikalauti apmokėjimo pagal savo pirkėjams (debitoriams) išrašytas sąskaitas perleidžia bankui, mainais gaudamas didžiąją dalį tų sąskaitų vertės.

Vaškelaitis V., Šatas J., teigia, kad faktoringas pagal sandorio dalyvių nacionalinio priskirtinumo požymį arba operacijų pobūdį skirstomas į vietinį (vidaus) ir tarptautinį faktoringą.

Tarptautinio faktoringo atveju debetinio įsiskolinimo riziką prisiima faktoringo paslaugų tiekėjas, esantis toje pačioje šalyje kaip ir pirkėjas, nes jis žino vietines tradicijas, bendrąją padėtį. Todėl geriau atstovaujami ir ginami pardavėjo interesai.²⁵

Tiek vietinis (vidaus), tiek tarptautinis faktoringas gali būti su regreso teise ir be regreso teisės.

Pagal šiuos autorius (Šatas J., 2006; Šidlauskas A., 2005; Dikčius R., 2006; Mason R., 2004) *faktoringas su regreso teise* reiškia, kad jei pirkėjas laiku neatsiskaito su faktoriumi, tai sumą

²² Startienė, G. (2000). Faktoringo reikšmė tarptautinės prekybos finansavime. *Ekonomika ir vadyba - 2000*: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija.

²³ Šatas, J. (2006). *Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.

²⁴ Vaškelaitis, V. (2001). *Piniginiai atsiskaitymai teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.

²⁵ Vaškelaitis, V. (2001). *Piniginiai atsiskaitymai teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.

faktoriui turi padengti pats pardavėjas. Praktiškai tai reiškia, kad pirkėjų skolos yra neparduodamos, o tik įkeičiamos už gautus iš faktoriaus pinigus

Suteikiant faktoringą su regreso teise bankas vertina pardavėjo finansinę būklę, tačiau atsižvelgia ir į pirkėjo patikimumą, kurį tikrina iš išorinių šaltinių (Lietuvos banko informacijos, debitorių draudimo bendrovių informacijos ir pan.).

Factoringas be regreso teisės reiškia, kad visą pirkėjo riziką prisiima finansuotojas – faktoringo paslaugas teikianti įmonė. Prekių (paslaugų) pardavėjas neatsako už pirkėjo nemokumą. Praktiškai tai reiškia, kad faktorius nuperka pirkėjų skolas be teisės jas sugrąžinti pardavėjui, jei jam nepavyktų išreikalauti pinigų iš nemokaus pirkėjo. Tačiau tokiu atveju faktoringo paslaugos yra brangesnės: gali būti prašoma papildomų garantijų iš pardavėjo, apsidrausti nuo nesumokėjimo, faktorius šiuo atveju turi teisę atsisakyti perimti reikalavimo teisę į pirkėją, kurio patikimumas jam kelia abejonių. (Šatas J., 2006; Šidlauskas A., 2005; Dikčius R., 2006; Mason R., 2004).

Praktikoje yra labai paplitęs faktoringas be regreso teisės, tačiau faktorius nenorėdamas prisiimti visos finansavimo rizikos naudojami prekiniai kreditų draudimo bendrovių paslaugomis, taip apsisaugodamas nuo pirkėjo nemokumo rizikos. Suteikiant faktoringą be regreso teisės, faktorius kreipiasi į prekiniai kreditų draudimo bendrovę (su kuria yra sudaręs sutartį), prašydamas apdrausti pardavėjo prašomą faktoringo limitą (draudimo bendrovės draudžia tik išmokamo faktoringo avanso dalį). Pardavėjams taip pat yra galimybė ir patiems apsidrausti nuo pirkėjo nemokumo rizikos.

Išanalizavus Lietuvos (Šatas J., 2006; Startienė G., 2002), tiek užsienio (Klapper L., 2005; Mason R., 2004; Weisel J., Harm N., Cassie F.B., 2003) autorių mokslinę literatūrą, galima išskirti šiuos faktoringo patrauklumą lemiančius veiksnius:

- Naudodamasis faktoringu, pardavėjas (eksportuotojas) ne tik gauna beveik šimtaprocentinį finansavimą, bet ir gali pasinaudoti faktoriaus teikiama pardavėjo (eksportuotojo) sąskaitų – faktūrų ir pirkėjo (importuotojo) skolų administravimo paslauga bei perduoti jų kredito riziką. Faktorius paprastai turi daugiau svertų įtikinti pirkėją (eksportuotoją) mokėti laiku, todėl įmonėms naudojantis faktoringu, uždelsimai sutrumpėja. Tai reiškia, kad faktoringo avansai padengiami anksčiau, ir dėl to sąnaudos faktoringo mokesčiams mokėti palaipsniui mažėja;
- Faktoringo paslaugos pageidaujančiam pardavėjui (eksportuotojui) nereikia rūpintis turto įkeitimu. Jei įmonės veiklos rezultatai leidžia skolintis, tačiau ji neturi turto, kurį galėtų įkeisti už kreditą, faktoringas yra tinkamiausia finansavimo paslauga;
- Pasinaudodamas faktoringu pardavėjas (eksportuotojas) gali pasiūlyti pirkėjui (importuotojui) ilgesnį mokėjimo terminą. Kai kuriose šakose konkurencija dėl mokėjimo sąlygų savo reikšme prilygsta kainų konkurencijai. Todėl faktoringą galima traktuoti kaip svarbų prekių realizavimo politikos instrumentą, skatinantį pardavimus;

- faktoringo dėka padidėja pardavėjo (eksportuotojo) įmonės apyvarta ir likvidumas, sumažėja skolų administravimo kaštai, pagerėja pirkėjų (importuotojų) atsiskaitymo drausmė, palengvėja pinigų srautų planavimas;
- didžiąją dalį sąskaitų faktūrų sumos pardavėjas (eksportuotojas) gauna labai greitai (tą pačią arba sekančią dieną) ir įgyja galimybę greičiau atsiskaityti su savo kreditoriais, o gautą pelną vėl investuoti į naujus užsakymus;
- faktoringas apsaugo pardavėją nuo sezoninių ir trumpalaikių apyvartinių lėšų stygiaus;
- faktoringo kompanijos yra geras informacijos šaltinis apie potencialius probleminius pirkėjus.

Faktoringo privalumas bankui yra tas, kad tai viena iš nerizikingiausių finansavimo formų, kadangi naudojantis faktoringo be regresu paslauga praktiškai visi pirkėjų (debitorių) faktoringo limitai yra apdraudžiami prekinį kreditų draudimo bendrovių. Faktoringas su regresu pardavėjui siūlomas tik tuo atveju, jei neįmanoma apdrausti pirkėjo faktoringo limitu, tačiau tokiu atveju paprastai yra gerai įvertinama tiek pardavėjo, tiek pirkėjo finansinė būklė ir išorinė kita informacija reikalinga rizikai sumažinti.

Darbo autorės faktoringą apibūdina kaip vieną iš prieinamiausių kredito rūšių, kuris labiausiai efektyvus mažoms ir vidutinėms įmonėms. Faktoringas yra naudingas ir faktoringo įmonei, ir pardavėjui, ir pirkėjui. Faktorius gauna atlygį už savo darbą, finansavimą ir prisiimamą riziką. Atlygis susideda iš palūkanų, administravimo mokesčio ir sąskaitos priėmimo mokesčio. Pardavėjas gauna priešlaikinį pirkėjo skolų apmokėjimą, taip apsidrausdamas nuo jo nemokumo rizikos, sutaupo laiko ir pinigų, kadangi nereikia rūpintis skolų administravimu. Pirkėjui faktoringas naudingas tuo, kad atidėtas skolų apmokėjimas palengvina atsiskaitymus, kadangi nereikia atsiskaityti už prekes ar paslaugas iš karto, taip pat nereikia jokio užstato.

Esminis faktoringo paslaugų privalumas, lyginant su kitomis kredito rūšimis, yra tas, kad faktoringo kompanija turi daugiau informacijos ir galimybių įvertinti tiekėjo klientų likvidumą ir padėti tiekėjui pritraukti daugiau patikimų klientų palankiomis tiekimo sąlygomis.

Forfeitingas – prekybos kreditavimo bei pirkėjo ir pardavėjo atsiskaitymo būdas, įgyvendinamas per vertybinių popierių (iš esmės vekselių) išpirkimo sandorius. Pasirikus šį atsiskaitymo būdą, pardavėjas, išsiuntęs prekes ir būdamas suinteresuotas greičiau gauti už jas mokesį, nedelsdamas parduoda (dažniausiai su nuolaida) vekselius bankui arba kitai finansinei institucijai.²⁶

²⁶ Šatas, J. (2006). *Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.

Startienė G., Navickas V. (2005) forfeitingą įvardija kaip prekybos finansavimo metodą, kai specialus finansavimo institutas (forfeitorius) nuperka iš pardavėjo be regreso garantiją turinčius vekselius ar kitus mokestinius reikalavimus²⁷.

Smalensko G. (2002) nuomone, forfeitingas – procesas, kai bankas perka mokėjimo dokumentus, kuriuos gauna sudarius eksporto sandorį.²⁸

Rukuižienė R. (1998) forfeitingą apibūdina kaip kreditavimo procesą, kai bankas superka eksportuojančios šalies pervedimo vekselius ir iš anksto patikrinęs informaciją apie importuojančios šalies banko egzistavimą ir pervedimo sutarties sąlygas.²⁹

Šidlauskas A. (2005) forfeitingą įvardija kaip nepadengtų išskolinimų pirkimą pardavimą, superkant komercinius vekselius ir kitus mokėjimo reikalavimus pagal užsienio prekybos kontraktus. Forfeitingo atveju eksportuotojas parduoda bankui pirkėjo išduotus vekselius ir iš karto gauna sutartą sumą. Šiuo atveju regreso teisė į eksportuotoją netaikoma, todėl visa rizika tenka bankui, nupirkusiam vekselius.³⁰

Išskiriamos dvi forfeitingo rūšys:

- *grynasis forfeitingas* – kai forfeitorius prisiima visas galimas rizikas – ypač importuotojo mokumo riziką, importuotojo šalies politinę riziką ir valiutos kurso pasikeitimo riziką;
- *negrynasis forfeitingas* – kai forfeitorius pasilieka regreso teisę eksportuotojo atžvilgiu (Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I., 2005).

Forfeitingo operacijoje yra sujungiami tiekėjo, pirkėjo ir banko interesai. Svarbiausias pardavėjo tikslas yra tai, kad pardavęs vekselį gautų pinigų sumą, lygią prekės kainai. Kai gaunamų iš banko pinigų suma už vekselį yra mažesnė nei prekės vertė, pardavėjas didina sutartinę kainą arba palūkanas už kreditą. Taigi forfeitingavimas leidžia tiekėjui suteikti jo prekės pirkėjui būtinas apimties kreditą kito asmens sąskaita, t.y. banko finansinių išteklių sąskaita, gauti reikiamą pinigų sumą sandorio pradžioje ir išvengti rizikos, atsisakius pirkėjui apmokėti sąskaitą arba palūkanų normų svyravimo rizikos, taip pat nepatirti kreditavimo ir draudimo organizavimo išlaidų arba bent sumažinti jas.

Pirkėjo tikslas yra įsigyti reikiamas prekes savo veiklai su mažiausiomis išlaidomis. Jo išlaidos daromos periodiškai apmokant vekselius. Forfeitingo operacija sudaro galimybę pirkėjui įsigyti prekes kreditan.

Bankui forfeitingo operacija yra įprasta vekselių pirkimo operacija, kurios efektyvumas priklauso nuo diskonto normos ir vekselių skaičiaus (Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I. 2005).

²⁷ Startienė, G., Navickas, V. (1997). Forfeitingas ir faktoringas – užsienio prekybos finansavimo būdai. *Ekonomika ir vadyba –1997: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, 1997 balandžio 24-25. Kaunas: Technologija.

²⁸ Smalenskas, G. (2002). *Finansai*. Vilnius: Homo Liber.

²⁹ Rukuižienė, R. (1998). Kreditinio portfelio struktūra standartinėje kreditų sistemoje (teoriniai aspektai). *Ekonomika ir vadyba - 1998: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, 1998 balandžio 23-24. Kaunas: Technologija.

³⁰ Šidlauskas, A. (2005 birželio 13). Atsiskaitymas akreditivais. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, Nr. 22 (358).

Startienė G., Navickas V. (1997), Šidlauskas A. (2005), Šatas J. (2006) išskiria šiuos forfeitingo privalumus:

- iš karto gaunamos piniginės lėšos t.y. padidėjo pardavėjo likvidumas;
- dauguma pardavėjo rizikų (politinė pirkėjo šalyje, valiutinė, palūkanų normos pasikeitimo) perduodama forfeitoriui;
- pardavėjui neiškils administravimo problemų ir nebus papildomų išlaidų inkasuojant skolas;
- paprasta ir greitai įforminimo procedūra.

Pagrindinis forfeitingo trūkumas, lyginant su faktoringu yra aukšti kaštai pardavėjo atžvilgiu. Apmokėjimas už šias paslaugas turi padengti: piniginių lėšų skolinimo kainą, galima palūkanų pasikeitimo draudimą, valiutos riziką ir forfeitoriaus pelną (Startienė G., Navickas V. 1997).

Galime teigti, kad, forfeitingas yra mažiau populiarus už faktoringą ne tik dėl didesnių išlaidų, tačiau ir dėl kiek sudėtingesnės finansavimo struktūros, kadangi eksportuotojui reikalinga importuotojo banko garantija (vekselio avalis). Be to, informacijos stoka apie forfeitingą jį daro silpnesniu faktoringo atžvilgiu.

1.3. Trumpalaikių kreditų ekonominis vertinimas banke

Ekonominis vertinimas – tai atsakymas į klausimą, ar suteikiamas trumpalaikis kreditas bankui yra ekonomiškai naudingas. Ekonominis vertinimas įgalina pasirinkti sprendimą, remiantis finansinės naudos matais.

Kiekvienas bankas turi savo kreditavimo politiką, kurioje keliami *ekonominio vertinimo tikslai*:

- identifikuojamas trumpalaikio kredito rizikos laipsnis;
- nustatomi galimi nuostoliai dėl kredito gavėjo įsipareigojimų neįvykdymo;
- nustatomos laukiamos pajamos ir išlaidos.

Kiekvienam komerciniui bankui vienas pagrindinių tikslų yra kurti pridėtinę vertę akcininkų investuotam kapitalui. Įgyvendinat šį tikslą, turi būti kuo veiksmingiau valdomi turimi ištekliai ir kylanti rizika. Bankai valdo indėlininkų patikėtas lėšas ir jas investuoja, siekdami didžiausio pelno, esant priimtinau rizikos lygiui, todėl veiksmingas rizikos valdymas yra ypač aktualus. Viena iš reikšmingiausių komerciniams bankams yra kredito rizika. Mokslinėje literatūroje skirtingi autoriai kredito riziką išskiria nevienodai, tačiau galima apibendrintai pateikti dvi pagrindines rizikos vertinimo kryptis:

- *Kredito rizika* suprantama kaip skolininko nesugebėjimas vykdyti savo įsipareigojimų

bankui pagal pradines paskolos sutarties sąlygas, taigi į kredito rizikos struktūrą įeina tikimybė, kad skolininkas taps nemokiu.³¹

- Kiti autoriai *kredito riziką* įvardija kaip tikimybę, jog sumažės tam tikros dalies aktyvų vertė arba tikimybę, kad gautos pajamos bus mažesnės nei prognozuotos ir lauktos. Šiuo požiūriu kredito rizika suprantama kaip banko paskolų portfelio pelningumo sumažėjimo rizika.³²

Komercinis bankas skolindamas pinigų prisiima kredito riziką t.y. galimybę patirti nuostolį. Ar nuostoliai bus patirti, ar ne, iš anksto negalima numatyti. Esanti galimybė patirti bet kokio dydžio nuostolį įvertinama įsipareigojimų neįvykdymo tikimybe (PD - *Probability of Default*). Magistrantės pritaria mokslininkų (Ozdemir, 2004; Crouhy ir kt., 2000) aiškinimui, tačiau būtina įvertinti ne tik galimybę patirti nuostolį, bet ir galimo nuostolio dydį. Galimi patirti nuostoliai tiesiogiai proporcingi paskolintų lėšų sumai, t. y. kuo daugiau paskolinta, tuo daugiau galima prarasti. Taigi be įsipareigojimų neįvykdymo tikimybės, svarbios ir kitos dvi kredito rizikos sudedamosios dalys: paskolintų lėšų suma (EAD - *Exposure at Default*) ir nuostolio įsipareigojimų neįvykdymo atveju rodiklis (LGD - *Loss Given Default*), paprastai skaičiuojamas kaip procentas nuo EAD. EAD dauginant iš LGD rodiklio gauname absoliutų nuostolio, kuris būtų patirtas neįvykdžius įsipareigojimų, dydį. Bet kaip buvo minėta, šis nuostolis tik galimas, t. y. patirtinas su tam tikra tikimybe, taigi minėtą nuostolio sumą padauginus iš įsipareigojimų neįvykdymo tikimybės (PD) gauname tikėtiną nuostolį. Matematiškai tai galime parašyti taip:

$$L = EAD \times SEV \times L$$

$$EL = E(L \sim) = EAD \times E(SEV) \times E(L) = EAD \times LGD \times P(L = 1) = EAD \times LGD \times PD$$

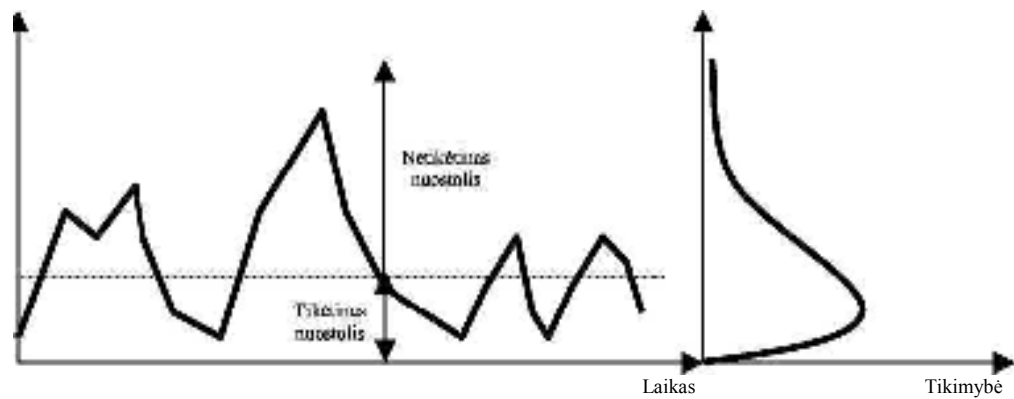
čia: $L \sim$ - paskolos nuostolis; L - įsipareigojimų neįvykdymas (L=1) arba įvykdymas (L=0); EL - tikėtinas nuostolis; SEV – nuostolingumas, EAD - paskolintų lėšų suma (paskolos dydis), LGD – nuostolis įsipareigojimų neįvykdymo atveju, PD - įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė³³.

Siekiant įvertinti kredito riziką, išmatuoti vien tikėtiną nuostolį nepakanka, kartais atsitinka taip, kad faktinis nuostolis viršija tikėtiną nuostolį, t. y. bankas susiduria su rizika patirti didesnę nuostolį nei tikėtasi (žr. 2 pav.).

³¹ Ozdemir, O., An Empirical Investigation of Consumer Credit Default Risk. [žiūrėta 2009-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.tek.org.tr/dosyalar/O-OZDEMIR-CREDR.pdf>

³² Bluhm, Ch., Overbeck, L., Wagner, Ch. (2003). An Introduction to Credit Risk Modeling. New York, Chapman and Hall/CRC Press.

³³ Bluhm, Ch., Overbeck, L., Wagner, Ch. (2003). An Introduction to Credit Risk Modeling. New York, Chapman and Hall/CRC Press.



2 pav. Tikėtinas ir netikėtinas nuostolis.
Šaltinis: V. Valvonis (2006).

Rizika patirti didesnę nuostolį negu tikėtasi dažniausiai vadinama netikėtinu nuostoliu, dažniausiai vertinama nuostolio standartiniu nuokrypiu arba rizikos vertės matu, o netikėtinam nuostoliui padengti bankas paprastai laiko kapitalą. Kapitalo poreikio skaičiavimo tvarką paprastai nustato bankų priežiūros institucija.

Iš dalies skirtingų autorių rizikos supratimas yra apibūdinamas panašiai, kredito rizikos atsiradimas yra sietinas su nuostolių atsiradimu, todėl komerciniams bankams reikia atitinkamai valdyti kredito riziką, parengti efektyvią struktūrą, sudaryti tinkamą valdymo strategiją ir politiką.

Baselio bankų priežiūros komitetas yra nurodęs, kad daugiausia problemų kredito įstaigoms kelia pakankamai liberalios kreditavimo sąlygos, neefektyvus paskolų portfelio rizikos valdymas, taip neįvertinama ekonominė ar kitokia aplinka. Kredito rizikos valdymas turėtų prasidėti iki suteikiant paskolą, bankas iš skolininko turi pareikalauti tiek informacijos, kad paskolą riziką vertinantys darbuotojai, paskolų komitetas ir kt. galėtų tinkamai įvertinti kredito riziką prieš suteikiant paskolą ir turėtų galimybę ją vertinti kol suteikta paskola bus atiduota. Prieš suteikiant paskolą reikia įvertinti ne tik prisiimamą riziką, bet ir pelną, taigi reikia abu šiuos veiksnius vertinti kartu, t. y. pagal riziką įvertintą pelną. Bankas priimdamas sprendimą suteikti paskolą, turi įvertinti atidėjinių tikėtinam nuostoliui padengti ir kapitalo netikėtam nuostoliui padengti poreikį (kainodara, pagrįsta rizika). Taip pat trumpalaikių kreditų ekonominis vertinimas priklauso ir nuo juridinių asmenų diferencijacijos.

1.3.1. Juridinių asmenų kreditavimas ir diferencijavimas bankuose

Bankas – finansinio tarpininko įmonė, kuri atlieka specialias paslaugas, sukuria mokėjimo priemones, o emisijos ir centrinis bankai – pinigus.

Bankas yra savarankiškas ūkio subjektas, turintis juridinio asmens statusą, teikiantis paslaugas ir darantis poveikį šalies ūkiui, jis prekiauja specialia preke – pinigais.

Bankas – tai kreditorius, paskolų ėmėjas ir tarpininkas tarp jų. Laikui bėgant bankas tapo kredito centru³⁴. G. Smalenskas bankus įvardija, kaip specialias ekonomines institucijas, teikiančias laikinai esančias laisvas lėšas ir santaupas, teikiančias kreditus, tarpininkaujančias atsiskaitymuose, leidžiančias apyvartoti pinigus, vertybinius popierius. Nuo bankų prasideda valstybė, todėl būtina sukurti gerą modernią bankininkystės sistemą.³⁵

Šiuolaikinio banko veikla įvairiapusiška, todėl sunku ją apibrėžti. Bankai organizuoja pinigų apyvartą, kreditinius santykius, finansuoja ūkį, atlieka draudimo operacijas, perka ir parduoda vertybinius popierius ir t.t.

Banko kreditas – tai pinigų paskolinimas tam tikram laikotarpiui, už kurį imamas palūkanų mokestis, tai – ekonominiai santykiai tarp banko ir skolininko, kuriuo gali būti tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys. Kreditai juridiniams asmenims yra suteikiami jų einamajai veiklai finansuoti, įmonės gauna kreditus bankuose prekėms ir kitoms materialinėms vertybėms pirkti, ekonominėms ir kitoms sąnaudoms padengti, atsiskaitymams su tiekėjais bei kitiems finansiniams sunkumams įveikti. Bankas, išduodamas klientui kreditą, sudaro raštišką sutartį, o kuo sutartyje yra išsamiau aptariamos kredito suteikimo sąlygos, tuo lengviau bankui kontroliuoti kredito tikslinį panaudojimą ir sutarties įvykdymą bei užtikrinti, kad kreditas būtų grąžintas laiku ir sumokėtos sutartos palūkanos.

Banko kreditas atlieka ypatingą vaidmenį ekonomikos procesuose. Bankinės veiklos ypatybė yra ta, kad suteikiamos paslaugos neduoda pelno – jis formuojamas iš klientų, kurie naudojami banko paslaugomis, pelno, todėl bankai suinteresuoti kreditą duoti tik pelningiems subjektams, nes kitaip bankas rizikuotų ne tik negauti pelno, bet ir prarasti dalį nuosavų lėšų, taigi banko kreditas turi įtakos ekonomikos pertvarkymo struktūrai. Taip pat bankai dalyvauja decentralizuotame ekonomikos valdyme, jie nustato, kurias įmones ar gamybos šakas finansuos, suteikdami kreditą, kokios bus kredito grąžinimo sąlygos, kokių sankcijų bus imtasi, jei šių sąlygų nebus laikomasi, ir pan., tokiu būdu bankai tiesiogiai įtakoja bendras gamybos proporcijas.

Įmonių kreditavimą įtakoja daug veiksnių, bet mokslinėje literatūroje išskiriami du pagrindiniai: palūkanų norma ir įmonių finansinis pajėgumas, o jautriausiai įmonių kreditavimo apimtys reaguoja į palūkanų normų svyravimą.

Kad būtų garantuotas banko likvidumas, bankas turi valdyti savo turtą ir įsipareigojimus, kad pinigų išmokėjimo banko klientams terminai, ir kreditų grąžinimo bankui terminai, visuomet būtų suderinti. „Auksinė“ bankininkystės taisyklė teigia: bankas negali išduoti paskolos ilgiam laikotarpiui, negu jis gali disponuoti jam patikėtomis kliento lėšomis“.³⁶ Jei bankas turėtų tik vienintelį indėlį, tai minėta taisyklė būtų akivaizdi, tačiau bankas priima įvairių rūšių indėlius ir

³⁴ Buckūnienė, O. (2002). *Įmonių finansai*. Vilnius: Vilniaus kolegija.

³⁵ Smolenskas, G. (2002). *Finansai III dalis*. Vilnius: Homo liber. p. 6

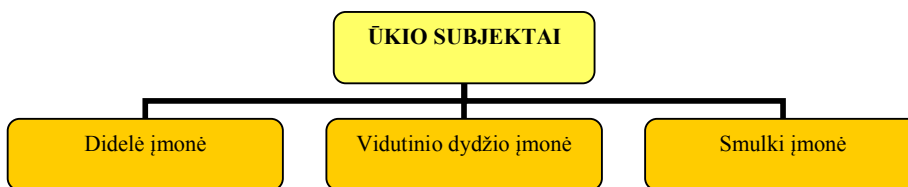
³⁶ Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymas. (1994). Valstybės žinios. Nr.2. p. 10.

išduoda įvairiausių kreditus, todėl praktikoje „auksinė“ taisyklė taikoma lanksčiai, nes pagal banko likvidumo reikalavimus išduodant vidutinės trukmės kreditus galima naudoti trumpalaikius indėlius.

Pagal kreditų portfelio formavimo principus – formuojama banko kreditavimo politika, kiekvienas bankas pasirenka savo kreditavimo politikos modelį, tačiau tai darydamas privalo prisilaikyti bendrų banko kreditavimo principų.

Išduodamas kreditus, bankas privalo rinktis, kam juos išduoti, nes reikia užtikrinti investuotų lėšų saugumą. Todėl banko investavimo politika susidaro iš trijų pagrindinių principų: pelningumo gavimas, banko likvidumas, investuotų lėšų saugumas, ir tai yra priklausomai nuo to, kam bankas skiria didesnę dėmesį, kreditavimo politika gali būti agresyvi, konservatyvi, liberali ir kt. Banko kreditavimo politiką nustato banko taryba, kuriai pasiūlymus pateikia banko valdyba³⁷.

Bankai išduodant kreditus įmones diferencijuoja pagal įmonės dydį valdomas lėšas, t.y. turtą, darbuotojų skaičių ir apyvartas. AB SEB banko politika, skirtingai nei LR įstatymas (žr. 5 priedą) išskiria tris įmonių grupes žr. 3 pav.



3 pav. Ūkio subjektai

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis AB SEB banko kreditavimo politika.

3 paveiksle išskirti ūkio subjektai, kur:

- Didelė įmonė traktuojama: konsoliduoti pardavimai viršija 50 mln. Eur;
- Vidutinio dydžio įmonė – konsoliduoti pardavimai nesiekia 50 mln. Eur, bet didesni nei 10 mln. Eur arba turtas viršija 10 mln. Eur arba bendras grupės įsiskolinimas yra lygus ar viršija 300 tūkst. Eur.
- Smulki įmonė – bendri pardavimai arba turtas mažesni nei 10 mln. Eur arba bendras grupės įsiskolinimas yra mažesnis nei 300 tūkst. Eur. Smulkios įmonės vertinamos naudojantis balų ar taškų skaičiavimo sistema. (Plačiau apie ūkio subjektų diferenciaciją žr. 5 priedą).

Moksliniame darbe plačiau analizuosime smulkių įmonių kreditavimą, tai aktualu, nes ekonomikos pakilimo laikotarpiu kūrėsi daug smulkių įmonių, kurios taip pat skatindavo ekonomikos augimą ir mažindavo nedarbo lygį šalyje.

³⁷ Taraila, S. (1998). *Kreditavimas*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.

1.3.2. Kredito rizikos valdymas banke

Bet kurios įmonės, kaip ir banko, rizikos valdymo organizacinės struktūros gali būti skiriamos dvi dalys:

- Strateginė struktūra – banko stebėtojų taryba, valdyba, rizikos valdymo komitetai, kurių pagrindinė funkcija valdant riziką – numatyti rizikos valdymo strategiją ir politiką, užtikrinti tinkamas sąlygas jas įgyvendinti;
- Vykdomoji struktūra – tai banko struktūriniai padaliniai, kurių pagrindinės funkcijos įgyvendinti rizikos valdymo strategiją ir politiką.³⁸

Mokslininkų nuomone, rizika bus valdoma veiksmingai, kuomet strateginė ir vykdomoji struktūra nuolat keisis informacija. Organai kurie sudaro strateginę struktūrą turi tiksliai nurodyti, kaip valdyti riziką, kokių tikimasi veiklos rezultatų, o vykdomosios struktūros padaliniai – informuoti, kaip įgyvendinama rizikos valdymo strategija, politika, teikti rekomendacijas, kaip pagerinti rizikos valdymą. Taip pat komerciniam bankui labai svarbi yra rizikos valdymo kultūra, t. y. kad darbuotojai suprastų rizikos valdymo būtinumą, bei jo naudą.

Banko rizikos valdymo organizacinė struktūra pavaizduota 6 priede. Rizikos valdymo organizacinė struktūra bankuose nėra vienoda, ji priklauso nuo teikiamų paskolų, jų įvairovės, dydžio, sudėtingumo, paskolų ir paskolų portfelio rizikos, banko dydžio, valdymo, veiklos ypatybių.³⁹

Veiksminga kredito rizikos valdymo sistema apima kredito rizikos valdymo strategiją, kredito politiką, kredito rizikos limitų sistemą, kitas kredito rizikos valdymo priemones ir procedūras, taip pat kredito rizikos valdymo vidaus kontrolę ir vidaus auditą, kurie leidžia kontroliuoti banko prisiimamą nustatyto dydžio kredito riziką ir siekti didžiausio pagal ją įvertinto pelno. Priemonės, kuriomis siekiama veiksmingo kredito rizikos valdymo, kiekvienas bankas pasirenka individualiai, atsižvelgdamas į savo veiklos ypatumus.⁴⁰

Kaip matyti iš 6 priede pateiktos struktūros, kredito rizikos valdymas prasideda nuo banko stebėtojų tarybos. Baselio bankų priežiūros komiteto parengtame dokumente „Kredito rizikos valdymo principai“ apibrėžtas pirmasis principas (iš viso – 17 principų) nusako būtent banko stebėtojų tarybos vaidmenį valdant kredito riziką.⁴¹

Nurodoma, kad banko stebėtojų taryba turi patvirtinti, ir kartą per metus peržiūrėti kredito rizikos valdymo strategiją. Minimoje strategijoje, kuri gali būti bendros banko rizikos valdymo strategijos dalis, turi būti numatyta: kredito rizikos valdymo organizacinė struktūra, kredito rizikos

³⁸ Dionne G. (2004). Book Review of Credit Risk: Pricing, Measurement, and Management. *Canada Research Chair in Risk Management, Working Paper* No. 04-06.

³⁹ V. Valvonis. (2004). Kredito rizikos valdymas banke. p 59.

⁴⁰ Oesterreichische Nationalbank (2004), Credit Approval Process and Credit Risk Management. Oesterreichische Nationalbank, Austrian Financial Market Authority. [žiūrėta 2008-11-06]. Prieiga per internetą: http://www.oenb.at/en/img/credit_approval_process_tcm16-23748.pdf.

⁴¹ Basel. Principles for the Management of Credit Risk// Basel Committee on Banking Supervision. [žiūrėta 2009-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf>.

valdytojų teisės, pareigos ir informacijos perdavimo tvarka; valdymo metodų visuma; bankui (ne)priimtinas kredito rizikos lygis; kreditavimo tikslai; siektinas paskolų portfelio dydis, struktūra ir savybės (paskolų pasiskirstymas, koncentracija, kokybė, portfelio didėjimas, sudaroma rinkos dalis ir kt.); principai, kuriais remiantis nustatomos bankui priimtinos su kredito rizika susijusios paslaugos ar paslaugos, kurioms bankas teikia pirmenybę, tokių paslaugų teikimo geografiniai regionai, rinkos dalys, sandorių šalys ir pan.

Apibendrinant galima teigti, kad rizikos valdymo strategija turi būti ilgalaikė ir rengiama atsižvelgiant į įvairias ekonomikos ciklo fazes bei su ja turi būti susipažinę visi banko darbuotojai, susiję su kredito rizikos valdymu, strategija jiems turi būti aiškiai suprantama, vykdomosios struktūros padaliniai ne rečiau kaip kartą per metus banko stebėtojų tarybai turėtų pateikti ataskaitą apie strategijos įgyvendinimą.

1.3.2.1. Komercinių bankų veiklos rizika ir ją ribojantys teisės aktai

Lietuvos Respublikos Bankų įstatyme sąvoka „bankas“ apibūdinamas kaip komercinis bankas ir specializuotas bankas (LR bankų įstatymas 2004). Komercinis bankas – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu, taip pat turi teisę verstis kitų finansinių paslaugų teikimu ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę (LR bankų įstatymas 2004). Kaip aiškina Lietuvos Respublikos Bankų įstatymo apibrėžimas, viena iš komercinių bankų funkcijų – kreditavimas, t.y. komerciniam bankui suteikiama teisė išduoti paskolas.

Lietuvos Respublikos bankų įstatyme 48 str. yra aiškiai apibrėžta bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai: kapitalo pakankamumo; likvidumo; maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais; maksimalios paskolos vienam skolininkui; didelių paskolų; kiti priežiūros institucijos teisės aktų nustatyti normatyvai⁴²

Tačiau tokia bankų sistema bei priežiūra veikė ne nuo bankų egzistavimo pradžios. Bankininkystės istorijoje, ir ne tik Lietuvoje, gausu skandalingų istorijų, bankrotų, sisteminių bankų griūčių, todėl reikėjo sukurti tokią bankų sistemą, kuri galėjo priversti bankus pateisinti jiems suteiktą pasitikėjimą ir pažaboti bankų savininkų norus rizikuoti kuo didesnės naudos vardan. Vienas iš tokių būdų – bankų priežiūra ir dar 1990 m. buvo priimtas Lietuvos banko įstatymas, kur be kitų bankui priskiriamų uždavinių, numatyta, kad Lietuvos bankas taip pat „kontroliuoja kredito įstaigų steigimą ir jų veiklą“.⁴³

⁴² Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas. (2004 kovo 30 d.) Nr. IX-2085

⁴³ Lietuvos bankas 1990–1992. (1993). Lietuvos bankas, Vilnius, p. 82.

Nepaisant to, beveik iki 1996 m. bankų finansinės ataskaitos buvo nepakankamai kokybiškos ir išsamios, sudaromos nesivadovaujant bendrais standartais, o sparčiai didėjant bankų turtui ir paskoloms, neišvengta su tuo susijusios rizikos ir „kokybės“ blogėjimo. Tuo laiku daugelis bankų skolininkų buvo ką tik įsteigtos bendrovės, neturinčios savo veiklos istorijos, nebuvo reglamentuota finansinės apskaitos svarba ir jos tvarkymo principai, nenumatytos audito galimybės, o tai sudarė prielaidas įmonėms turėti „dvigubą“ buhalteriją. Dėl netinkamai sutvarkytos finansinės apskaitos ir jos nepatikimumo nebuvo galima objektyviai įvertinti įmonių finansinės būklės ir pinigų srautų. Taigi *kredito rizika* tapo svarbiausia rizikos rūšimi, su kuria susidūrė Lietuvos bankai 1990–1995 m.

1992 m. Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymas Lietuvos Respublikos komercinių (akcinių) bankų įstatymas sugriežtino reikalavimus bankams atliekant kreditavimo operacijas, tačiau kredito rizika dar vis buvo ribojama nepakankamai. Tais pačiais 1992 m. Lietuvos banko valdybos nutarimu įkurtas Komercinių bankų departamentas, kuriam pavestos komercinių bankų priežiūros funkcijos.⁴⁴

1992 m. Lietuvos banko valdyba priėmė pirmą nutarimą „Dėl bankų kapitalo pakankamumo normatyvo nustatymo“, kuris mėgintas parengti pagal 1988 m. Baselio bankų priežiūros komiteto reikalavimus. 1996-1997 m. ir vėliau buvo tikslinamos ir griežtinamos bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų skaičiavimo metodikos, atsižvelgiant į ES direktyvas ir Baselio komiteto reikalavimus.

1996 m. pabaigoje patvirtintos naujos Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklės, kuriose numatyti griežtesni reikalavimai sudarant bankų kapitalą ir nustatytas naujas kriterijus vertinti turto riziką atsižvelgiant į valstybių reitingus. Lietuvos bankų priežiūros pagrindu tapo Baselio komiteto pagrindiniai efektyvios bankų priežiūros principai kurių taikymui Lietuvoje pritarė ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė.⁴⁵ Tai yra labai svarbu apibrėžiant bankų priežiūros principus, nes ne tik Lietuvos Respublikoje, bet ir visose Europos Sąjungos šalyse veikiantys komerciniai bankai, taikydami kreditavimo politikas privalo atsižvelgti į Baselio susitarimą bei vadovautis šiais norminiais dokumentais. Plačiau apie Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius kredito rizikos valdymą pateikta 7 priede.

1.3.2.2. Kredito rizikos vertinimas remiantis Basel normatyvais: Basel I ir Basel II

Baselio Komitetas buvo įsteigtas 1974 m. Baselio komiteto steigėjai buvo dešimties ekonomiškai stiprių valstybių centrinių bankų valdytojai, dar kitaip vadinami G-10. Baselio

⁴⁴ Lietuvos Respublikos komercinių akcinių bankų įstatymas. (1992). Valstybės žinios, 1992, Nr. 24–696

⁴⁵ Bendrosios banko vidaus kontrolės organizavimo nuostatos. (2001). Teisės aktų rinkinys, kn. 2/Lietuvos bankas, Vilnius, 2001 gruodis ir Core Principles for Effective Banking Supervision/Basle Committee on Banking Supervision, Basel, September 1997.

Komiteto susikurimą įtakojo, 1974 metais bankrutavęs Vokietijos bankas Herstatt. Herstatt Bankas buvo asmeninis bankas Vokietijos Odekolono mieste. 1974 m. birželio 26-ąją bankas bankrutavo dėl per didelės prisiimamos rizikos kreditavimo politikoje ir saugiai neišlaikęs indėlininkų pinigų.

Belgija, Kanada, Prancūzija, Vokietija, Italija, Japonija, Nyderlandai, Švedija, Šveicarija, Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Valstijos, dar kitaip vadinamos G-10 šalys (nors ištikro jų yra 11) suformavo nuolatinį komitetą, kuris pavadintas Bankininkystės Priežiūros Baselio Komitetu.⁴⁶

Baselio komiteto tikslas – sukurti suderintus bankininkystės standartus, reguliavimą viduje ir tarp visų valstybių narių, skatinti tinkamą bankininkystės priežiūrą, ir garantuoti tai, kad joks užsienio bankininkystės įkūrimas negali išvengti priežiūros. Kad pasiektų tai, Komitetas išleido ilgą dokumentų seriją.⁴⁷

Baselio Komitetas formuluoja kontroliuojančius standartus ir nurodymus, rekomenduoja metodus, ir tos šalies valdžiai siūlo imtis priemonių, kad įgyvendintų rekomendacijas ir siūlymus per atitinkamus tos šalies įstatymus, norminius aktus ar kitus dokumentus. Tokiu būdu, Baselio Komitetas skatina susiliejimą į vieningus požiūrius ir bendrus standartus⁴⁸.

1988 m. Baselio Komitetas nusprendė įvesti kapitalo matavimo sistemą, paprastai vadintą kaip **Baselio Kapitalo Sutarimas**. Ši sistema numatė įgyvendinti kredito rizikos vertinimo sistemą, su minimalaus kapitalo standartu, t.y. 8% metų pabaigoje. Nuo 1988 m. ši sistema buvo palaipsniui įvesta ne tik valstybėse narėse (G-10), bet ir beveik visų kitų šalių, su tarptautiniu mastu aktyviais bankais.

Basel I normatyvo rizikos vertinimas. Greitai po Baselio Komiteto sukūrimo, G-10 šalys pradėjo aptarti oficialų standartą, kad užtikrintų tarptautinių bankų vienodą vertinimą kapitalo atžvilgiu. To reikėjo todėl, kad kai kurie tarptautiniai bankai sugebėjo "apeiti" reguliavimo institucijas. G-10 šalys ir Ispanija šešerius metus diskutavo, svarstė, kol galiausiai 1988 m. liepą priėmė galutinį susitarimą: „Tarptautinis kapitalo matmenų ir standartų susiliejimas“ dar kitaip vadinamas *Basel I*.⁴⁹

Baselis I pirmiausiai susitelkė ties kredito rizika. 1998 m. Baselio Komiteto parengti kapitalo pakankamumo skaičiavimo normatyvai, labai pakeitė komercinių bankų veiklos reguliavimo sistemą. Baselio Komitetas išleido peržiūrėtos kapitalo pakankamo direktyvos struktūros pasiūlymą, kur kapitalo struktūra susideda iš trijų etapų:

- minimalūs kapitalo reikalavimai;
- kontroliuojanti įstaigos vidaus vertinimo procesą ir kapitalo pakankamumą;
- efektyvus atskleidimo naudojimas, siekiant sustiprinti rinkos drausmę;

⁴⁶ Herstatt bank. [žiūrėta 2008-09-06]. Prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/herstatt_bank

⁴⁷ History of the basel committee and its membership. [žiūrėta 2009-01-15]. Prieiga per internetą: <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>

⁴⁸ Bryan, J. Balin. (2008). Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis. *Journal of Banking & Finance*, No. 98, p. 35-58, 2008.

⁴⁹ History of the Basel committee and its membership.[žiūrėta 2008-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>

Nors Lietuva nepriklauso Baselio komitetui, tačiau ji, kaip ir daugelis kitų pasaulio šalių, laikosi šio komiteto išleidžiamų dokumentų nuostatų ir rekomendacijų bankų priežiūros srityje. Todėl 1998 m. gruodžio 17 d. Lietuvos banko valdyba patvirtino nutarimą „Dėl Baselio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimo“⁵⁰.

Basel II normatyvo rizikos vertinimas. Baselio Komitetas nusprendė 1999 pasiūlyti naują, labiau visapusišką kapitalo pakankamumo direktyvos sutarimą. Šis sutarimas formaliai žinomas kaip peržiūrėtas „Tarptautinis kapitalo matmenų ir standartų susilieėjimas“ arba kitaip dar vadinamas Baselis II⁵¹, kuris plečia apimtį, techninį aspektą.

Basel II susitarimas – tai Baselio bankų priežiūros komiteto sudarytos tarptautinės rekomendacijos dėl bankininkystės įstatymų ir reglamentų taikymo. Basel II susitarimas nustato tarptautinius kapitalo panaudojimo standartus, padedančius valdyti bankų finansinę ir operacinę rizikas ir taip užtikrinančius teisingą konkurenciją tarp tarptautiniu mastu aktyvių bankų⁵².

Kaip jau minėjome, Baselis II – tai peržiūrėta Basel I susitarimas. O tai reiškia, kad Baselis II papildė Baselio I susitarimą. Baselis II susitarimas susideda iš trijų dalių (rizikų): kredito, rinkos ir operacinės rizikos (žr. 8 priedą). Basel I susitarime taip pat buvo numatyti kredito ir rinkos rizikos skaičiavimo reikalavimai. Bet Baselio II yra numatyti nauji kredito rizikos vertinimo modeliai, kita Baselio II naujovė - operacinės rizikos skaičiavimas. Operacinė rizika yra traktuojama kaip rizika patirti tiesioginių ir netiesioginių nuostolių dėl netinkamų ar neveikiančių vidaus procedūrų ar procesų, technologijų, darbuotojų veiksmų ar išorinių veiksnių.

Basel II susitarimo struktūra (žr. 8 priedas) skatina stipresnių rizikos valdymo praktikų prie bankininkystės priėmimą. Komitetui įvedus trijų kolonų logišką išaiškinimą (minimalūs kapitalo reikalavimai, kontroliuojanti apžvalga, ir rinkos disciplina), bankai ir kitos suinteresuotosios šalys pasveikino komitetą. Plačiau, jie išreiškė palaikymą kapitalo reguliavimo gerinimui, kad atsižvelgtų į bankininkystės ir rizikos valdymo praktikų pakeitimus, kurie gali būti pritaikyti vienodai tiek kiek galima nacionaliniame lygmenyje.

Skaičiuojant kapitalo poreikį bankai privalės atsižvelgti į naujojo kapitalo susitarimo siūlymus, todėl, kad pagal Baselio bankų priežiūros komiteto parengtą metodiką, bankui bus leidžiama vertinti tik kredito rizikos sudedamąsias dalis, o kapitalo poreikis turės būti skaičiuojamas pagal naujajame kapitalo susitarime pateiktus algoritmus. Kapitalo poreikis (K) turi būti skaičiuojamas kaip PD, LGD, EAD ir M funkcija, kuri matematiškai išreiškiama: $K = f(PD, LGD, EAD, M)$

EAD tai paskolintų lėšų suma (paskolos dydis), LGD – nuostolis įsipareigojimų neįvykdymo atveju, PD - įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė

⁵⁰ Lietuvos banko valdybos nutarimas. (1998 m. gruodžio 17 d.). Dėl Baselio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimo Nr. 224.

⁵¹ Bryan, J. Balin (2008). „Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis“ Journal of Banking & Finance, No. 98, p. 35-58.

⁵² Rinkos aktualijos: Baselis II susitarimas. [žiūrėta 2008-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.konsultacijos.lt/next.php?nr=41&news=827&page=46>

Funkcija f yra priklausoma nuo vertinamo turto rūšies, bet yra griežtai nustatyta, t. y. bankai, nors ir iš dalies turėdami tam tikrą kredito rizikos modeliavimo patirtį, neturi teisės pakeisti funkcijos išraiškos, todėl svarbu tinkamai įvertinti kredito rizikos sudedamąsias dalis, o tam galima panaudoti paskolų registro duomenis. Tačiau įsipareigojimų nevykdymo rodikliai taip pat taikomi ir skaičiuojant kapitalo poreikį kredito rizikai padengti, įsipareigojimų nevykdymo apibrėžimas turėtų atitikti *naujojo kapitalo* susitarimo nuostatas.

Minimame dokumente numatyta, kad skolininkas laikomas nevykdančiu įsipareigojimų, jeigu atininka viena šių sąlygų:

- Kuomet bankas iš anksto numato, kad skolininkas neįvykdys savo įsipareigojimų ir todėl bankui gali tekti pasinaudoti įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimo priemonėmis.
- Kuomet skolininkas vėluoja grąžinti paskolą, didesnę paskolos dalį ar palūkanas daugiau kaip 90 dienų, o vertinant sąskaitos kreditą, yra manoma, kad skolininkas vėluoja vykdyti savo įsipareigojimus, jeigu panaudota sąskaitos kredito suma didesnė už banko rekomenduojamą limitą, ar rekomenduojama mažesnė negu jau paimta sąskaitos kredito suma.

Galima teigti, kad norint įsidiegti naujuosius standartus, bankams teks kaupti ir analizuoti didelį duomenų kiekį, o tai reiškia, jog bankai turės investuoti ne tik į naudojamų bankinių sistemų atnaujinimą, bet taip ir skirti lėšų darbuotojams mokytis.

1.3.2.3. Verslo paskolų kredito rizikos vertinimo modeliai

Dauguma autorių sutinka, kad kuo aukštesnis įmonės reitingas, tuo yra didesnė tikimybė, kad ji grąžins paskolas, o tai reiškia tai, kad bankas tai įmonei gali suteikti kreditą palankesnėmis sąlygomis, tokio kliento rizikai reikės atidėti mažiau kapitalo. Bankas kiekvieną klientą vertina pagal tai, kokią grąžą jis duos kapitalui, o iš konkretaus kliento, kuriam reikia atidėti mažiau kapitalo, bankas gali prognozuoti didesnę grąžą. Galima teigti, kad kredituoti patikimas įmones bankams yra naudinga.

Galima padaryti išvadą, apibendrinus visus autorių sukurtus pavienės paskolos kredito rizikos vertinimo modelius, kad daugelis šių modelių yra panašūs savo pagrindine struktūra ir gali pateikti beveik vienodus rezultatus esant vienodiems parametrų, tačiau skirtingi modelių veikimo principai gali lemti ir reikšmingus rezultatų skirtumus. Kredito rizikos vertinimo modelių sėkmingumą lemia pradiniai duomenys, jų patikimumo ir objektyvumo lygis. Europos zonos šalyse diegiant Basel II sistemą vietos bankai turės naudoti sudėtingesnius pavienės paskolos kredito rizikos vertinimo modelius, o Basel II nėra reikalavimų paskolos portfelių vertinimo modeliams, tačiau turi būti vertinamos pavienės paskolos reitingavimo – scoringo modeliu, PD modeliu bei LGD ir EAD modeliais.

Literatūroje pažymima, kad pavienių paskolų kredito rizikos vertinimo modeliai remiasi atskiros kredito pozicijos vertinimu, taigi atskiros kredito pozicijos vertinimas gali būti pagrįstas įvairiais kriterijais, tai yra analizę atliekant vertinant tik kiekybinius, tik kokybinius arba kokybinius ir kiekybinius rodiklius. Daugelis autorių vertinant pavienių verslo paskolų kredito riziką siūlo taikyti šiuos vertinimo modelius:

- Kiekybinius,
- Kokybinius (ekspertinius),
- Mišrius (kiekybiniai ir kokybiniai).

Įvertinus įvairių mokslininkų kaip (Werspohn, 2003; Karassev ir kt., 2002) nuomones, paskolų verslo klientams kredito rizika gali būti nustatoma atsižvelgiant į du pagrindinius veiksnius, t.y. įsipareigojimų nevykdymo tikimybę PD bei kredito pozicijas.

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima sakyti, kad verslo paskolos kredito rizikos vertinimo modelis, orientuotas į kreditingumo ir įsipareigojimų nevykdymo tikimybių analizę gali būti tiriamas ir valdomas naudojant penkias modelių grupes: **aktuariniai modeliai; kredito maržos modeliai; pasirinkimo sandorio modeliai; scoringo modeliai; kiti kiekybiniai modeliai**. Detalesnė informacija apie išskirtus modelių ypatumus pateikta 9 priede. Šie modeliai yra skirti konkretaus skolininko įsipareigojimų nevykdymo tikimybei vertinti, jų sudarymo metodai ir naudojama informacija skiriasi, kadangi koreliacija tarp kredito rizikos ir kredito pozicijos trukmės yra reikšminga ir teigiama, kartais skaičiuojama ne vienerių metų, o viso kredito pozicijos termino įsipareigojimų nevykdymo tikimybė. O jeigu modeliuojama ne tik įsipareigojimų nevykdymo tikimybė, o ir skolininko kredito rizikos pasikeitimai, vertinamos ir kredito reitingo padidėjimo (sumažėjimo) tikimybės. Galima sakyti, kad įsipareigojimų nevykdymas yra tik viena kredito pozicijos (ne)grąžinimo baigčių, nors gali būti ir tarpinių baigčių – kredito rizikos padidėjimas ar sumažėjimas, o įsipareigojimų nevykdymas yra žemiausias reitingo skalės įvertinimas.

Galime teigti, kad paskolų portfelio rizikos vertinimas bei konkretaus modelio naudojimas yra tam tikro banko reikalas, o pavienių paskolų kredito rizikos vertinimas ir jo modelių parinkimas, ypač įsigaliojus naujoms rekomendacijoms, yra labai svarbus Lietuvos bankiniam sektoriui.

Įvertinus teorinius verslo paskolų kredito rizikos vertinimo modelius, plačiau analizuosime kredito maržos modelį. Jis šiandien bankams turėtų būti ypatingai aktualus, dėl susidariusios ekonominės situacijos Lietuvoje, kai vis daugiau smulkių verslo įmonių nebegali vykdyti savo įsipareigojimų bankams, nes kredito maržos modelyje yra skaičiuojama įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė. Daroma prielaida, kad kuo skolininkas rizikingesnis (didesnė įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė), tuo brangiau jis skolinasi. Taigi įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė skaičiuojama atsižvelgiant į skirtumą tarp skolos vertybinio popieriaus palūkanų normos ir nerizikingu laikomo

skolos vertybinio popieriaus palūkanų normos. Nors daugelis autorių teigia, kad dėl nepakankamai išplėtos Lietuvos finansų rinkos praktiškai neįmanoma taikyti kredito maržos modelių.

1.4. Trumpalaikių kreditų ekonominio vertinimo metodologija

Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė – tai skaičiavimo metodas, leidžiantis įvertinti naujus Baselio komiteto reikalavimus, į vieną visumą susisteminti ir apibendrinti skaičiavimus.

Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė bus pritaikyta praktiškai, o skaičiavimų duomenys bus išdėstyti lentelėse ir pavaizduoti grafiškai. Moksliniame darbe lyginant ir analizuojant trijų smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“, UAB „C“ finansinius rodiklius, bus įvertinti įmonių finansiniai pajėgumai gauti norimą trumpalaikio kredito rūšį.

Smulkios įmonės maržą įtakoja 5 veiksniai (žr. 4 pav.).

Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos struktūra



4 pav. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos struktūra.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis moksline literatūra ir Baselio komiteto reikalavimais

Siekiant išanalizuoti banko siūlomą maržos dydį smulkiai įmonei, magistro baigiamajame darbe bus skaičiuojami šie analitiniai rodikliai:

Pirmiausiai maržos dydį įtakojantis veiksnys – smulkiom įmonės rizikos grupė.

Smulkios įmonės rizikos grupę įtakojantys rodikliai:

1. Finansinis pajėgumas - 200;
2. Charakteris ir kredito istorija- 125;
3. Sektoriaus rizika- 25;

Finansiniai įmonės rodikliai turi didžiausią svorį įvertinant smulkios įmonės rizikos grupę (žr. 7 lentelė.)

7 lentelė

Finansiniai smulkios įmonės rodikliai ir taškų reikšmės

PARAMETRO REIKŠMĖ					TAŠKAI			
	A	B	C	D	A	B	C	D
1. Finansinis pajėgumas					200	160	15	-195
<u>Faktinės ataskaitos</u>								
<u>Pelno (nuostolio) ataskaita</u>								
Pardavimų augimas	>20%	+5...+20%	-5% ...+5%	<-5%	20	15	0	-15
EBITDA marža	> 10%	5-15%	0-5%	<0%	30	25	0	-20
<u>Balansas</u>								
Koreg. kapitalo rodiklis	>30%	20-30%	10-20%	<10%	50	40	0	-75
Einamojo mokumo koeficientas	>1,4	1,2-1,4	1,0-1,2	<1,0	20	15	0	-15
<u>Finansinės prognozės</u>								
Skolos padengimo rodiklis	>1,5	1,3-1,5	1,0-1,3	<1,0	20	15	5	-50
Grynoji finansinė skola / EBITDA	<3,5	3,5-4,5	4,5-6,0	>6,0	60	50	10	-20

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Smulkios įmonės kredito istorija ir charakteris – antras pagal svorį rodiklis, turintis 125 taškus bendrame rizikos vertinime (žr. 8 lentelė).

Smulkios įmonės charakterį vertinantys kriterijai ir taškų reikšmės

	PARAMETRO REIŠMĖ				TAŠKAI			
	A	B	C	D	A	B	C	D
CHARAKTERIS (KREDITO ISTORIJA, PATIRTIS, REPUTACIJA)					125	50	-70	-375
Kredito istorija								
Sąskaita banke (tik su apyvartomis)	>5 m.	24-60 mėn.	6-24 mėn.	<6 mėn.	10	5	0	-5
Mokėjimo vėlavimai bankui per paskutinius 12 mėnesių	Max. 1-2 kartus iki 7 d. arba nebuvo kreditų pastaraisiais metais (gera ankstesnė kredito istorija)	3-4 kartus per paskutinius metus iki 7 d. Arba bent 1 kartas 8-15 d. Arba pirmas kreditas	2-3 kartus iki 15 d. Per paskutinius metus arba bent 1 kartas 16-30 d.	Per pastaruosius metus: 4 ir daugiau kartų virš 15 d. Arba >30 d. 2 ir daugiau kartų arba esantys vėlavimai	25	0	-50	-150
Kliento grąžintų (įsk. atnaujintus) kreditų skaičius	>3	2-3	1	0	10	5	0	-5
Išorinė informacija apie vėlavimus per paskutinius 12 mėnesių	Maksimum 1 kartą	2 kartai arba nėra informacijos	1 esamas arba 3 ir daugiau per pastaruosius metus	2 ir daugiau esantys vėlavimai	15	0	-25	-75
Kliento charakteris, sąžiningumas, patirtis								
Kliento charakteris, sąžiningumas	A	B	C	D	15	10	0	-50
Verslo patirtis šiame segmente	>5 m.	24-60 mėn.	13-24 mėn.	<12 mėn.	15	10	5	-20
Bendra verslo patirtis	>5 m.	24-60 mėn.	13-24 mėn.	<12 mėn.	10	5	0	-20
Informacijos kokybė								
Esamų finansinių ataskaitų ir kitos informacijos kokybė	Gera	Vidutinė	Silpna	Rimos klaidos	10	5	0	-25
Prognozės, verslo ir marketingo plano	A	B	C	D	15	10	0	-25

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Sektoriaus rizika – trečiasis ir mažiausiai įtakos turintis veiksnys, vertinant smulkios įmonės rizikos grupę. (žr. 9 lentelė)

9 lentelė

Sektoriaus riziką vertinantys kriterijai ir taškų reikšmės

	Parametro reikšmė				Taškai			
	A	B	C	D	A	B	C	D
Sektoriaus rizika	Žema	Vidutinė	Padidinta	Rizikingas sektorius	25	0	-10	-25

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Smulkios įmonės būklė nustatoma ir sprendimas priimamas sumuojant visų kriterijų taškus:

1. Labai gera būklė, jei taškų suma yra 250 taškų ir daugiau. Skolininkas priskiriamas aukštos kokybės rizikos kategorijai (A).
2. Gera būklė, jei taškų suma nuo 125 iki 249 taškų. Šis skolininkas priskiriamas vidutinės kokybės (B) rizikos kategorijai.
3. Patenkinama būklė, jei surenkama nuo 75 iki 124 taškų. Skolininkas priskiriamas priimtinos kokybės (C) rizikos kategorijai.
4. Bloga būklė, jei surenkama mažiau nei 75 taškai. Skolininkas priskiriamas aukštos rizikos (D) kategorijai.
5. Labai bloga būklė, jei skolininkui nustatytas nemokumas. Skolininkas priskiriamas nemokių klientų (E) rizikos kategorijai.

Tikėtinų nuostolių lygis (EL) – antrasis smulkios įmonės maržos dydį įtakojantis veiksnys. Jis apskaičiuojamas kaip įsipareigojimų neįvykdymo tikimybės (PD) ir nuostolio dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD) sandauga.

$$\text{Tikėtinų nuostolių lygis (EL)} = \text{PD} * \text{LGD}$$

PD - įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė (angl. *probability of default, PD*) – tai tikimybė, kad per vienų metų laikotarpį skolininkas neįvykdys įsipareigojimų.

Pagal 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimą Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrąsias nuostatas“ PD negali būti mažesnis kaip 0,03 proc. O esant įsipareigojimų neįvykdymo tikimybei, PD turi būti lygus 100 proc. Taigi įsivedame bendrą kintamąjį, kurio intervale svyruos mūsų PD^{53} : $0,03 > \text{PD} < 100$

Kaip jau buvo minėta 3.2 punkte, suvedant duomenis į sukurta maržos skaičiuoklę, suvedama įmonės rizikos grupė – A, B, C, D. Todėl nuo juridiniam subjektui priskirtos rizikos grupės priklauso apskaičiuotas PD. Lietuvos Bankas „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosiose nuostatas išskiria sekantį PD (žr. 10 lentelę)

10 lentelė

Įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė

Terminas iki sandorio galiojimo pabaigos	1 kategorija (labai geras įvertinimas)	2 kategorija (geras įvertinimas)	3 kategorija (patenkinamas įvertinimas)	4 kategorija (blogas įvertinimas)	5 kategorija (įsipareigojimų neįvykdymas)
Mažiau kaip 2,5 metų	0 proc.	0,4 proc.	2,8 proc.	8 proc.	50 proc.
2,5 metų ir daugiau	0,4 proc.	0,8 proc.	2,8 proc.	8 proc.	50 proc.

Šaltinis: 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos“

⁵³ 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimą Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos“.

Kadangi magistrantės nagrinėja trumpalaikius kreditus, kurių kredito laikotarpis > 2,5 metų, o atsižvelgus į SEB banko taikomą Scoringo metodą smulkių įmonių rizikos grupės nustatymui, gauname:

11 lentelė

Įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė SEB banke

Rizikos grupė	Rizikos grupės balo intervalai	PD, proc.
A	350-250	0,50
B	249-125	1,80
C	124-75	2,80
D	>74	9,0
E	-	100

Šaltinis: AB SEB banko duomenys

Kaip jau aptarėme, AB SEB bankas kreditavimo paslaugas teikia tik patikimoms bei gerą istoriją banke turintiems smulkiems verslo klientams, todėl E rizikos grupės smulkūs klientai yra nepriimtini ir skolinimosi galimybė jiems yra nesuteikiama. Taip pat AB SEB bankas, vykdydamas konservatyvią kreditavimo politiką, tikimybė, kad per vieną metų laikotarpį skolininkas neįvykdys įsipareigojimų, vertina dar konservatyviau, nei nustatyta Lietuvos Banko.

Įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė tiesiogiai proporcinga smulkios įmonės rizikos grupei.

LGD – Nuostolis dėl įsipareigojimų neįvykdymo (angl. *loss given default, LGD*) – nuostolio dėl skolininko įsipareigojimų neįvykdymo ir pozicijos vertės, esant įsipareigojimų neįvykdymui, santykis, išreikštas procentais.⁵⁴

Nuostolis dėl įsipareigojimų neįvykdymo priklauso nuo bankui įkeičiamos užtikrinimo priemonės už prašomą kreditą (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Užtikrinimo priemonė	LGD	Grupė	Reikšmė
Vertybiniai popieriai, depozitai, garantijos	1,0	1 grupė	100.0%
Likvidus nekilnojamasis turtas	7,0	2 grupė	85.0%
Biurai, prekybai skirtos patalpos	11,0	3 grupė	70.0%
Žemo likvidumo nekilnojamasis turtas	16,0	4 grupė	60.0%
Kitas gamybinės paskirties nekilnojamasis turtas	23,0	5 grupė	50.0%

⁵⁴ 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimą Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos“.

Žemės ūkio paskirties nekilnojamas turtas	33,0	6 grupė	70.0%
Atsargos ir žaliavas	45,0	7 grupė	40.0%
Be užstato	60,0	Be užstato	0.0%

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis ir 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos”

LGD rodiklis parodo kokį tikėtiną nuostolį patirtų bankas, jei skolininkas neįvykdytų įsipareigojimų, t.y. LGD parodo nuostolio dydį, su sąlyga, kad skolininkas neįvykdys įsipareigojimų.

Trečiasis maržos dydį įtakojantis veiksnys – banko operacinė marža.

Operacinė marža priklauso nuo smulkios įmonės prašomos kredito sumos bei smulkios įmonės rizikos grupės (žr. 13 lentelę)

13 lentelė

Operacinės maržos priklausomybė nuo rizikos grupės ir kredito sumos

Rizikos grupė	Kredito suma				
	<0,1	0,1-0,3	0,3-0,5	0,5-0,7	0,7-1
A	0,50	0,48	0,47	0,46	0,45
B	0,55	0,54	0,53	0,52	0,51
C	0,60	0,59	0,58	0,57	0,56
D	0,69	0,66	0,63	0,62	0,61

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis ir 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos”

Pelno marža - ketvirtasis smulkios įmonės maržos dydį įtakojantis veiksnys.

Pelno marža priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės. Kuo rizikos grupė yra aukštesnė/geresnė, tuo pelno marža bankui yra didesnė. Vertinant procentinę pelno maržą, iš 14 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad kuo įmonės rizikos grupė blogesnė/žemesnė, tuo jai skiriama didesnė pelno marža. (žr. 14 lentelę)

14 lentelė

Pelno maržos priklausomybė nuo rizikos grupės

Rizikos grupė	Pelno marža	Pelno marža, proc.
A	0,50	0,50
B	0,45	1,50

C	0,35	2,00
D	0,25	4,00

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis ir 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos”

Kuo smulkios įmonės rizikos grupė yra aukštesnė, tuo pelno marža bankui yra didesnė: kuo bankui palankesnė kliento finansinė būklė, tuo didesnė tikimybė yra uždirbti iš įmonės daugiau lėšų.

Kredito marža – tai skaičiuoklės apskaičiuota siūloma kredito marža smulkiai įmonei, pagal prieš tai išanalizuotus bei įvertintus rodiklius. Skaičiuoklės siūloma kredito marža yra lygi tikėtinų nuostolių lygio, operacinės maržos ir pelno maržos sumai.

$$\text{Kredito marža} = EL + \text{Op.marža} + \text{pelno marža}$$

Banko kapitalo grąža – banko tikėtinas pelnas bei kapitalo grąža iš smulkiai įmonei suteikto kredito. Tikslas – užtikrinti 20% ar didesnę kapitalo grąžą bankui.

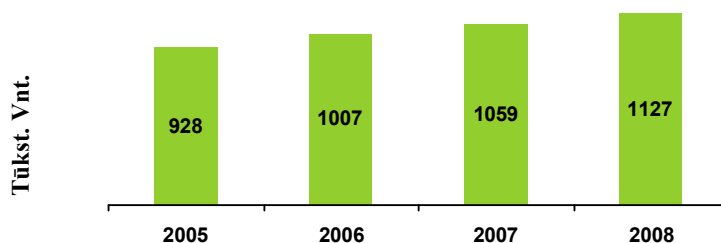
$$\text{Banko kapitalo grąža} = \text{Admin.kaštai} * EL * \text{Op.marža} * \text{Pln. Marža} * \text{kapitalo poreikis}$$

Visi aukščiau aprašytieji rodikliai tiriamajame darbe apskaičiuoti naudojantis „Microsoft Office 2000“ Excel programa, pagal priklausomybes sudaryta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė.

II. AB SEB BANKO TRUMPALAIKIŲ KREDITŲ PORTFELIO DINAMIKOS IR KOKYBĖS VERTINIMAS

2.1. AB SEB banko charakteristika

Pirmaujančios Šiaurės Europos finansų grupės SEB narys SEB bankas yra didžiausias komercinis bankas Lietuvoje, teikiantis visas bankininkystės paslaugas privatiems, verslo klientams ir finansų įstaigoms. SEB bankas pirmauja svarbiausiose šalies bankų paslaugų rinkose ir aptarnauja daugiau negu milijoną klientų visoje Lietuvoje.



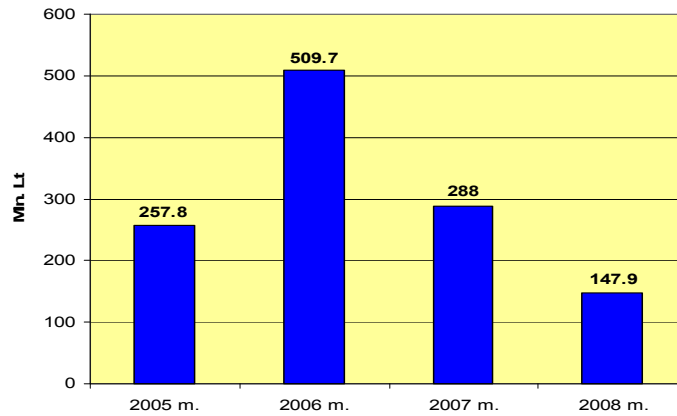
5 pav. AB SEB banko klientų skaičius 2005-2008 m., tūkst.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Banko grupę Lietuvoje sudaro AB SEB bankas, kuriam priklauso 73 klientų aptarnavimo padaliniai visoje šalyje, ir penkios bendrovės: UAB „SEB Enskilda“, UAB „SEB gyvybės draudimas“, UAB „SEB investicijų valdymas“, UAB „SEB lizingas“, UAB „SEB Venture Capital“.

SEB bankas (iki 2008 m. sausio 21 d. – SEB Vilniaus bankas), Lietuvoje įkurtas 1990 metais, buvo vienas iš pažangios komercinės bankininkystės Lietuvoje pradininkų. Nuo savo veiklos pradžios bankas diegė naujas bankų paslaugas, skatino šalies bankininkystės plėtrą ir darė didelę įtaką bankų rinkos plėtrai šalyje.

Būdamas SEB grupės dalimi, SEB bankas ypač daug dėmesio skiria universalioms ir pagal individualius klientų poreikius kuriamoms finansų paslaugoms, e. bankininkystei ir ilgalaikiams ryšiams su klientais. Tarptautinė reitingų agentūra „Fitch Ratings“ 2007 metais patvirtino SEB bankui suteiktus reitingus – SEB banko ilgalaikio skolinimosi reitingas yra A investicinio lygio. AB SEB banko vienas pelningiausiai veikiančių bankų Lietuvoje.

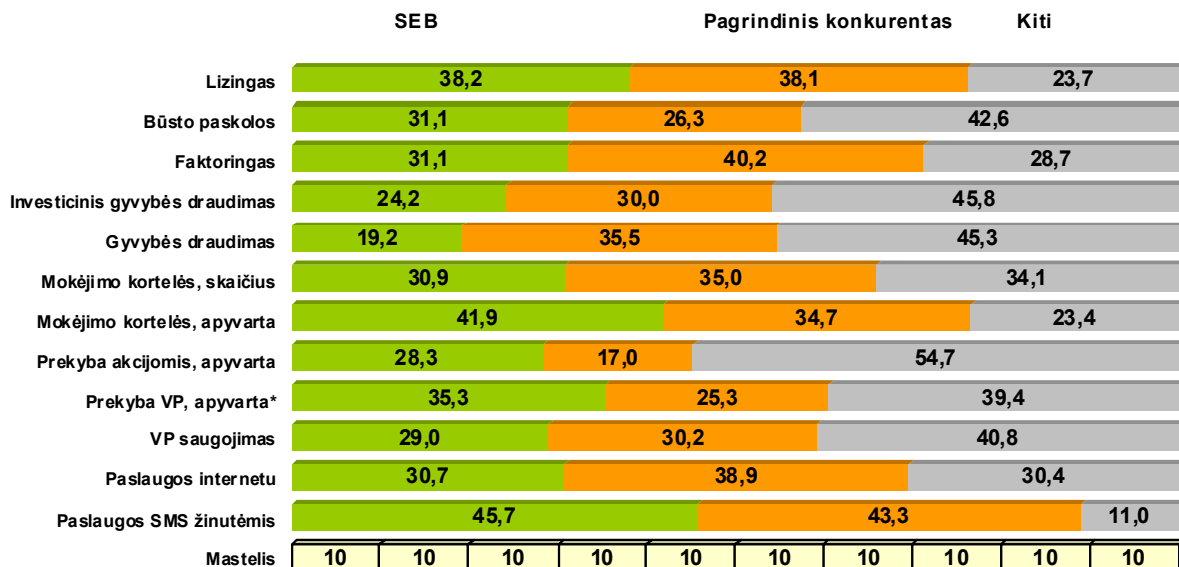


6 pav. AB SEB banko grynasis pelnas 2005-2008 m. mln. Lt.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

SEB banko veiklą yra puikiai įvertinę autoritetingi tarptautiniai ekspertai: 2007 metais leidiniai „The Banker“ ir „Global Finance“ SEB banką pripažino geriausiu banku Lietuvoje, bankas pelnė geriausio vertybinių popierių prekybos paslaugų teikėjo Lietuvoje vardą („Euromoney“), geriausio valiutų prekybos banko ir geriausio vertybinių popierių saugotojo Lietuvoje vardą („Global Finance“). Už atsakingos visuomenei bendrovės verslo politikos kūrimą ir aktyvų dalyvavimą skatinant Lietuvos verslo plėtrą SEB bankas gavo JAV–Baltijos fondo apdovanojimą (Corporate Citizen Award). Už socialinę veiklą SEB bankas taip pat pelnė Švedijos verslo apdovanojimą (Swedish Business Awards 2007). Darbuotojų gerovės puoselėjimas SEB bankui 2007 metais pelnė patraukliausios darbovietės Lietuvoje vardą. Šiandien SEB banko grupėje dirba daugiau negu 2 tūkst. specialistų.

SEB yra pirmaujanti Šiaurės Europos finansų grupė, kuri teikia bankininkystės paslaugas beveik 400 tūkst. įmonių ir institucijų bei 5 milijonams privačių klientų. Apie pusę SEB klientų, atlikdami banko operacijas, naudojami e. bankininkystės paslaugomis. SEB turi atstovybes Šiaurės Europos ir Baltijos šalyse, Lenkijoje, Ukrainoje, Rusijoje ir Vokietijoje, o per savo tarptautinį tinklą jai yra atstovaujama dar 10-yje pasaulio šalių. Grupė valdo didelį – 600 klientų aptarnavimo padalinių – tinklą, o jos darbuotojų skaičius siekia 20 tūkstančių.



7 pav. AB SEB banko rinkos dalis

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko ir Lietuvos Banko duomenimis

Grupė užima pozicijas Švedijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos mažmeninės bankininkystės rinkose, o Vokietijoje jai priklauso vienas iš septynių didžiausių šalies bankų.

Šiaurės šalių regione ir Baltijos šalyse SEB pirmąja didelių korporacijų ir finansų institucijų aptarnavimo srityje. Ji aptarnauja 1 500 didelių korporacijų, 1 000 bankų ir 200 didelių institucijų. Šiaurės Europoje grupė pirmąja daugelyje sričių: užsienio valiutų operacijų, lėšų valdymo, kapitalo rinkos tyrimų ir privačios bankininkystės. SEB taip pat yra mokamųjų kortelių paslaugų lyderė Šiaurės šalių regione, platinanti mokamas korteles, pažymėtas tokiais prekių ženklais kaip *Eurocard* ir *Diners Club*.

SEB užima lyderio pozicijas lėšų kaupimo, gyvybės draudimo ir investicinio draudimo rinkose Švedijoje. SEB akcijos kotiruojamos OMX Šiaurės šalių biržoje. Nuo 1997 metų SEB remia „Mentor“ fondą ir aktyviai dalyvauja jo veikloje įgyvendinant narkotikų vartojimo prevencijos priemones. Ši veikla skirta vyresniųjų klasių mokiniams.

SEB banko grupė profesionaliai teikia visas finansų paslaugas, kurių gali prireikti versle ar asmeniniame gyvenime. Kartu su antrinėmis bendrovėmis SEB bankas gyventojams siūlo lizingo, pensijų fondų, gyvybės draudimo ir kitas kreditavimo ar investavimo paslaugas. Įmonėms ir finansų institucijoms bankas siūlo kreditavimo, investicijų valdymo, lėšų tvarkymo, verslo konsultacijų ir kitus verslui naudingus sprendimus. SEB banko grupę Lietuvoje sudaro AB SEB bankas, šalyje turintis 72 klientų aptarnavimo padalinius, ir penkios bendrovės.

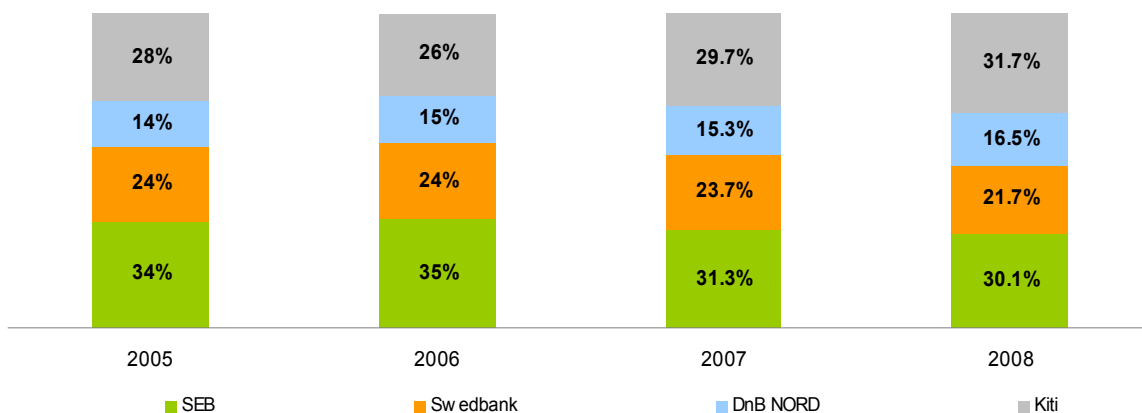
AB SEB bankas yra akcinio kapitalo pagrindu veikianti kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir lėšų

skolinimu, taip pat turi teisę verstis kitų finansinių paslaugų teikimu bei prisiima su tuo susijusią riziką ir atsakomybę.

2.2. AB SEB banko paskolų portfelio bei taupymo produktų struktūra Lietuvos Bankinio sektoriaus kontekste

Šiame skyrelyje analizuojamas bendras kredito rizikos mastas AB SEB banke, suteikiant trumpalaikius kreditus smulkioms įmonėms. Remiantis šia analize bus pagrįstas trumpalaikių kreditų palūkanų skaičiuoklė. Analizei naudojami 2005-2008 m. AB SEB banko finansiniai rodikliai, Lietuvos banko statistiniai duomenys, makroaplinkos analizė.

Bankų sistemos augimo tempai 2008 m. buvo mažiausi per pastaruosius kelerius metus. Trys 2008 m. ketvirčiai buvo gan sėkmingi, tačiau ketvirtas ketvirtis, dėl sugriežtėjusios kreditavimo politikos bei nepasitikėjimo finansų rinkomis buvo nepalankius bankiniam sektoriui (žr. 8 pav.)



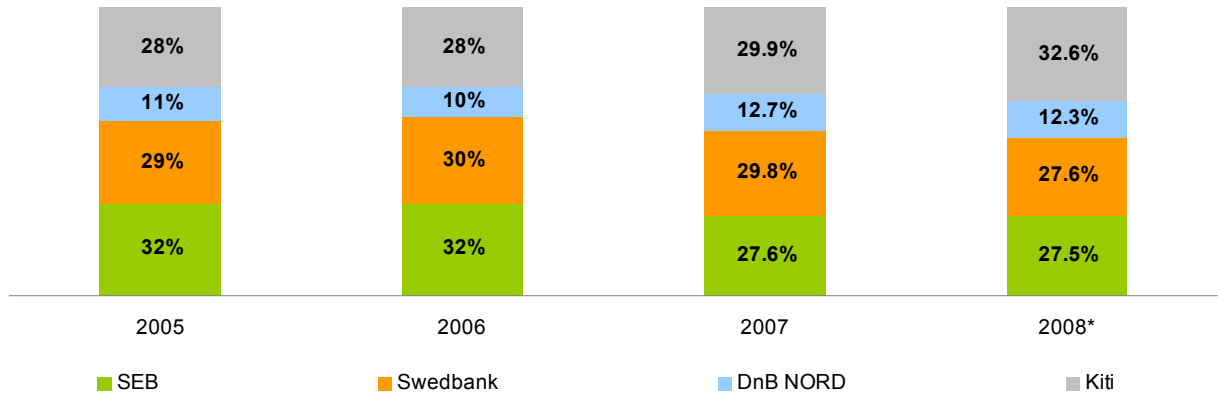
8 pav. SEB banko pozicija paskolų verslo klientams rinkoje

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis Lietuvos Banko statistiniais duomenimis

Suteiktos paskolos klientams Lietuvos bankiniame sektoriuje sudarė 71,4 mlrd. Lt, palyginti su 2007 m. sausio 1 d. išaugo 11,3 mlrd. Lt, arba 18,8 proc. (2007 m. augo 43,9 proc.).

2008 m. pabaigoje AB SEB banko grupė Lietuvoje valdė didžiausius kreditų ir lizingo portfelius (30,1 proc. paskolų rinkos ir 38,2 proc. lizingo rinkos). 2008 m. bendras kreditų ir lizingo portfelis padidėjo 13 proc. – nuo 21,7 mlrd. litų iki 24,5 mlrd. litų. Kreditų ir lizingo portfeliai 2008 metais didėjo mažiau negu 2007 metais: atitinkamai 14 proc. ir 8 proc.

2008 metais AB SEB banko kreditų verslo klientams portfelis padidėjo 22 proc. – iki 8,2 mlrd. litų, jo augimo tempas mažėjo, palyginti su 2007 metais, kai jis buvo padidėjęs 64 procentais.



9 pav. SEB banko pozicija indėlių ir vertybinių popierių rinkoje

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis Lietuvos Banko statistiniais duomenimis

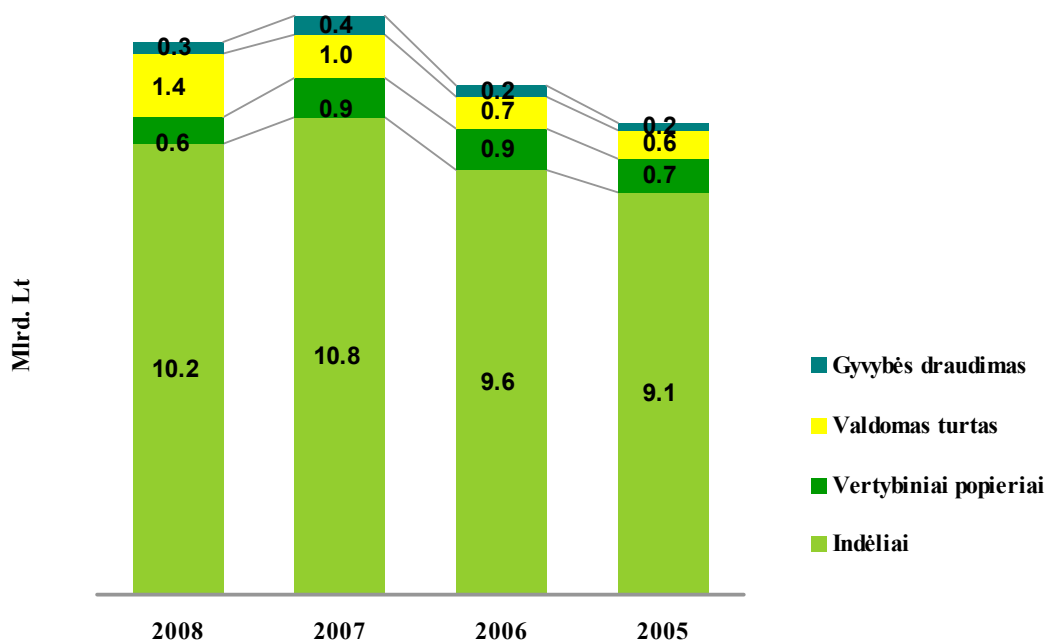
*Preliminarūs duomenys

Bankinei sistemai itin įtemptas buvo ketvirtasis ketvirtis, kai mažėjo ir bankuose laikomi klientų indėliai, ir bankų turtas. 2009 m. sausio 1 d. aktyvai sudarė 89,7 mlrd. Lt ir per metus išaugo 8,8 mlrd. Lt., arba 10,8 proc. (2007 m. augo 37,5 proc.).

Bankuose laikomi indėliai sudarė 38,2 mlrd. Lt. ir per metus sumažėjo 1,9 mlrd. Lt., arba 4,7 proc. (2007 m. augo 23,4 proc.). Indėlių sumažėjimą nulėmė per metus 2,5 mlrd. Lt., arba 19,3 proc., sumažėję privačių įmonių indėliai ir 1,2 mlrd. Lt., arba per pusę, sumažėję valstybės ir savivaldybės įmonių indėliai. O gyventojų indėliai, nors ketvirtąjį ketvirtį ir sumažėjo, per metus išaugo 1,5 mlrd. Lt., arba 6,4 proc. (2007 m. augo 26,8 proc.).

2004 m. – 2007 m. stabiliai augusi šalies ekonomika 2008 m. antrąjį pusmetį susvyravo. Gyventojai bei įmonės ėmė nebepasitikėti finansų rinkomis, sparčiai pradėjo atsiiminėti terminuotus indėlius bei nutraukinėti kitus taupymo produktus.

SEB banko taupymo portfelis 2008 m. sumažėjo dėl prasidėjusios finansų krizės ir indėlininkų panikos. Indėlininkai masiškai pradėjo atsiiminėti indėlius ir kai kuriems bankams buvo iškilęs rimtas pavojus susidurti su likvidumo rizika. Indėlių mažėjimas SEB banke – ekonomikos lėtėjimo padarinys. Prasidėjusi recesija ekonomikoje pakoregavo gyventojų išlaidų įpročius: pabrangusios komunalinės paslaugos ir būtiniausi produktai priverčia gyventi iš santaupų, t.y. indėlių, todėl dalis fizinių bei juridinių asmenų buvo priversti nutraukti indėlius, laikomus AB SEB banke (žr. 10 pav.)



10 pav. SEB banko taupymo produktų dinamika mlrd. Lt 2005- 2008 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Gyventojų ir įmonių laikomi indėliai SEB banke per 2008 m. sumažėjo nuo 10,8 mlrd. Lt 2007 m. iki 10,2 mlrd. Lt 2008 m., arba 0,1 procentiniu punktu, tai yra laikomi indėliai nuo 2005 m. pradėjo mažėti. 2005 m. fizinių ir juridinių asmenų indėlių, laikomų AB SEB banke buvo daugiau kaip 9,1 mlrd. Lt, o 2006 m. – 9,63 mlrd. Lt., o tai yra padidėjo 5,6 procentiniais punktais ir toliau kilo 2007 m. 12,1 procentiniu punktu, lyginant su 2006 m. duomenimis.

Indėlių portfelis per metus sumažėjo 5,6 proc. – iki 10,2 mlrd. litų. AB SEB banko grupės portfelis, įskaitant indėlius ir išleistus skolos vertybinius popierius (VP), gyvybės draudimą ir investicinius bei pensijų fondus, per 2008 m. sumažėjo 4,4 proc., arba 0,6 mlrd. litų, ir buvo 12,5 mlrd. litų. AB SEB bankas 2008 metų pabaigoje užėmė 27,5 proc. klientų indėlių ir išleistų skolos vertybinių popierių rinkos.

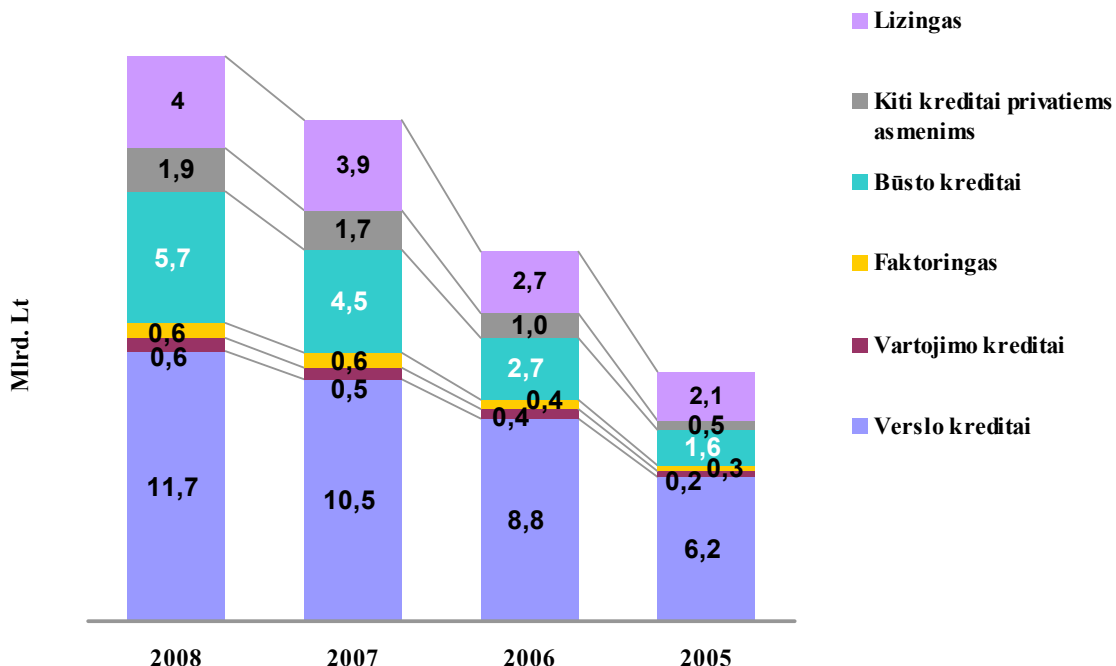
2008 m. gruodžio 31 d. SEB bankas buvo išleidęs 169 galiojančias obligacijų emisijas, kurių bendra nominalioji vertė – 1,79 mlrd. litų. Bankas išliko vienu iš rinkos lyderių pagal bendrą saugomų vertybinių popierių skaičių Lietuvoje. 2008 m. gruodžio 31 d. AB SEB banko grupės saugomų vertybinių popierių rinkos vertė buvo 11,64 mlrd. litų, o bankui tenkanti atitinkama rinkos dalis – 28,99 procento.

Vertybinių popierių per metus sumažėjo 14,3 procentiniu punktu arba nuo 873 mln. Lt 2007 m. iki 608 mln. Lt – 2008 m.

Laikomų indėlių ir apskritai visų taupymo produktų suma yra tiesiogiai proporcinga išduodamų paskolų sumai. Lyginant taupymo produktus su išduotomis paskolomis per 2008 m. (žr.

11 pav.) matyti, kad taupymo produktai siekia 12,52 mlrd. Lt., o išduotų paskolų portfelis vien tik įmonėms siekia 11,68 mlrd. Lt.

AB SEB banko visų paskolų portfelio struktūra



11 pav. SEB banko paskolų portfelio dinamika mlrd.Lt. 2005-2008 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

AB SEB banko paskolų portfelis nuo 2005 m. augo: 2005 m. paskolų portfelis siekė 10,8 mlrd. Lt. 2006 m. paskolų portfelis išaugo 48,1 procentiniu punktu ir siekė 16 mlrd. Lt. Paskolų portfelis dėl augančios ekonomikos sparčiai augo ir 2007 m. ir siekė 21,7 mlrd. Lt., o tai reiškia, kad išaugo dar 35,6 proc., lyginant su 2006 m. paskolų portfeliu. 2008 m. augimas nebebuvo toks didelis ir staigus ir siekė 12,9 proc. arba 24,5 mlrd. Lt., kai tuo tarpu 2007 m. paskolų portfelis siekė 21,7 mlrd. Lt.

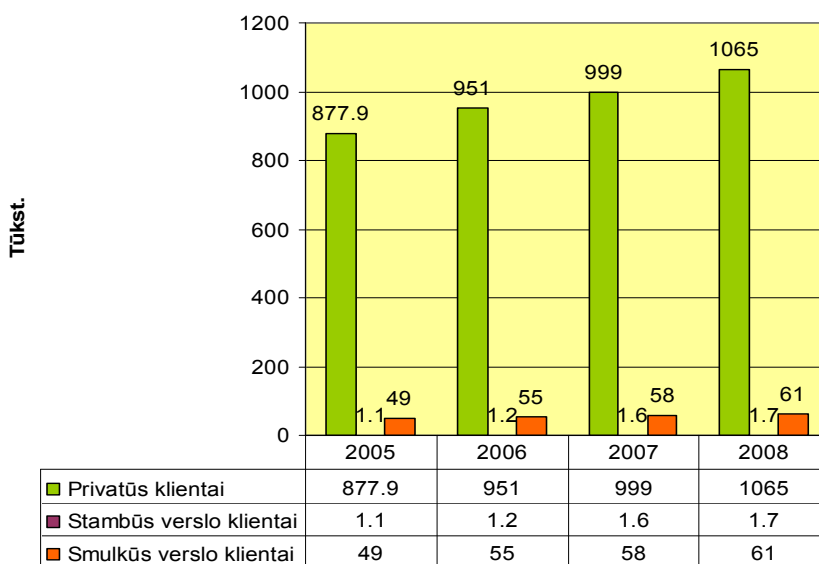
Analizuojant SEB banko paskolų portfelį pagal atskiras kreditavimo pozicijas, matyti, kad kreditai verslo klientams sudarė 12,3 mlrd. Lt., arba 50,2 proc. viso kredito portfelio. Vertinant verslo klientų kreditus prie stulpelio „verslo kreditai“ pridėdame faktoringo paslaugas, nes faktoringo paslaugos suteikiamos tik verslo klientams. Verslo klientų portfelis daugiausiai augo nuo 2005 m. iki 2006 m., kai augimas siekė 41,5 procentinius punktus arba nuo 6,5 mlrd. Lt. iki 9,2 mlrd. Lt. Nuo 2006 m. iki 2007 m. augimas siekė 20,6 procentinius punktus arba nuo 9,2 mlrd. Lt. iki 11,1 mlrd. Lt. Nors verslo paskolų portfelis 2008 m. dar augo, lyginant su 2007 m. 10,8

procentiniu punktu, arba nuo 11,1 mlrd. Lt. iki 12,3 mlrd. Lt., tačiau šis augimas buvo lėčiausiai nuo 2005 m.

Faktoringo portfelis 2008 m. išlieka stabilus lyginant su 2007 m., nors yra truputį padidėjęs – 0,09 procentinio punkto, nes 2008 m. suteikta faktoringo už 0,597 mlrd. Lt., o 2007 m. – 0,566 mlrd. Lt. Nuo 2005 m. iki 2006 m. faktoringo paslaugų portfelis, kaip ir visas AB SEB banko paskolų portfelis augo daugiausiai – 56,25 procentinio punkto, t.y. nuo 0,256 mlrd. Lt. 2005 m. ir 0,401 mlrd. Lt. iki 2006 m.

2.3. Smulkių įmonių kreditavimas AB SEB banke

Nuo seno susiformavusi nuomonė, kad AB SEB bankas – tik stambių verslo klientų bankas. Mes nepritariame šiam susiformavusiam stereotipui, nes AB SEB banko klientai yra tiek fiziniai asmenys, tiek stambios bei smulkios verslo įmonės (žr. 12 pav.)



12 pav. AB SEB banko klientų diferenciacija, tūkstančiais

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

2008 m. duomenimis AB SEB banko klientais buvo 1,127 mln. Lt. klientų, iš kurių 5,4 proc. sudaro smulkios ir vidutinės verslo įmonės arba 61 tūkst. smulkių įmonių. Nors AB SEB bankas daugelį metų buvo kritikuojamas už didelių ir labai stambių įmonių kreditavimą, šie skaičiai įrodo, kad SEB bankas efektyviai dirba ir su smulkiomis įmonėmis. Lyginant duomenis su 2007 m. matyti, kad per metus smulkių klientų skaičius išaugo ~ 3 tūkstančius, t.y. 5,1 procentiniu punktu ir 2008 m. pabaigoje AB SEB banke aptarnaujama 61 tūkstantis smulkių verslo klientų.

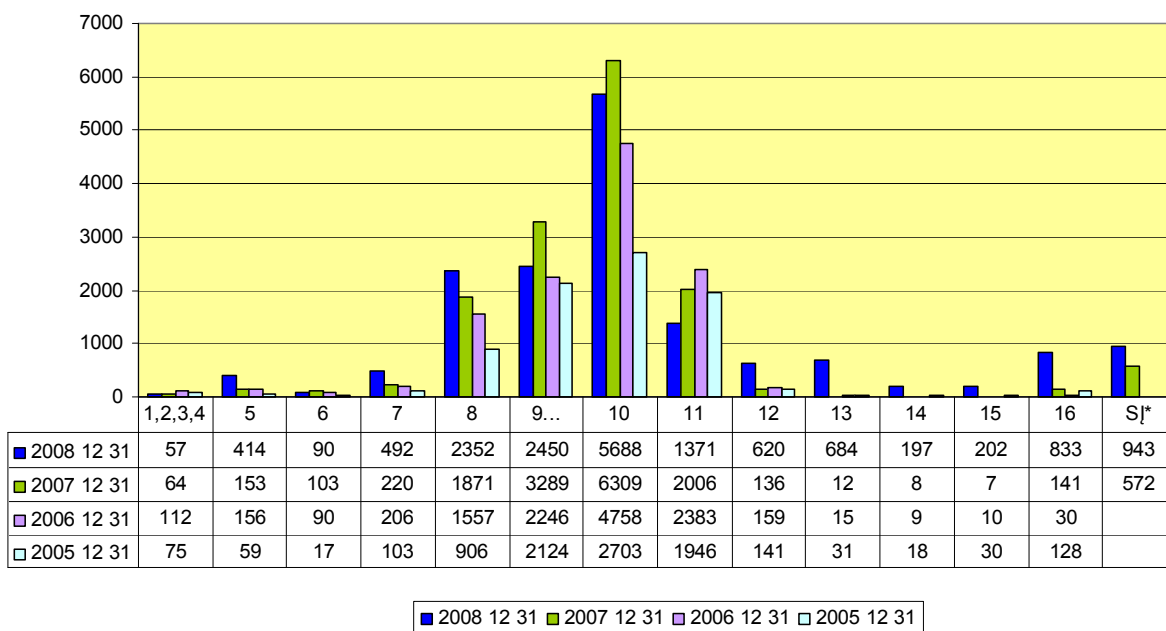
Smulkių klientų skaičius AB SEB banke tendencingai auga nuo 2005 m., kur bendras aptarnaujamų klientų skaičius siekė 928 tūkst. Lt, smulkūs verslo klientai sudarė 5,2 proc. visų aptarnaujamų klientų. Per metus (nuo 2005 m. iki 2006 m.) smulkių klientų aptarnavimo lygis išaugo 12,2 procentiniais punktais ir siekė 55 tūkst., kas bendrame aptarnaujančių klientų skaičiuje sudarė 5,7 procentus.

2007 m. bendras AB SEB banko aptarnaujamų klientų skaičius išaugo 5,1 procentinio punkto ir siekė 1059 tūkst., o smulkių įmonių išaugo nuo 55 iki 58 tūkst. Lt., tai yra 5,4 procentiniu punktu.

Išvada. AB SEB banke aptarnaujamų smulkių verslo klientų skaičius tendencingai augo per analizuojamą laikotarpį, o didžiausias augimas – nuo 2005 m. iki 2006 m. Šis augimas siejamas su visu AB SEB banko verslo klientų paskolų portfelio augimu, kuris buvo didžiausia pastaraisiais metais.

Iki 2006-12-31 AB SEB bankas visas įmones reitingavo vienodu principu – įmonės pagal jų veiklos rūšį, finansines ataskaitas bei išsipareigojimų vykdymą buvo grupuojamos nuo 1 iki 16 rizikos kategorijų, nepriklausomai nuo įmonės dydžio. Tačiau, kaip rodo praktika, neadekvatu lyginti įmonę, kuri dirba toje pačioje šakoje, tačiau pardavimai kardinaliai skiriasi.

Todėl nuo 2007 m., siekiant atitikti Basel komiteto reikalavimus bei suvienodinti smulkių įmonių kreditavimo politiką, AB SEB bankas įsivedė smulkių įmonių reitingavimą. Smulkioms įmonėms suteiktas kreditų portfelis tiksliausiai bus apibrėžtas nuo 2007 m. (žr. 13 pav.)



13 pav. Kreditinių verslo klientų skaičius, vnt.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

SEB banko kreditavimo politika, kaip jau buvo minėta teorinėje magistro darbo dalyje, verslo klientus skirto į dideles įmones, vidutines įmones bei smulkias įmones (žr. 3 pav.). Individualiai

vertinami skolininkai pagal įsipareigojimų nevykdymo tikimybę priskiriami atitinkamai rizikos grupei – stambias kreditines verslo įmonės vertinamos individualiai ir skolininkai skirstomi į 16 rizikos grupių.

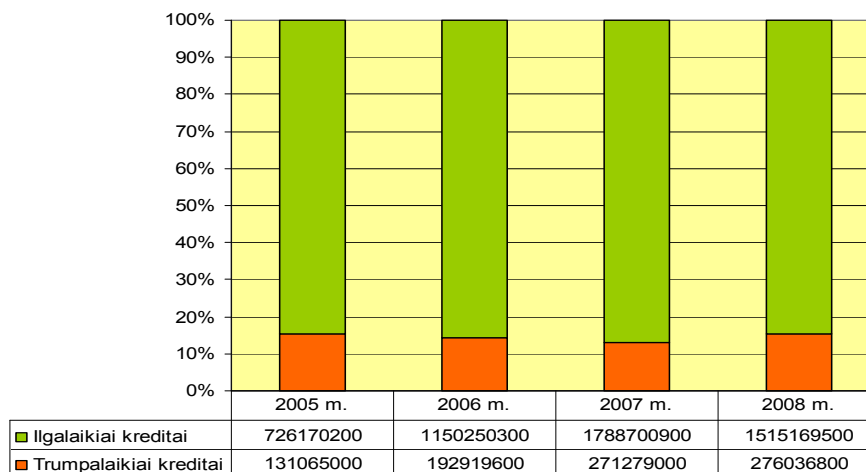
2007 m. SEB bankas smulkių įmonių rizikos vertinimui naudoja Scoringo modelį, t.y. reitingavimo sistemą, kur klientui galima priskirti maksimalią taškų sumą – 350, o skalė yra skirstoma nuo A iki D (žr. 11 lentelę).

2007 m. 572 smulkioms įmonėms AB SEB banke buvo suteikti kreditai tiek apyvartinėms lėšoms finansuoti tiek investicinės verslo paskolos. Kadangi 2007 m. AB SEB banke smulkių įmonių iš viso yra 58 tūkstančiai, tai darome išvadą, kad kreditinių smulkių įmonių AB SEB banke yra ~ 1 proc.

AB SEB bankas 2008 m. iš viso suteikė 943 paskolų smulkioms įmonėms, o tai yra 371 įmonė daugiau nei 2007 m., arba net 64,8 procentiniu punktu daugiau, lyginant su 2007 m. Nors smulkių verslo klientų skaičius nuo 2007 m. iki 2008 m. išaugo 5,1 procentiniu punktu, o skaitine išraiška tai būtų ~ 3.000 klientų (žr. 12 pav.), kreditavimas smulkioms įmonėms išaugo net 64,8 procentiniais punktais ir nuo bendro 2008 m. aptarnaujamų verslo klientų skaičiaus siekė 1,5 proc.

2.4. AB SEB banko trumpalaikių paskolų smulkioms įmonėms analizė

Išanalizavus smulkių įmonių skaičių AB SEB banke, toliau nagrinėjame smulkioms įmonėms suteiktų paskolų struktūrą, t.y. kiek smulkioms įmonėms suteikta ilgalaikių ir trumpalaikių kreditų apyvartinėms lėšoms finansuoti (žr. 14 pav.)



14 pav. AB SEB banko smulkių įmonių trumpalaiki kreditų dinamika mln. Lt.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Lyginant 2008 m. AB SEB banko visų paskolų portfelį su smulkioms įmonėms trumpalaikiam kreditavimui išduotu paskolų portfeliu, galima matyti, kad smulkių įmonių trumpalaikių kreditų

portfelis sudaro 1,1 proc. bendro AB SEB banko paskolų portfelio svorio ir 2,2 proc. verslo paskolų portfelio svorio (lyginant 14 pav. su 11 pav.).

Smulkių įmonių kreditavimui bei paskolų gavimui palankiausias metas – 2007 m. Tai buvo smulkių įmonių kreditavimo metai, nes paskolų portfelis išaugo 46,6 procentiniais punktais, arba nuo 1,34 mlrd. Lt. 2006 m. iki 2,05 mlrd. Lt. 2007 m.

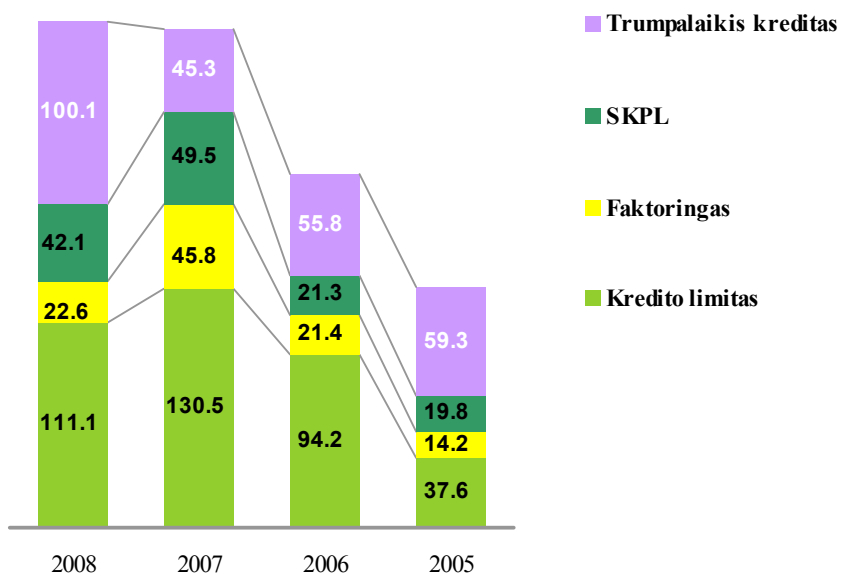
Didžiausią svorį smulkių įmonių kreditavimas viso banko paskolų portfelio struktūroje sudarė 2007 m., ir siekė 9,4 proc., kai kreditai smulkioms įmonėms siekė 2,05 mlrd. Lt., o visas paskolų portfelis – 21,7 mlrd. Lt. Tais pačiais metais išlaikytas didžiausias trumpalaikių kreditų svoris verslo paskolų portfelio struktūroje siekė 18,5 proc., nes 2005 m. – 2006 m. siekė 13,2 proc., 2008 m. – 7,3 proc. Analizuojant trumpalaikių kreditų smulkioms įmonėms svorį visoje verslo paskolų portfelio struktūroje, darome išvadą, kad palankiausi metai smulkioms įmonėms gauti kreditus apyvartinėms lėšoms buvo 2007 m. Trumpalaikių paskolų portfelio augimą smulkioms įmonėms lėmė keletas priežasčių: didėjantis vartojimas ir kylanti ekonomika, ne tokia griežta AB SEB banko kreditavimo politika.

Nuo 2005 m. iki 2007 m. tiek visų suteiktų paskolų smulkioms įmonėms portfelis, tiek ir analizuojant pagal kreditų rūšis, portfelis tendencingai augo, atitinkamai 2006 m. trumpalaikiai kreditai išaugo 47,2 procentinius punktus arba nuo 131,1 mln. Lt. 2005 m. iki 192,0 mln. 2006 m., 2007 m. – 40,6 procentiniais punktais, arba nuo 192 mln. Lt. 2006 m. iki 271 mln. Lt. 2007 m. Nuo 2008 m. trumpalaikių kreditų smulkioms įmonėms paskolų portfelis išliko stabilus, nors yra truputį padidėjęs (1,7 procentiniu punktu) ir siekė 276 mln. Lt. Tačiau vertinant konservatyvią AB SEB banko kreditavimo politiką, galime teigti, kad šis skaičius 2009 m. turėtų sumažėti, lyginant su 2007 m. duomenimis. Taip pat reikia įvertinti bankrotų skaičių, nes smulkiausi rinkos dalyviai, esant nepalankiai ekonominei situacijai, bankrutuoja greičiausiai.

Iš pateiktų duomenų 14 pav. matyti, kad 2008 m. smulkioms įmonėms suteiktų kreditų vertė siekia 1,79 mlrd. Lt. 2008 m. trumpalaikiai kreditai apyvartinėms lėšoms finansuoti suteikti smulkioms įmonėms sudaro 15,4 proc. bendroje smulkių įmonių paskolų portfelio struktūroje. Kadangi jau žinome, kad 2008 m. AB SEB bankas suteikė paskolas 943 smulkioms įmonėms, gauname, kad vienai smulkiai įmonei 2008 m. buvo suteikta ~ 189,9 tūkst. Lt. paskolų, t.y. 52,7 procentiniais punktais mažiau nei 2007 m., kur vienai smulkiai įmonei suteikta paskola siekė 360 tūkst. Lt. Šis rodiklis tik patvirtinta AB SEB banko konservatyvią ir atsargią kreditavimo politiką, kuri dar labiau sugriežtėjo 2008 m. rudenį, kai pasaulines finansų rinkas sukrėtė JAV didžiųjų investicinių bankų banknotai, kuriuos sukėlė per didelis bankų rizikos prisiėmimas.

Dar detaliau smulkių įmonių trumpalaikius kreditus galima analizuoti išskaidant trumpalaikius kreditus pagal jų rūšis, kurie išanalizuoti teorinėje magistro darbo dalyje (žr. I skyrių).

Magistrančių sukurtame smulkių įmonių trumpalaikių kreditų mažos skaičiuoklėje (žr. III skyrių) analizuojamos keturios populiariausios trumpalaikio kredito rūšis, t.y. overdraftas (SKPL), faktoringas, kreditinė linija ir trumpalaikis kreditas, skirtas apyvartinėms lėšoms papildyti. Pastarąsias trumpalaikių kreditų rūšis taip pat analizuosime tolesnėje magistro darbo dalyje. (žr. 15 pav.)



15 pav. AB SEB banko trumpalaikių kreditų rūšių dinamika mln. Lt.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB Banko duomenimis

Atliekant trumpalaikių paskolų vertinimą, skaičiuojamas per metus išduotas trumpalaikių kreditų portfelis, todėl tai gali būti ne visiškai tikslu, nes pvz. įmonei suteikiamas overdraftas, kurio standartinės sąlygos yra – naudojimasis 30 d., o po jų overdraftas turi būti padengtas. Trumpalaikių kreditų terminai yra aptarti teorinėje magistro darbo dalyje.

AB SEB banko smulkioms įmonėms išduotų trumpalaikių verslo paskolų portfelis 2008 m. siekia 276 mln. Lt., o tai sudaro 15,4 proc. nuo bendro smulkioms įmonėms trumpalaikių paskolų portfelio, išduoto 2008 m. (2008 m. bendras paskolų portfelis siekė 1,51 mlrd. Lt). Nors 2008 m. bendras kreditų ir lizingo portfelis padidėjo 13 proc. – nuo 21,7 mlrd. litų iki 24,5 mlrd. litų, SEB bankas 2008 m. ėmėsi konservatyvesnės kreditavimo politikos, norėdama užsitikrinti ilgalaikį subalansuotą augimą. Kreditų ir lizingo portfeliai 2008 metais didėjo mažiau negu 2007 metais: atitinkamai 14 ir 8 procentais.

2007 m. smulkioms įmonėms trumpalaikių kreditų išduota už 271 mln. Lt., o tai yra 40,5 procentiniu punktu daugiau nei 2008 m.

Analizuojant trumpalaikius kreditus, suteiktus AB SEB banke smulkioms įmonėms, galima daryti išvadą, kad 2007 m. bei 2008 m. suteiktų paskolų portfelis skiriasi 4,75 mln. Lt ir 2008 m.

siekia 276,0 mln. Lt., o 2006 m. – 271,2 mln. Lt. Dėl konservatyvios kreditavimo politikos bei neramumų finansų rinkose AB SEB bankas sumažino paskolų portfelį smulkioms įmonėms, ko pasekoje 2008 m. buvo uždirbta 49,4 proc. mažiau grynojo pelno nei 2007 m.

Pagal AB SEB banko pateiktas finansines ataskaitas 2008 metais grynasis pelnas buvo 257,8 mln. litų t. y. 49,4 proc. mažiau negu 2007 metais, kai AB SEB banko grupės grynasis pelnas buvo 509,7 mln. litų. Tačiau vienareikšmiškai vertinti 2007 m. SEB banko pelno nereikėtų, nes į banko 2007 metų pelną buvo įtrauktas 86,6 mln. litų pelnas, gautas už 2007 metais banko grupei priklausiusio nekilnojamojo turto ir UAB „SEB VB Nekilnojamas turtas“ akcijų pardavimą.

Analizuojant trumpalaikes paskolas, pagal rūšis, kurios buvo suteiktos smulkioms įmonėms, matyti, kad didžiausia dinamiką pasiekė kredito limitas. Nuo 2005 m. iki 2007 m. ši trumpalaikio kredito rūšis tendencingai augo: 2005 m. siekė 37,6 mln. Lt., o 2006 m. išaugo daugiau kaip 2,5 kartus iki 94,2 mln. Lt., o dar per metus išaugo iki 130,5 mln. Lt. ir buvo didžiausiais per analizuojamą laikotarpį. Toks didelis šios trumpalaikės kredito rūšies pokytis siejamas su ekonomikos pakilimu bei smulkioms įmonėms palankia šios kredito rūšies forma, t.y. naudojimosi galimybėmis. Taip pat nuo 2005 m. AB SEB bankas kredito limitams taiko gerą palūkanų normą, t.y. 1 n. VILIBOR + banko marža. Nuo 2007 m. iki 2008 m. kredito limitų portfelis smulkioms įmonėms mažėja nuo 130,5 mln. Lt. iki 111,1 mln. Lt. arba 14,8 procentiniais punktais.

SEB Banko suteiktų SKPL portfelis 2008 m., lyginant su 2007 m., kaip ir kredito limitų portfelis sumažėjo 14,9 procentiniais punktais – nuo 49,1 mln. Lt. iki 42,1 mln. Lt. Overdrafto portfelio mažėjimui įtakos turėjo sumažėjusios įmonių apyvartos per sąskaitas, esančias AB SEB banke, nes apyvartos per sąskaitas tiesiogiai proporcingos suteikiamam SKPL limitui (1 mėn. apyvarta * 30 proc. = suteikiama SKPL kredito suma). Dėl prasidėjusios krizės finansų sektoriuje sutriko ir įmonių atsiskaitymai, o tai reiškia, kad kai kurios įmonės per nustatytą laiką nebegalėjo pasidengti SKPL limitu (padengimas po 30 dienų), todėl AB SEB bankas buvo priverstas mažinti overdraftų limitus. Kadangi AB SEB banko kreditavimo politika yra gana griežta, o sąskaitos kreditavimas laikomas nedraustu skolinimu – tai dar viena priežastis SKPL mažėjimui. Įmonėms nevykdant arba laiku neįvykdžius savo įsipareigojimų bankui, bankas turi teisę vienašališkai nutraukti sutartį arba prašyti smulkios įmonės užstato už suteiktą SKPL limitą. Todėl SKPL portfelio mažėjimui įtakos turėjo šis veiksnys.

Atliekant smulkioms įmonėms suteiktų SKPL portfelį, darome išvadą, SKPL niekada nebuvo populiarus SEB banko teikiama kredito rūšis smulkioms įmonėms, nes 2006 m. SKPL portfelis sudarė 21,3 mln. Lt., o 2005 m. – 19,8 mln. Lt.

Antrasis pagal populiarumą smulkių įmonių kreditavimo produktas – trumpalaikis kreditas. Šis produktas, išskirtinai nuo kitų trumpalaikio kredito rūšių, 2008 m. išaugo dvigubai ir siekė 100,1 mln. Lt. Trumpalaikio kredito, skirto apyvartinių lėšų papildymui augimui įtakos turėjo

SKPL mažėjimas. Kadangi SKPL laikomas neapdraustu skolinimu, bankas buvo priverstas mažinti sąskaitos kreditavimo sutartis, kad galėtų susimažinti neapdraustų paskolų portfelį, taip sumažindamas galimus patirtį nuostolius, jeigu smulki įmonė neįvykdys savo įsipareigojimų. Kaip alternatyvą bankas siūlė trumpalaikį kreditą už tai gaudamas bankui priimtina užstatą.

Dar vienas veiksnys, įtakoiantis kredito limitų augimą – smulkiai įmonei priimtinesnis trumpalaikio kredito padengimo laikotarpis.

Faktoringo paskolų portfelis 2008 m. siekia 22,6 mln. Lt., o tai yra dvigubai mažiau nei 207 m., kai faktoringo paskolų portfelis siekė 45,8 mln. Lt. Faktoringo paskolų portfelio mažėjimui įtakos turėjo ne tik Lietuvos ekonomikos veiklos lėtėjimas, bet ir keletas vidinių priežasčių:

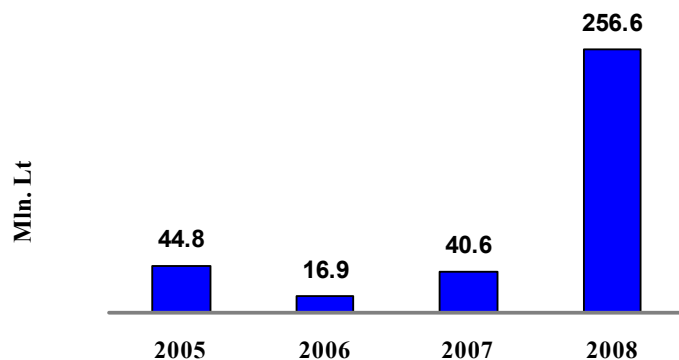
- Iš Baltijos šalių rinkos pasitraukė Atradius draudimas, kuris buvo perdraudęs dalį faktoringo portfelio;
- Padaugėjo sukčiavimų, susijusių su faktoringu, todėl SEB bankas įdiegė naujoves, labiau pradėjo tikrinti įmonė bei jo debitorius, todėl kai kurios smulkios įmonės pačios atsisakė dirbti faktoringu.
- Faktoringas visais laikais buvo vienas iš brangiausių kredito rūšių.

Atlikus SEB banko išduotų trumpalaikių kreditų analizę smulkioms įmonėms, darome išvadą, kad AB SEB banko išduotų trumpalaikių verslo paskolų portfelis 2008 m. siekia 276 mln. Lt., o tai sudaro 15,4 proc. nuo bendro smulkioms įmonėms išduotų trumpalaikių paskolų portfelio. Per 2008 m. trumpalaikių kreditų smulkioms įmonėms portfelis sumažėjo 8,1 procentiniu punktu, o nuo 2005 m. iki 2007 m. tendencingai augo: 2006 m. augimas siekė 3,2 procentinius punktus, 2007 m. išaugo 8 proc. punktais.

2.5. AB SEB banko paskolų portfelio ekonominis vertinimas

Globali pasaulio finansų krizė ir jai įkandin sekantis staigus ūkio padėties visame pasaulyje blogėjimas smarkiai įtakoją paskolų portfelio kokybę. Pasaulį ištiko finansų rinkų pasitikėjimo krizė, akcijų ir žaliavų rinkų griūtis.

AB SEB bankas 2008 m. ženkliai sugriežtino skolinimosi sąlygas įmonėms, padidėjo paskolų litais palūkanų normos, smarkiai išaugo juridinių klientų skaičius, kurie vėluoja vykdyti savo įsipareigojimus AB SEB bankui. O vienas didžiausių riziką apibrėžiančių veiksnių – blogų paskolų portfelis. (žr. 16 pav.).

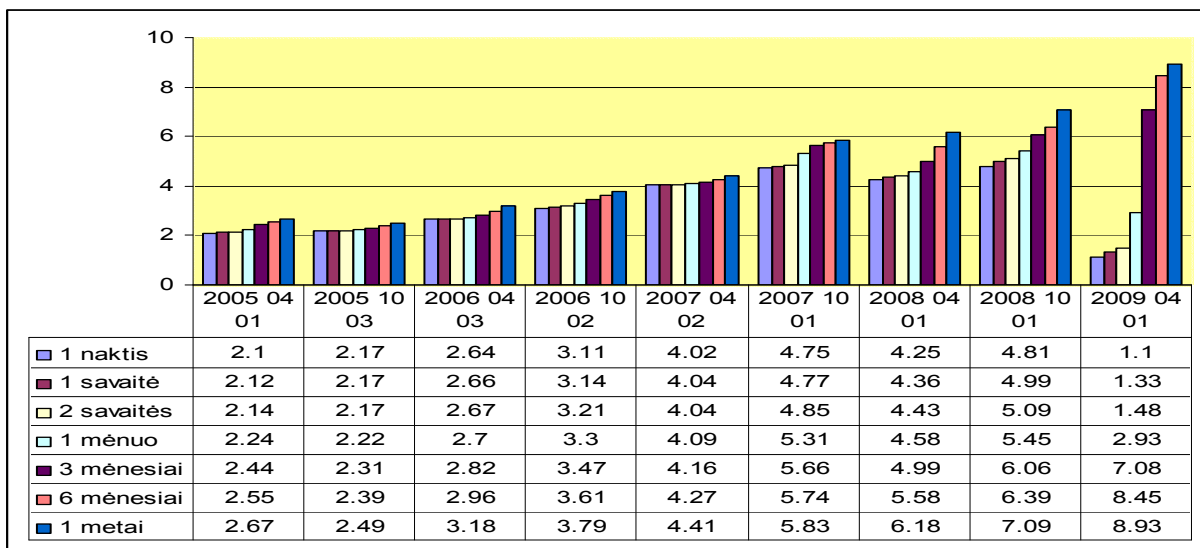


16 pav. AB SEB Banko suteikti atidėjimai blogoms paskoloms mln. Lt. 2005-2008 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB Banko statistiniais duomenimis

Konservatyviau vertindama klientų riziką, 2008 metais AB SEB banko Lietuvoje padarė 256,6 mln. Litų atidėjinių paskoloms (2007 metais – 40,6 mln. litų). AB SEB bankas išlaikė gerą paskolų portfelio kokybę: paskolų vertės sumažėjimo (specialiųjų atidėjinių) ir paskolų portfelio santykis 2008 metų pabaigoje buvo 1,45 procento.

Kaip minėta, 2008 m. paskolų portfelis augo 11,3 mlrd. Lt. (18,8 proc.), t.y. 7,0 mlrd. Lt. mažiau nei 2007 m. Paskolų portfelio augimas itin sulėtėjo pernai ketvirtąjį ketvirtį, kai gruodžio mėn. banko sistemos paskolų portfelis sumažėjo 0,7 mlrd. Lt. Paskolų portfelio augimo lėtėjimą veikė paskolų srauto privačioms įmonėms mažėjimas ir sudaryti specialieji atidėjiniai, taip pat smarkiai išaugusios palūkanų normos (žr. 17 pav.)



17 pav. VILIBOR palūkanų normos dinamika 2005-2008 m.

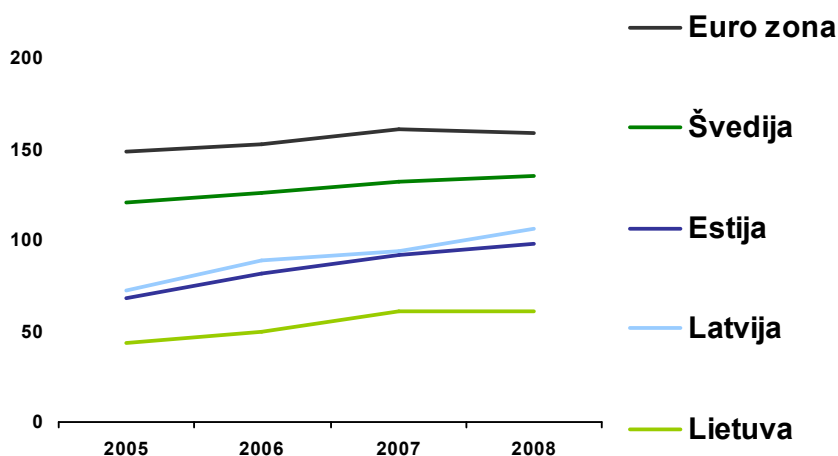
Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis Lietuvos Banko statistiniais duomenimis.

2008 m. išlikus dideliame palūkanų normų litais ir eurais skirtumui, tęsėsi 2007 m. antrąjį pusmetį smarkiai išryškėjusi skolimosi užsienio valiuta didėjimo tendencija: paskolų

suteiktų užsienio valiuta suma 2008 m. padidėjo 12,7 mlrd. Lt, o paskolų litais suma sumažėjo 1,4 mlrd. Lt. 2009 m. sausio 1 d. paskolų nacionaline valiuta suma sudarė 35,4 procento paskolų portfelio, t. y. 9,0 procentinio punkto mažiau nei 2008 m. sausio 1 d.

2.6. BVP ir vidaus įsiskolinimo santykis

Palyginti su kitomis Baltijos valstybėmis, Lietuvos gyventojų bei įmonių įsiskolinimo lygis tiek pagal absoliučius, tiek pagal santykinius rodiklius buvo vienas iš mažiausių ir lėčiausiai augantis nuo 2003 m. (žr. 17 pav.)



17 pav. Vidaus įsiskolinimas ir BVP santykis, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis, Lietuvos Banko statistiniais duomenimis ir ECB statistiniais duomenimis

Remiantis Lietuvos banko metiniu pranešimu, 2006 m. Bankams buvo sėkmingi ir itin pelningi. Santykinė bankų sektoriaus plėtra, palyginti su 2005 m., buvo šiek tiek lėtesnė, tačiau apskritai jų vaidmuo šalies ūkiui didėjo. Tai rodo per metus nuo 63 iki 72 procentų padidėjęs jų valdomo turto ir BVP santykis. Vis dėlto, palyginti su kitomis ES valstybėmis, šis santykis Lietuvoje yra dar gana mažas ir rodo šalies bankų sektoriaus galimas tolesnes plėtros galimybes.

2006 – 2007 m. tiek verslui, tiek namų ūkiams suteiktų paskolų portfelio augimo tempas buvo gan didelis, atitinkamai nuo 49,4 proc. iki 61,2 proc., tai yra 23,8 procentiniu punktu išaugo. Per 2008 m. BVP, palyginti su Lietuvos bankų išduotomis paskolomis sudarė 61,2 procento.

Sparčiausiai pagal paskolų ir BVP santykio augimo tempą, tiek pagal kitus santykinius paskolų portfelio rodiklius Latvija buvo pirmaujanti: 2003 m. BPV ir paskolų santykis siekia 44,9 proc., o per metus išaugo ~ 20 procentinių punktų ir siekė 53,9 proc. 2004 m. Latvijoje išduotų paskolų. 2005 m. Latvijoje bankų paskolos, palyginti su BVP, sudarė apie 71,8 procentus, 2006 m. – 88,9 proc., 2007 m. – 94,2 proc., 2008 m. – 106,2 procentus.

Nors esminės prielaidos tolesnei paskolų rinkos plėtrai nesikeičia, atsiranda vis daugiau požymių, rodančių, kad tolesnė kredito plėtra gali būti ne tokia sparti. Bankų paskolų portfelio augimo potencialo tam tikrą mažėjimą patvirtina ir lėčiau negu 2007 m. didėję bankų kreditavimo įsipareigojimai: 2006 m. jie padidėjo 2,7 mlrd. litų, arba 34,4 procento, o 2005 m. – 3,9 mlrd. litų, arba 2 kartus.

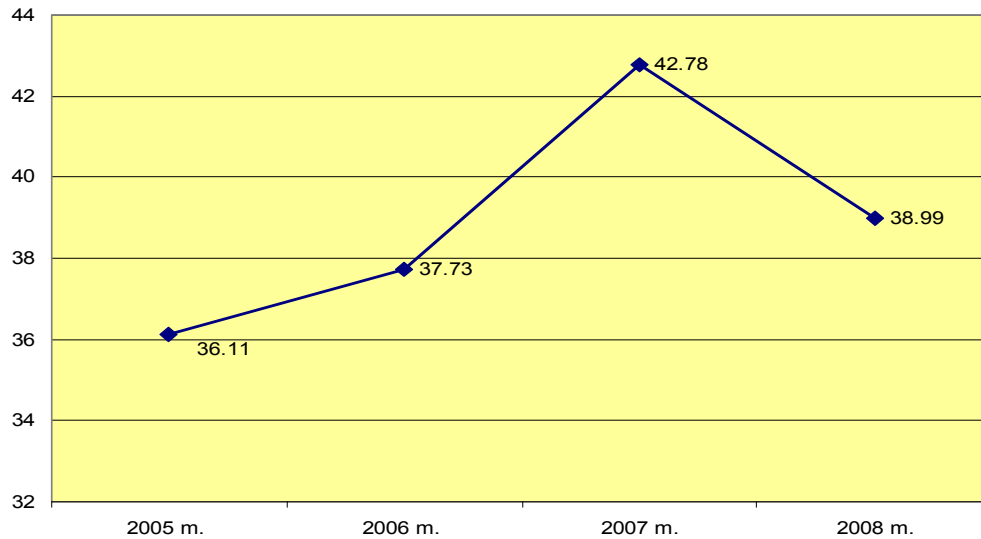
2.7. AB SEB banko santykinų finansinių rodiklių analizė

Kreditoriaus pasirinkimas – taip pat svarbus kriterijus, kuris yra glaudžiai susijęs su kitais kredito pasirinkimo kriterijais. Renkantis kreditorių, pasirinkimą sąlygoja jo patikimumas (sutarties sąlygų laikymasis, apsirūpinimas kreditiniais ištekliais, finansinė nepriklausomybė, likvidumas). Tiriant kreditoriaus patikimumą, analizuojama ne visi kreditoriaus finansinę būklę apibūdinantieji rodikliai, o tik tie, kurie geriausiai atskleidžia jo likvidumą, mokumą, stabilumą, finansinę nepriklausomybę. Vertinant bankų, kredito unijų patikimumą, taip pat domimasi, kaip vykdomi jų veiklos riziką ribojantys normatyvai. Dažniausiai kreditoriaus įvertinimui yra analizuojami šie pagrindiniai rodikliai: likvidumo, stabilumo, patikimumo, finansinės priklausomybės. Likvidumas bendriausiu atveju nusako, kaip greitai koks nors turtas gali būti paverstas pinigais, t.y. likviduotas, kad galima būtų greitai gražinti einamąsias skolas, įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus.

Likvidumo rizika – tai rizika, kad bankas nesugebės laiku įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų ir/ar, siekdamas juos įvykdyti gali būti priverstas parduoti finansinius aktyvus ir/ar uždaryti pozicijas ir dėl likvidumo rinkoje stokos patirs nuostolių. AB SEB banko grupė laikosi konservatyvios likvidumo rizikos valdymo politikos, užtikrinančios tinkamą einamųjų finansinių įsipareigojimų vykdymą, privalomųjų atsargų lygį AB SEB banke, aukštesnį negu Lietuvos banko nustatytasis likvidumo rodiklį ir mokumo galimybę esant nenumatytoms nepalankioms aplinkybėms. Taikant likvidumo rizikos valdymo sistemą, įvertinama esamų ir būsimų pinigų srautų analizė.

Trumpalaikio turto koeficientas įvardijamas skirtingai pvz.: padengimo koeficientu, einamojo likvidumo koeficientu ir t.t. Jis nusako banko gebėjimą įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus, suėjus terminui iš savo trumpalaikio turto.

Lietuvos bankas yra nustatęs likvidumo normatyvą 30 proc. Tai reiškia, kad banko trumpalaikio likvidumo koeficientas negali būti mažesnis už 1,3. Iš to, galima teigti, kad kuo didesnis koeficientas, tuo didesnė tikimybė, kad bankas apmokės sąskaitas. Trumpalaikio turto koeficiento formulė pateikiama 10 priede. AB SEB banko trumpalaikio turto koeficientas apskaičiuojamas naudojant minėtą formulę ir remiantis AB SEB banko finansine ataskaita. Bankas laikomas likvidžiu, jei jo grynųjų lėšų ir kitų likvidžių aktyvų suma, taip pat galimybė greitai mobilizuoti lėšas iš kitų šaltinių yra pakankamas skoliniam ir finansiniam įsipareigojimams laiku padengti.



18 pav. AB SEB banko likvidumo rodiklio kaita nuo 2005 m. iki 2008 m.

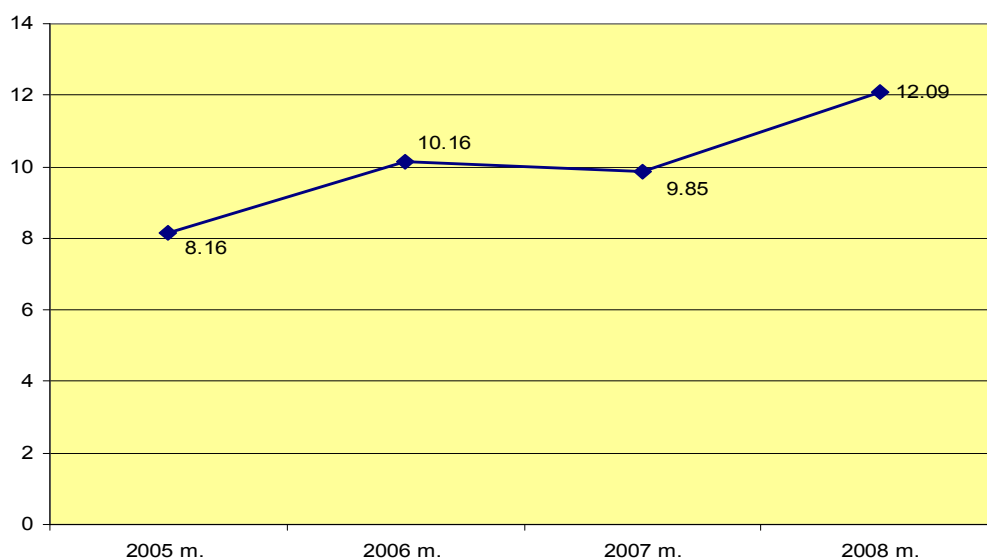
Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Iš 18 paveiksle pateikiamų duomenų matome, kad likvidumo rodiklis nuo 2005 metų iki 2007 metų išaugo 6,67 procentiniais punktais, nuo 2007 metų AB SEB banko rodiklis pradėjo mažėti ir iki 2008 metų sumažėjo 3,79 procentiniais punktais. Tačiau vis dar yra tinkamas ir priimtinas bankui bei atitinka Lietuvos banko nustatytus normatyvus (likvidumo rodiklis turi būti ne mažesnis kaip 30 proc.). Galime sakyti, jei AB SEB banko nuostoliai augs, likvidumas rinkoje mažės, skolintis bus vis sunkiau, taip pat bus panika tarp investuotojų.

Galima teigti, kad kuo banko likvidumas mažesnis, tuo bankas dirba pelningiau. Kitaip tariant likvidumui atvirkščiai proporcingas pelningumas. todėl bankams labai yra svarbu neperžengiant saugios likvidumo ribos dirbti pelningai. Pagrindinė likvidumo valdymo užduotis – suformuoti tokią strategiją ir taktiką, kad veiklos rezultatai būtų geriausi, o pelno ir rizikos santykis būtų optimalus, bet svarbiausia yra suprasti, kad neįmanoma padidinti pelno ir sumažinti rizikos vienu metu. Bankas turi pasirinkti tokį rizikos lygį, kuris būtų daugiau ar mažiau jam priimtinas ir kartu duotų tą rizikos lygį atitinkančias pajamas.

Banko stabilumą taip pat atskleidžia kapitalo pakankamumo rodiklis. Nuosavo kapitalo ir turto santykio procentinė išraiška parodoma, kokia turto dalis buvo finansuota iš pačių savininkų. Lietuvos bankas yra nustatęs kapitalo pakankamumo normatyvą, jis negali būti mažesnis kaip 8 proc. Lietuvos bankai privalo išlaikyti kapitalo pakankamumo rodiklį, kuris yra ne mažesnis kaip 8 procentai įvertinto pagal riziką turto, padalinto iš kapitalo. Pagal AB SEB banko kapitalo politiką kapitalo pakankamumo rodiklis turi būti 8,5–9 proc., t. y. šiek tiek didesnis negu reikalaujamas

mažiausias rodiklis, o tai padeda efektyviai įgyvendinti verslo tikslus. Kapitalo pakankamumo rodiklio formulė pateikiama 10 priede.



19 pav. AB SEB banko kapitalo pakankamumo rodiklis nuo 2005 m. iki 2008 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Kaip matome iš 19 paveiksle pateiktų duomenų kapitalo pakankamumo rodiklis nuo 2005 m. iki 2006 m. išaugo 2 procentiniais punktais. 2007 metais kapitalo pakankamumo rodiklis sumažėjo lyginat su 2006 metais 0,31 procentiniu punktu, o 2008 metais kapitalo pakankamumo koeficientas išaugo 1,93 procentiniais punktais lyginant su 2007 metais. O nuo 2005 m. iki 2008 m. kapitalo pakankamumo koeficientas išaugo net 3,93 procentiniais punktais. Galime teigti, kad nors ir AB SEB banko kapitalo pakankamumas kito 2005-2008 metais, bet išlaikė nustatytą Lietuvos bankams kapitalo pakankamumo rodiklį, kuris neturi būti mažesnis kaip 8 procentai. Tai galėjo įtakoti tai, kad 2006 m. sausio 12 d. Lietuvos bankas patvirtino banko papildomą 25 mln. eurų subordinuotą skolintą kapitalą, o tai banko ir grupės kapitalo pakankamumo rodiklius padidino 0,8 procentinio punkto. 2006 m. gegužės 11 d. Lietuvos bankas patvirtino banko 40 mln. eurų subordinuotą paskolą, gautą iš „Skandinaviska Enskilda Banken AB“. Tai banko kapitalo pakankamumo rodiklius padidino 1,04 procentinio punkto ir grupės – 0,9 procentinio punkto. 2006 m. birželio 29 d. Lietuvos bankas patvirtino banko 20 mln. eurų subordinuotą paskolą, gautą iš „Skandinaviska Enskilda Banken AB“. Tai banko kapitalo pakankamumo rodiklius padidino 0,50 procentinio punkto ir grupės – 0,44 procentinio punkto. 2006 m. spalio 12 d. Lietuvos bankas patvirtino 42 mln. eurų subordinuotą paskolą, gautą iš „Skandinaviska Enskilda Banken AB“. 2007 m. liepos 26 d. Lietuvos banko valdyba leido SEB bankui įskaityti į banko antro lygio kapitalą 45 000 000 eurų (tai

sudaro 155 376 000 litų) subordinuotą paskolą, gautą Švedijos bankui „Skandinaviska Enskilda Banken AB“ apmokėjus SEB banko išleistus subordinuotos skolos lakštus. Įtraukus subordinuotą paskolą į skaičiuotiną banko kapitalą, 0,75 procentinio punkto pagerėjo banko kapitalo pakankamumo rodiklis ir buvo 9,45 proc., o grupės kapitalo pakankamumo rodiklis pagerėjo 0,87 procentinio punkto ir buvo 10,41 procento. 2008 m. gegužės 15 d. Lietuvos banko valdyba leido SEB bankui anksčiau, negu nustatyta paskolos sutartyje, t. y. 2008 m. birželio 30 d., grąžinti pagal 2000 m. birželio 30 d. subordinuotos paskolos sutartį iš „Skandinaviska Enskilda Banken AB“ gautą 15 000 000 eurų (tai atitinka 51 792 000 litų) subordinuotą paskolą. SEB bankas pasinaudojo išankstinio sutarties nutraukimo galimybe, siekdamas sumažinti banko išteklių skolinimosi išlaidas, išlaikant tinkamą kapitalo pakankamumo lygį. Grąžinus subordinuotą paskolą, banko kapitalo pakankamo rodiklis buvo 11,98 proc., o grupės – 10,48 procento.

SEB banko grupės išdo valdomą grupės kapitalą sudaro I ir II lygio kapitalų suma:

- I lygio kapitalas: akcinis kapitalas (sumažintas įsigytomis nuosavomis akcijomis), atsargos kapitalas, nepaskirstytas pelnas
- II lygio kapitalas: reikalavimus atitinkančios subordinuotos paskolos, bendrieji ir kiti rezervai, einamųjų metų pelnas
- išskaičiuojamos sumos: nematerialiojo turto apskaitinė vertė; investicijos į kredito įstaigas ir finansų institucijas viršijančios 10 procentų; ir tikėtino nuostolio perviršis

2008 ir 2007 m. AB SEB banko kapitalo pakankamumo skaičiavimo sudėtinės dalys ir rodikliai pateikti 15 lentelėje:

15 lentelė

**AB SEB banko kapitalo pakankamumo skaičiavimo sudėtinės dalys
ir rodikliai pagal Basel II**

I lygio kapitalas	2 166 169
II lygio kapitalas	5 93 882
Mažinamas nematerialiojo turto, atimamų investicijų ir tikėtino nuostolio perviršio sumomis	(410 300)
Turto ir nebalansiniai straipsniai, įvertinti pagal riziką	1 9 432 850
iš jų dėl pereinamojo laikotarpio reikalavimų	3 827 775
Kapitalo pakankamumo rodiklis, apskaičiuotas pagal Baselio II reikalavimus, 2008 m. gruodžio 31 d.	12,09%

Šaltinis: AB SEB banko metinės finansinės ataskaitos

Pagal naujus reikalavimus apskaičiuotas bankų sistemos kapitalo pakankamumo rodiklis 2008 m. sudarė 12,09 proc.

Iš to galime teigti, kad AB SEB bankas reguliariai stiprina savo kapitalo bazę, taip sudarydamas pagrindą tolesniam augimui. Remiantis Basel II reikalavimais, AB SEB bankas įvertina kredito, rinkos ir operacinės rizikos dydį, šioms rizikoms padengti reikalingą kapitalo poreikį bei jo pakankamumą.

16 lentelė

**AB SEB banko kapitalo pakankamumo skaičiavimo sudėtinės dalys
ir rodikliai pagal Basel I**

I lygio kapitalas	1 406 488
II lygio kapitalas	776 510
Mažinamas nematerialiojo turto ir atimamų investicijų sumomis	(208 075)
Turto ir nebalansiniai straipsniai, įvertinti pagal riziką	20 053 371
Kapitalo pakankamumo rodiklis (apskaičiuotas pagal Baselio I reikalavimus, 2007 m. gruodžio 31 d)	9,85%

Šaltinis: AB SEB banko metinės finansinės ataskaitos

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad kapitalo pakankamumo rodiklis pagal Baselio II reikalavimus siekia 9,85 proc. Tai atitinka reikalavimų nustatytą 8 procentų normą. AB SEB banko grupės valdyba nusprendė, kad ilgalaikėje perspektyvoje grupės pirmo lygio kapitalo rodiklis turi būti 10 procentų (nuo 2009 m.)

Banko stabilumą parodo taip pat dar vienas rodiklis – tai skolinto kapitalo ir turto santykis. Jis parodo, kokia turto dalis buvo finansuota iš skolinto kapitalo.

Akcininkų nuosavybė yra pagrindinė sudedamoji kapitalo bazės dalis. Be to, AB SEB bankas naudoja skolintą kapitalą – subordinuotų paskolų ir obligacijų fondų lėšas, kurias pritraukia tarptautinėje kapitalo rinkoje. Laikantis tam tikrų taisyklių, dalį subordinuotų paskolų galima įtraukti į banko kapitalo bazę. Kapitalo bazės dydis lemia, kiek iš viso lėšų bankas gali skolinti ar investuoti. Kapitalo pakankamumo rodiklis rodo, koks yra grupės kapitalo bazės (be draudimo veiklos) ir turto (įvertinto pagal tam tikras rizikos kategorijas) santykis. Kapitalo bazę iš esmės sudaro dvi dalys: 1) akcininkų nuosavybė, pakoreguota pagal kapitalo pakankamumo taisykles; 2) skolintas kapitalas, t. y. subordinuotų paskolų lėšos, kurias AB SEB bankas pritraukia tarptautinėje kapitalo rinkoje. Čia taip pat yra taikomos specialios taisyklės.

Kad apskaičiuoti skolinto kapitalo ir turto santykį duomenys panaudoti iš 2007 m. ir 2008 m. AB SEB banko iš finansinės ataskaitos, pateikiami 17 lentelėje.

AB SEB banko skolinto kapitalo (įsipareigojimų), turto duomenys nuo 2005 m. iki 2008 m.

Duomenys	Metai			
	2005	2006	2007	2008
Skolinto kapitalas (įsipareigojimai)	12.127.480	17.615.289	22.759.019	23.572.060
Turtas	13.312.092	19.063.040	24.694.845	25.830.497

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad nuo 2005 metų skolintas kapitalas didėjo. Nuo 2005 m. iki 2008 m. skolintas kapitalas padidėjo 11.444.580. O nuo 2007 m. iki 2008 metų skolintas kapitalas didėjo nedaug 813.041, palyginus su didėjimu nuo 2005 m. iki 2007 m. Iš šių turimų duomenų galime apskaičiuoti skolinto kapitalo ir turto santykį. Skolinto kapitalo ir turto santykio formulė pateikta 10 priede.

Apskaičiavus skolinto kapitalo ir turto santykį pateikiame susistemintus duomenis pateikiame sekančioje lentelėje.

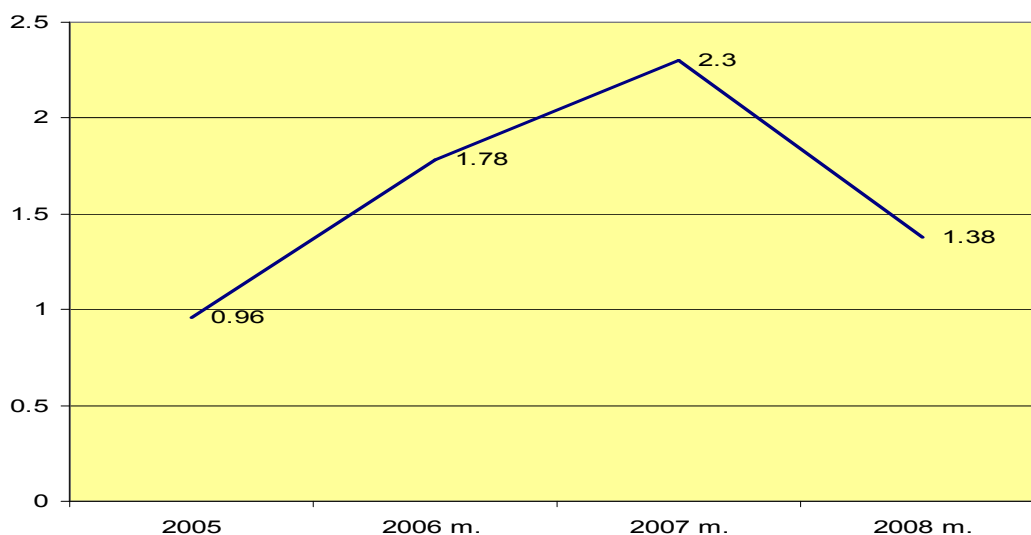
Skolinto kapitalo ir turto santykis nuo 2005 m. iki 2008 m.

Rodiklis	2005 m. %	2006 m. %	2007 m. %	2008 m. %
Skolinto kapitalo ir turto santykis	9,11	9,24	9,22	9,13

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad AB SEB banko skolinto kapitalo ir turto santykis 2008 m. pakito palyginus su 2005 m., 2006 m. ir 2007 m., o skaičiuotino kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal riziką santykis, turi būti ne mažesnis kaip 8 procentai. Taigi nors ir 2008 m. skolinto kapitalo ir turto santykis sumažėjo bet, AB SEB bankas atitinka nustatytus reikalavimus.

Toliau darbe analizuosime kitus pagrindinius banko veiklą apibūdinantys rodiklius. Vidutinės turto gražos rodiklis apibūdina sugebėjimą pelningiau naudoti visą turtą. Parodo, kokia viso turto dalis susigražinama pelno pavidalu. Šis rodiklis, skaičiuojamas kaip grynojo pelno ir viso turto santykis, parodo, kiek grynojo pelno tenka vienam turto piniginiam vienetui.



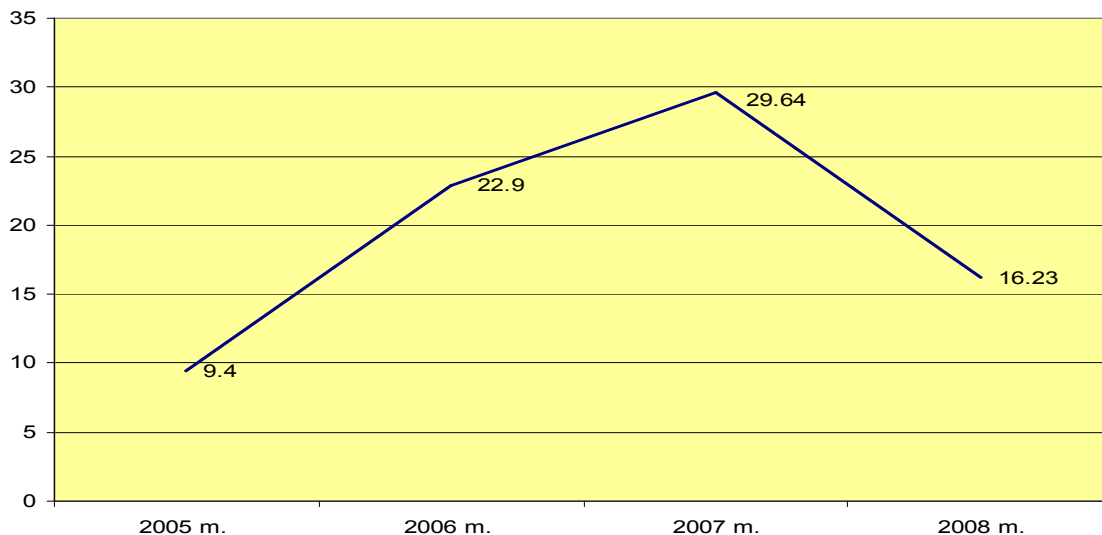
20 pav. AB SEB banko vidutinė turto grąža nuo 2005 m. iki 2008 m. %

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Iš 20 paveiksle pateiktų duomenų matome, kad AB SEB banko vidutinė turto grąža nuo 2005 m. iki 2007 metų augo ir padidėjo 1,34 procentiniais punktais. Nuo 2007 m. vidutinė turto grąža pradėjo blogėti ir nukrito 0,92 procentiniais punktais. Tai galėjo įtakoti tai, kad mažėjant AB SEB banko uždirbamam pelnui per metus žymiai sumažėjo banko pelningumo ir veiklos efektyvumo rodikliai.

Galime teigti, kad kuo vidutinė turto grąža yra didesnė, tuo efektyvesnė yra banko veikla, tuo daugiau pelno ji uždirba savo akcininkams. Šio rodiklio privalumas yra tas, kad jo reikšmė nepriklauso nuo banko veiklos finansavimo šaltinių, t.y. ar bankas naudoja daugiau skolintų ar nuosavų lėšų (taip yra išvengiama pagrindinio ROE trūkumo). Kuo bankas mažiau naudos skolinto kapitalo, tuo turto grąža (ROA) bus artimesnė savininkų nuosavybės grąžai (ROE). Šis rodiklis, kaip ir visi kiti, turi savų privalumų bei trūkumų. Banko vadovybė gali manipuluoti pelnu, keisdami įmonės apskaitos politiką (pailgindama ilgalaikio turto nusidėvėjimo laikotarpį ar sumažindama nusidėvėjimo normą) ir taip paveikti ROA dydį.

Taigi sekantis analizuojamas rodiklis bus vidutinė akcininkų nuosavybės grąža AB SEB banke nuo 2005 m. iki 2008 m. Nuosavybės grąža (ROE) parodo, kokią grąžą generuoja įmonė vienam investuotam savininkų nuosavybės litui. Vidutinė akcininkų nuosavybės grąža pavaizduota 21 paveiksle.



21 pav. Vidutinė akcininkų nuosavybės grąža AB SEB banke nuo 2005 m. iki 2008 m. %

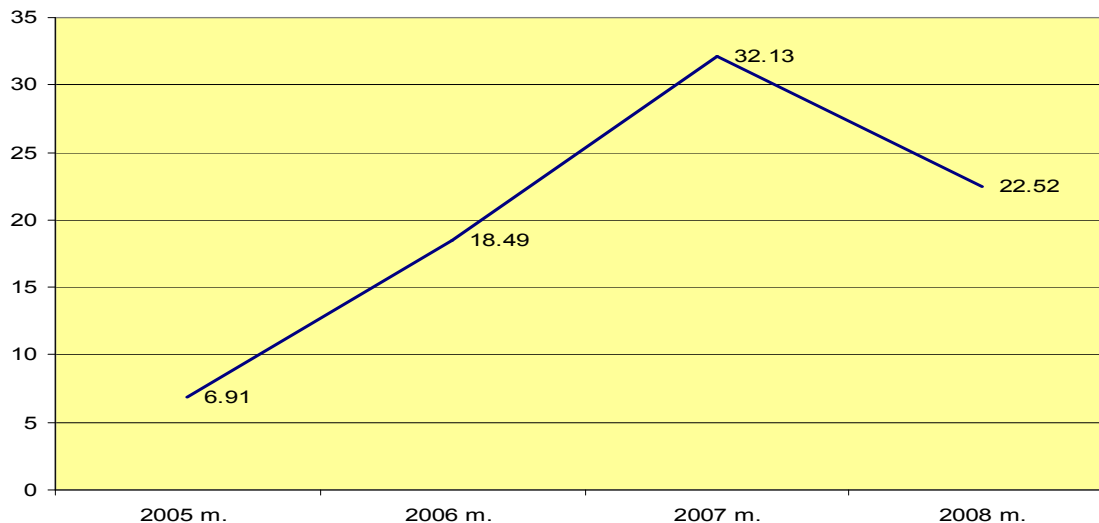
Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Iš 21 paveiksle pateiktų duomenų matome, kad vidutinė akcininkų nuosavybės grąža AB SEB banke nuo 2005 m. iki 2007 m. didėjo ženkliai, net 20,24 procentiniais punktais, o nuo 2007 metų nuosavybės grąža pradėjo mažėti, ir sumažėjo 13,41 procentinio punkto. Nuosavybės grąžos mažėjimo priežastys gali būti išaugusios administracinės išlaidos dėl banko reorganizavimo, ir mažėjanti palūkanų marža Lietuvoje, ir papildomi atidėjimai blogoms paskoloms, ir sparčiai nei pelnas auganti banko akcijų buhalterinė vertė. Banko akcininkai, suvokdami nuosavybės grąžą kaip rodiklį, kuris atspindi ir apibendrina bendrovės vadovybės gebėjimą efektyviai balansuoti finansinėmis priemonėmis, todėl banko vadovybė turėtų stengtis, kad šis rodiklis nemažėtų.

Kuo nuosavybės grąža yra didesnė, tuo efektyvesnė yra įmonės veikla, tuo daugiau pelno ji uždirba savo akcininkams. Dažniausiai investuotojai yra numatę, kokios grąžos jie reikalauja iš įmonės, o būtent ROE ir parodo, ar realūs įmonės veiklos rezultatai atitinka išankstinius lūkesčius. Tačiau kaip ir daugelis kitų rodiklių pastarasis turi savų trūkumų. ROE dydis labai priklauso nuo įmonės kapitalo struktūros ir savininkų nuosavybės dydžio įmonės turte. Jei įmonė dirba pelningai, tai padidindama įmonės skolas ir tokiu būdu sumažindama savininkų nuosavybę, įmonė gali „išauginti“ savininkų nuosavybės grąžą. Žvelgiant aritmetiškai, kuo mažiau yra akcininkų nuosavybės, tuo aukštesnis bus ROE rodiklis.

Sekantis rodiklis analizuojamas bus pelnas tenkantis vienai akcijai AB SEB banke. Pelnas tenkantis vienai akcijai, atspindi AB SEB banko grynąjį pelną, padalintą iš svertinio vidutinio akcijų skaičiaus, iš atskaitomybės laikotarpiu išleistų ir dar neapmokėtų paprastųjų akcijų skaičiaus svertinio vidurkio (daliklio). Nėra jokių pelną, tenkantį vienai akcijai, mažinančių instrumentų, todėl pagrindinis ir sąlyginis pelnas, tenkantis vienai akcijai sutampa.

Duomenys apie pelną tenkanti vienai akcijai AB SEB banke nuo 2005 m. iki 2008 m. pavaizduoti 22 paveiksle.



22 pav. Pelnas, tenkantis akcijai litais AB SEB banke dinamika 2005-2008 m. litais

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

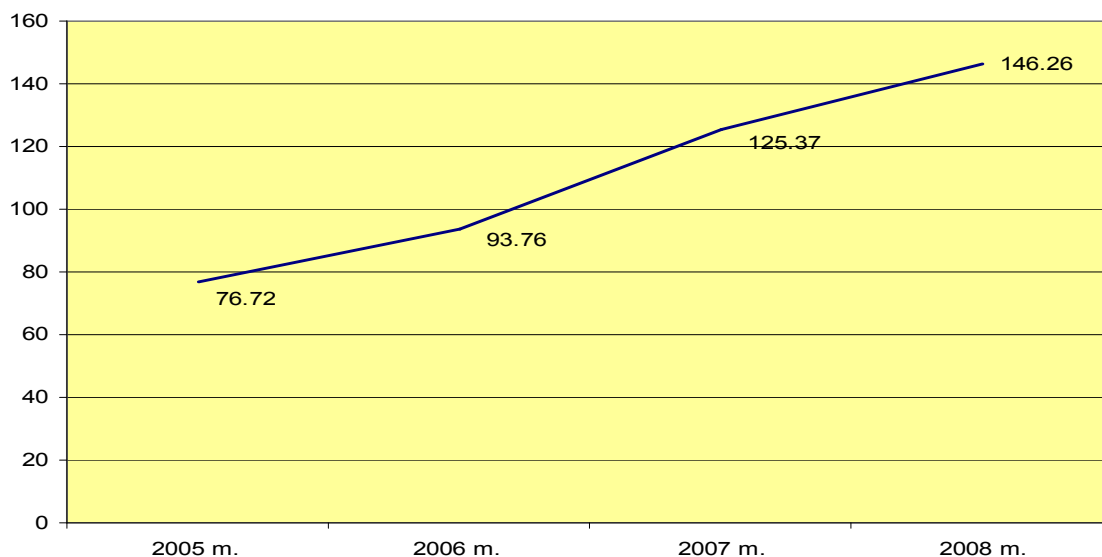
Iš 22 paveiksle pateiktų duomenų matome, kad pelnas vienai akcijai nuo 2005 m. iki 2006 m. išaugo net 11,58 lito, o nuo 2006 m. iki 2007 metų taip pat padidėjo 13,64 lito. 2008 metais pelnas tenkantis vienai akcijai sumažėjo 9,61 lito.

Pelno tenkančio akcijai rodiklis yra vienas iš pačių populiariausių ir paprasčiausių įmonės vertės nustatymo rodiklių, rodiklis rodo, kiek investuotojas esamu laiko momentu yra linkęs mokėti už vieną litą banko pelno. Galime teigti, kad aukšta pelno, tenkančio vienai akcijai reikšmė 2006 metais AB SEB banke, turėjo įtakos investuotojams, nes jie tikėjosi spartaus įmonės pelno augimo ateityje, nors 2008 metais pelnas tenkantis vienai akcijai sumažėjo, bet tam turėjo įtakos ir ekonominiai šalies rodikliai. 2008 metais santykinai sumažėjęs pelnas tenkantis vienai akcijai rodo, kad banko akcija yra pigesnė ir atspindi pesimistinius investuotojų lūkesčius. Vienas pagrindinių šio rodiklio trūkumų yra tas, kad jis nieko nepasako apie įmonės veiklos perspektyvą, kuri yra vienas iš svarbiausių kriterijų priimant sprendimą investuoti ar ne.

Skaičiuojant pagrindinį pelną vienai akcijai, paprastųjų akcijų skaičiumi turi būti laikomas atskaitomybės laikotarpiu išleistų ir dar neapmokėtų paprastųjų akcijų skaičiaus svertinis vidurkis. Naudojant atskaitomybės laikotarpiu išleistų neapmokėtų paprastųjų akcijų skaičiaus svertinį vidurkį, parodoma akcininkų kapitalo dydžio keitimosi galimybė dėl tam tikru metu esančių išleistų ir dar neapmokėtų akcijų skaičiaus didėjimo arba mažėjimo per atskaitomybės laikotarpį. Atskaitomybės laikotarpiu išleistų ir dar neapmokėtų paprastųjų akcijų skaičiaus svertinis vidurkis yra laikotarpio pradžioje buvusių išleistų ir dar neapmokėtų paprastųjų akcijų skaičius, kurį

koreguoja per atskaitomybės laikotarpį atpirktų arba išleistų paprastųjų akcijų skaičius, padaugintas iš svertinio laiko rodiklio.

Sekantis analizuojamas rodiklis akcinė buhalterinė vertė litais AB SEB banke, kuri atspindi teorinę paprastosios akcijos vertę. AB SEB banko akcinės buhalterinės vertės litais dinamika 2005-2008 metais pateikiama 23 paveiksle.



23 pav. Akcinės buhalterinės vertės litais, dinamika 2005-2008 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko finansinėmis ataskaitomis

Iš 23 paveiksle pateiktų duomenų matome, kad nuo 2005 m. iki 2008 m. buhalterinė vertė litais didėjo. Nuo 2005 m. iki 2008 m. padidėjo net 69,54 lito. Dažniausiai akcijos kaina būna aukštesnė nei buhalterinė vertė. Taip yra todėl, kad pirkdami akciją, yra įsigyjama įmonės ateities pinigų srantai, o ne vien tik buvusieji ir dabartiniai veiklos rezultatai.

Galime teigti, kad kuo žemesnis akcinės buhalterinės vertės litais santykis, tuo pigesnė yra akcija, tačiau kaip ir daugeliu kitų atvejų, tai gali signalizuoti apie esamas ar būsimas banko veiklos problemas.

Buhalterinė akcijos vertė – atspindi tik teorinę paprastosios akcijos vertę. Apskaičiuojant šį rodiklį, visa savininkų nuosavybė yra dalijama iš paprastųjų akcijų skaičiaus. Jei įmonės kapitalo struktūroje yra privilegijuotųjų akcijų, tai jų kapitalo dalis ir joms priklausantys dividendai mažina paprastųjų akcijų turėtojų nuosavybę, iš kurios dalijamas paprastųjų akcijų skaičius. Šis rodiklis dažnai gali būti netikslus, nes didelę turto dalį sudaro pastatai ir įrenginiai, balanse užfiksuoti jų įsigijimo savikaina, ir tikrąją jų vertę galima sužinoti tik juos pardavus. Taip pat, galime teigti, kad akcijos buhalterinė vertė remiasi istoriniais kaštais ir ji neatspindi ateities perspektyvų bei augimo galimybių.

Apibendrinant galima teigti, kad, reikėtų skaičiuoti kiek įmanoma daugiau ir įvairesnių rodiklių, kurie padėtų susidaryti kuo išsamesnį banko veiklos modelį. Tačiau visada reikia atsiminti, kad

finansiniai rodikliai rodo dabartinę įmonės veiklą ar istorinius rezultatus, tačiau mažai ką pasako apie banko ateities perspektyvas.

Finansiniai rodikliai labai naudingi, kai reikia įvertinti įmonės kiekybinius esamos veiklos aspektus, tačiau yra ne ką mažiau svarbių kokybinių aspektų: šalies ir verslo šakos perspektyvos, konkurencija, verslo skaidrumas ir atvirumas, vadovų kompetencija ir daugelis kitų svarbių aspektų, kurie finansiniuose rodikliuose neatsispindi.

Taigi galima teigti, kad, kredito gavėjui aukščiau paminėti finansiniai rodikliai, kurie parodo kreditoriaus likvidumą, mokumą, stabilumą bei finansinę nepriklausomybę būna aktualus, kadangi leidžia spręsti apie jo gebėjimą skolinti. O tai yra, ypač svarbu, kai naudojami tokie trumpalaikiai kreditai kaip overdraftas, kreditinė linija, faktoringas, forfeitingas, dokumentinis akredityvas, kadangi skolinimasis vyksta nuolat. Pvz.: overdrafto atveju kredito gavėjas pasiskolinęs pinigų iki kredito davėjo nustatyto limito po 30 dienų turi limitą padengti, tačiau sekančią dieną jis gali vėl skolintis, faktoringo atveju yra apmokamos pateikiamos sąskaitos faktūros, kurias kredito gavėjas gali pristatyti kredito įstaigai kiekvieną dieną. Taigi renkantis kreditorių reikia gerai įvertinti jo gebėjimą skolinti.

Kiti bankų finansinės būklės įvertinimo rodikliai labiau atspindi kitas veiklos sritis, ir mažai tesusiję su kreditavimu, todėl jos nebus analizuojamos. Paminėtinas dar vienas normatyvas, ribojantis maksimalią paskolos sumą vienam skolininkui. Pvz. Lietuvos bankas yra nustatęs, kad paskolų suma vienam skolininkui neturi viršyti 30 procentų banko kapitalo.

Galima teigti, kad apskaičiavus ir išanalizavus pateiktus rodiklius, galima pakankamai tiksliai įvertinti ne vien banko, bet ir bet kurios kitų finansinių ar kreditinių institucijų patikimumą. Visoms kredito įstaigoms galioja tie patys kapitalo pakankamumo ir likvidumo normatyvai. Kreditoriaus pasirinkimą taipogi sąlygoja tokie veiksniai kaip: kreditoriaus užimama rinkos dalis, kreditoriaus vidaus kreditavimo politika, tvarkos bei taisyklės (pvz. teikiamų paslaugų spektras, minimali palūkanų norma, užstato santykis ir t.t.) darbuotojų įgūdžiai ir lankstumas, bendravimas ir kt.

2.7.1. Trumpalaikių kreditų pasirinkimo kriterijai pagal prioritetus

Darbo autorių nuomone, kredito gavėjui, norint efektyviai pasirinkti trumpalaikį kreditą, kuris leistų užtikrinti pageidaujamą pelningumą ir likvidumą, svarbiausias kriterijus turėtų būti *skolinimosi tikslas*. Jeigu kreditai bus panaudoti ne pagal paskirtį, nesuteiks pageidaujamo efekto. Dažniausiai trumpalaikiai kreditai imami, dėl prasilenkiančių gaunamų įplaukų ir patiriamų išmokų, bei apyvartinio kapitalo finansavimui. Taigi, tokiu atveju efektyviausi ir priimtinausi trumpalaikiai kreditai būtų kreditinė linija, overdraftas, faktoringas ar forfeitingas. Esant vienkartiniam lėšų poreikiui – trumpalaikis kreditas.

Akredityvą tikslinga naudoti esant prekybai su užsienio partneriais, kuomet prekybos partneriai nepažįsta vienas kito, abejojama jo mokumu, sudaromos prekybos sutartys su ekonomiškai ar politiškai nestabiliomis šalimis arba tiesiog taip atsiskaityti reikalaujama pagal šalies įstatymus. Alternatyva šiam kreditui gali būti naudojama tarptautinis faktoringas arba dokumentinis inkaso.

Kredito dydis – taip pat svarbus trumpalaikio kredito pasirinkimo kriterijus. Dažniausiai kredito dydis priklauso nuo pačio ūkio subjekto t.y. jo finansinės būklės, rizikos kategorijos, užstato dydžio ir t.t., tačiau tam tikrais atvejais ir nuo kreditoriaus išteklių. Overdrafto atveju maksimali kredito suma neturi viršyti 30-40 proc., mėnesio kredito gavėjo kredito apyvartų vykdomų kredituojančioje įstaigoje, kredito linijos, trumpalaikio kredito skirto vienkartiniam finansavimui, akredityvo, išleisto iš suteikto kredito lėšų, dydis neturėtų viršyti 2-3 mėnesio pardavimų pajamų. Tačiau įvertinus kredito įstaigos riziką mažinančius veiksnius tokius kaip tinkamą ir pakankamą užstatą, kredito dydis gali viršyti numatyto termino pardavimų pajamas. Faktoringo ir forfeitingo dydį sąlygoja vykdomos prekybos apimtys, tarp kredito gavėjo ir jo debitoriaus (-ių), kuriam (-iems) išrašyti apmokėjimo dokumentai būtų pristatomi apmokėti kredito įstaigai, kredito apdraudimo dydis.

Taip pat galioja Lietuvos centrinio banko nustatyti maksimalios kredito sumos vienam skolininkui reikalavimai:

- Maksimali paskolos suma vienam skolininkui neturi viršyti 25 % banko/grupės kapitalo, ir banko suteiktų didelių paskolų bendroji suma neturi viršyti 800 % banko/grupės kapitalo.
- Paskolų suma, banko suteikta jį patronuojančiai įmonei, kitoms šios patronuojančios įmonės dukterinėms įmonėms arba savo paties dukterinėms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali viršyti 75 procentų banko kapitalo, jeigu Lietuvos bankas vykdo konsoliduotą visos finansinės grupės priežiūrą. Jeigu Lietuvos bankas nevykdo konsoliduotos visos finansinės grupės priežiūros, paskolos suma, banko suteikta jį patronuojančiai įmonei, kitoms šios patronuojančios įmonės dukterinėms įmonėms arba savo dukterinėms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali viršyti 20 procentų banko kapitalo.

Galima teigti, kad ūkio subjektams, kurie negali ilgai eikvoti laiko, nenorėdami prarasti galimų pajamų iš naujos ar besiplečiančios veiklos, yra ypač aktuali kreditavimo sutarties pasirašymo ir kredito išdavimo trukmė. Tai yra laiko tarpas nuo prašymo kreditui gauti pateikimo iki pinigų išmokėjimo. Todėl būtent šis veiksnys tam tikrais atvejais tampa svarbiausiu, neatsižvelgiant į kredito kainą. Šiuo atveju kredito gavėjas prioritetą turėtų teikti overdraftui ir faktoringui. Pagrindinis šių kreditų privalumas yra tas, kad nereikia įkeisti kredito įstaigos naudai jokio turto, kas ženkliai pagreitina įforminimo procedūrą ir pinigų išmokėjimą. Faktoringo atveju dažniausiai užstatas būna reikalingas, bet tam yra naudojamas prekinių kreditų draudimas, kuris paprastai patvirtinamas kelių dienų laikotarpyje. Forfeitingas pagal finansavimo struktūrą labai panašus į

faktoringą, bet šio kredito įforminimas užima daugiau laiko, kadangi eksportuotojui reikalinga importuotojo banko garantija (vekselio avalis).

Šiuo atveju, jei kredito gavėjui nėra svarbi kredito išdavimo trukmė laiko atžvilgiu, svarbiausias konkretaus trumpalaikio kredito pasirinkimo kriterijus tampa kredito kaina, kurią iš esmės nulemia kreditinių išteklių kaina: kuo pastarieji brangesni, tuo aukštesnės palūkanos ir tuo brangesnis teikiamas kreditas.

Palūkanos ir jų skaičiavimo būdas kredito kainą gali arba padidinti arba sumažinti. Palūkanų rūšys klasifikuojamos pagal šiuos kriterijus: mokėtinos palūkanų sumos apskaičiavimo būdą, palūkanų skaičiavimo laikotarpį, laiko bazę, kredito naudojimo laikotarpį bei infliaciją.

Kredito gavėjas prieš pasirinkdamas tam tikrą trumpalaikį kreditą turi gerai įvertinti savo galimybes užstato atžvilgiu, ir atsižvelgti į kredito kainą (15 lentelė).

19 lentelė

Trumpalaikių kreditų kainų palyginimai

Trumpalaikis kreditas	Kredito kaina
Overdraftas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sutarties administravimo išlaidos (nuo 0,5 proc. iki 1 proc.); 2. Palūkanos (kintamos arba fiksuotos, paprastai keliais procentiniais punktais didesnės nei kreditinės linijos); 3. Lėšų rezervavimo mokestis (nuo 0,5 iki 1 proc. metų palūkanų nepanaudoto sąskaitos kredito perviršio limitu sumos);
Kreditinė linija (palankumo kreditas)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sutarties administravimo išlaidos (nuo 0,3 proc. iki 0,7 proc.); 2. Palūkanos (kintamos arba fiksuotos); 3. Lėšų rezervavimo mokestis (nuo 0,5 iki 1 proc. metų palūkanų nepanaudoto kredito limitu sumos); 4. Turto įkeitimo išlaidos (turto draudimo turto vertinimo (įkeičiant nekilnojamąjį turtą), notarinėms išlaidoms); 5. Padengus kreditą turto išregistravimo išlaidos.
Trumpalaikis kreditas, skirtas vienkartiniam apyvartinių lėšų papildymui * - smulkaus ir vidutinio verslo įmonės bei žemės ūkio subjektai, gali gauti INVEGA garantiją.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sutarties administravimo išlaidos (nuo 0,3 proc. iki 1 proc.); 2. Palūkanos (kintamos arba fiksuotos); 3. Lėšų rezervavimo mokestis (nuo 0,5 iki 1 proc. metų palūkanų nepanaudoto kredito sumos); 4. Turto įkeitimo išlaidos (turto draudimo turto vertinimo (įkeičiant nekilnojamąjį turtą), notarinėms išlaidoms); 5. Padengus kreditą turto išregistravimo išlaidos; 6. Garantinė įmoka (iki 4 proc. garantijos sumos, tačiau nuo 50 iki 75 proc. šios sumos kompensuojama).
Faktoringas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sutarties administravimo išlaidos (nuo 0,4 proc. iki 1,0 proc.); 2. Palūkanos (kintamos arba fiksuotos); 3. Sąskaitos faktūros priėmimo mokestis (iki 1,5 proc. sąskaitos faktūros sumos).
Forfeitingas	Forfeitingas Lietuvoje nėra populiarus, todėl informacijos apie jo kaštus nedaug. Išperkamiems vekseliams bankuose dažniausiai netaikomos tarifinės nuolaidos, tuo tarpu bankas forfeituotojas už suteiktas paslaugas ima 1-1,5 proc. dydžio komisinius, apskaičiuojamus nuo bendros vekselyje nurodytos sumos. Į juos įtraukiamos ne tik forfeituotojo išlaidos, susijusios su jo teikiamais patarnavimais, bet ir valiutinės rizikos draudimo sąnaudos.

Šaltinis: sukurta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis.

Kredito gavėjas, analizuodamas trumpalaikių kreditų rūšis, visuomet turėtų išsiaiškinti ar jiems reikalingas apdraudimas ir kokiais būdais tai galima padaryti. Įvertinęs savo galimybes kredito

gavėjas ir atsižvelgdamas į kredito kainą turėtų pasirinkti vieną iš kreditoriaus siūlomų kreditų, ir tuo pačiu nuspręsti kuriam galėtų teikti pirmenybę.

Kredito grąžinimo grafikas/tvarka – dar vienas svarbus kriterijus, įtakojantis kredito pasirinkimą. Kredito grąžinimo tvarka yra pagrindinės kredito sumos grąžinimo būdas. Ji gali būti grąžinta visa iš karto arba dalimis, per visą sutarties galiojimo laikotarpį. Palūkanos tokiu atveju mokamos nuo negrąžintos kredito dalies.

Analizuojamų trumpalaikių kreditų grąžinimo tvarka pateikiama 16 lentelėje.

20 lentelė

Trumpalaikių kreditų kredito grąžinimo terminai

Trumpalaikis kreditas	Kredito grąžinimo terminas
Overdraftas	Kreditas dengiamas kas 30 k.d. (tam tikrais atvejais gali būti ir didesnis, pvz. 90 k.d.)
Kreditinė linija (palankumo kreditas)	Kreditas gali būti dengiamas lygiomis dalimis kas mėnesį arba visą kreditą grąžinant laikotarpio pabaigoje
Trumpalaikis kreditas, skirtas vienkartiniam apyvartinių lėšų papildymui	Paprastai grąžinamas lygiomis dalimis kas mėnesį, išskirtiniais atvejais pagal individualų grafiką arba laikotarpio pabaigoje.
Faktoringas	Kreditą grąžina kredito gavėjo debitoriai apmokėdami kredito įstaigai pateiktus faktorizuoti apmokėjimo dokumentus (dažniausiai sąskaitas faktūras).
Forfeitingas	Kreditą grąžina kredito gavėjo debitoriai apmokėdami kredito įstaigai parduotus vekselius.

Šaltinis: sukurta darbo autorių pagal Lietuvos kredito įstaigų interneto šaltinių teikiamą informaciją.

Galime daryti išvadą, kad svarbiausi pasirinkimo kriterijai yra skolinimosi tikslas, kreditoriaus pasirinkimas bei kredito dydis kredito gavėjui padėtų išsirinkti vieną arba kelis tinkamiausius trumpalaikius kreditus, atitinkančius jo poreikius, tačiau kreditų efektyvumas priklausytų nuo kreditavimo sutarties pasirašymo, ir kredito išdavimo proceso trukmės, su kreditoriumi suderėto palūkanų dydžio, ir jų skaičiavimo būdo, kredito apdraudimo, kredito administravimo ir kitų mokesčių dydžio bei kredito grąžinimo būdo.

III. SMULKIŲ ĮMONIŲ TRUMPALAIKIŲ KREDITŲ MARŽOS SKAIČIUOKLĖ

Bankas, skolindamas pinigus juridiniams asmenims, prisiima riziką. Visuomenėje susiformavusi nuomonė, kad bankų maržos yra itin aukštos, o uždirbamas pelnas – labai didelis, nes bankai suinteresuoti kreditą duoti kuo aukštesnėmis palūkanomis.

Kaip jau aptarėme I skyriuje, pagal Baselio komiteto patvirtintus reikalavimus, viena iš banko prisiimamų rizikų – rizika patirti nuostolius dėl įmonių įsipareigojimų nevykdymo. Todėl kreditų teikimas ir jų naudojimas turi duoti pajamas. Kreditoriai stengiasi paskolinti kapitalą už kuo aukštesnes palūkanas ir iš to gauti pelno. Debitoriai, priešingai, stengiasi pasiskolinti už kuo mažesnes palūkanas. Palūkanos nustatomos abipusiu kreditoriaus ir debitoriaus susitarimu⁵⁵. Remiantis Baselio Komiteto išleistomis nuostatomis bei Lietuvos banko valdybos nutarimais darbo autorės sukūrė smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklę, atitinkančią Europos Sąjungos bankams keliamus reikalavimus.

Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų skaičiuoklė naudojama įvertinti, ar klientui siūloma trumpalaikio kreditavimo forma bus naudinga bankui, kokios užtikrinimo priemonės siūlomos bankui bei kokia marža bus pakankama reikalingai kapitalo grąžai uždirbti.

3.1. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė: sandorio duomenys

Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė naudojama kiekvieno smulkios įmonės trumpalaikio kredito kainai nustatyti. Skaičiuoklė naudojama tik smulkioms įmonėms.

Pirmiausiai pasirenkamas produktas, t.y. trumpalaikių kreditų rūšis iš duotų variantų skaičiuoklėje:

- Trumpalaikis kreditas,
- Kredito limitas,
- Overdraftas (SKPL),
- Faktoringas.

Sukurtoje smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklėje pasirinkti keturi plačiausiai naudojami trumpalaikiai kreditai: faktoringas, overdraftas, kreditinė linija ir trumpalaikis kreditas, skirtas vienkartiniam apyvartinių lėšų finansavimui.

Maržos skaičiuoklėje taip pat reikia įvesti kliento rizikos grupę, kuri turi būti nurodyta raidėmis: A, B, C, D, E. AB SEB bankas turi vieningą kreditavimo politiką, o 2007 m. įvesta

⁵⁵ Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai. - Kaunas: Technologija, 2001.

vieninga kreditavimo politika smulkioms įmonėms. Scoringo metodu įmonei yra nustatoma rizikos grupė – smulkios įmonės kategorija A, B, C, D. Ši metodika naudojama vertinant smulkios įmonės riziką, nurodyti skolininko rizikos vertinimo kriterijai ir finansiniai rodikliai, pateikti šių kriterijų ir finansinių rodiklių skaičiavimo ir įvertinimo metodai bei skolininko būklės vertinimo ir priskyrimo homogeninėms grupėms tvarka. Smulkios įmonės rizikos įvertinimas apskaičiuojamas sumuojant visų kriterijų įvertinimo rezultatus. Maksimali taškų suma – 350 (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Smulkių įmonių rizikos kategorijos

Kategorija	Kokybė	Maksimali taškų suma
A	Aukšta	350-250
B	Vidutinė	249-125
C	Priimtina	124-75
D	Aukšta rizika	>74

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Atliekant smulkioms įmonėms reitingavimą Scoringo metodu, taškai įmonei yra skiriami už finansinį pajėgumą – 200, charakterį ir kredito istoriją – 125, sektoriaus riziką – 25 (plačiau žr. 1.4. skyrių.).

Produktas	Kredito limitas		
Trukmė metais	1		
Suma	175000		
Rizikos grupė	<input type="text" value="A"/>		
Administracinis mokestis	1750		

24 pav. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė. I dalis

Šaltinis: Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė I dalis sukurta darbo autorių.

Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklėje įvedamas pasirenkamas produktas, kredito trukmė metais, kredito suma, smulkios įmonės rizikos grupė ir banko taikomas administravimo mokestis.

Atliekant smulkios įmonės rizikos vertinimą Scoringo metodu, užstatas nėra skaičiuojamas. Užstatas – vertinamas individualiai, pagal banko kreditavimo politiką. Pagal Basel komiteto patvirtintus reikalavimus skaičiuojant banko tikėtinų nuostolių lygį, labai svarbu įvertinti užstatą. Magistrantės maržos skaičiuoklėje įvedė laukelį „Kredito užtikrinimo priemonė“. Šis laukelis

leidžia apskaičiuoti du svarbiausius smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržą lemiančius rodiklius – įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė (PD) ir nuostolį dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD).

3.2. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė: užstato vertės skaičiavimas

Pagal Baselio komiteto reikalavimus verslo klientams kredito rizika gali būti nustatoma atsižvelgiant į du pagrindinius veiksnius, t.y. įsipareigojimų neįvykdymo tikimybę PD bei kredito pozicijas.

Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė leidžia įvertinti PD ir LGD. Kaip jau išanalizavome 1.4. skyriuje PD priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės. LGD apskaičiuojamas kaip užstato ir LGD santykis. Užstatai bei jų vertinimas banke aptartas 1.4. skyriuje.

Antrasis smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės etapas – pasirinkti kredito užtikrinimo priemonę ir jos vertę. Galimas variantas, kad už suteikiamą kreditą bankui bus įkeičiama ne viena kredito užtikrinimo priemonė, o kelios, tada jas reikia įvesti skirtingose eilutėse. Pagal pasirinktą trumpalaikį produktą skaičiuoklėje parenkama kredito užtikrinimo priemonė – įvedama kredito užtikrinimo priemonės rinkos vertė.

Vertinant užtikrinimo priemonę, atkriapėme dėmesį ir į tai, kad ta pati kredito užtikrinimo priemonė gali būti jau vieną kartą įkeista už kitą paskolą. Tokiu atveju, jeigu užtikrinimo priemonė įkeista antriniu įkeitimu ar žemesniu, lauke "Paskolų suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis" reikia įvesti pastarųjų paskolų sumą.

Užstato vertes, kuriant skaičiuoklę, buvo skaičiuojamas remiantis 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos” bei AB SEB Banke patvirtintais reikalavimais. Viso buvo pasirinkta 8 užtikrinimo priemonių rūšių.

Siekiant kuo detaliau išanalizuoti banko nuostolius bei patiriamas išlaidas buvo pasirinkti du scenarijai:

1. Priverstinio pardavimo scenarijus.
2. Savanoriškas pardavimo.

Abu scenarijus sudaro trys dalys:

- Ekspertinė pardavimo vertė. Ji parodo kokios vertės galima tikėtis iš užtikrinimo priemonės pardavimo per vidutinį pardavimo laiką. Ekspertinė pardavimo vertė išreiškiama procentais nuo užtikrinimo priemonės rinkos vertės įsipareigojimų neįvykdymo dieną.
- Vidutinis pardavimo laikas dienomis. Tai yra tipiškas laiko periodas dienomis nuo įsipareigojimų neįvykdymo dienos iki užtikrinimo priemonės pardavimo.

• Priverstinio pardavimo scenarijaus tikimybė. Priverstinio pardavimo scenarijaus tikimybė parodo kokia dalis iš visų tos pačios rūšies užtikrinimo priemonės pardavimo kartų buvo priverstinis pardavimas, t.y. priverstinio pardavimo scenarijaus tikimybė apskaičiuojama kaip santykis tarp užtikrinimo priemonės pardavimų pagal priverstinį scenarijų skaičiaus ir viso pardavimų skaičiaus. Priverstinio pardavimo scenarijaus tikimybė lygi 1, o savanoriško pardavimo scenarijaus tikimybės suma 0.

1 grupės užtikrinimo priemonės apima: deponuotos lėšos banko sąskaitoje, vyriausybių vertybiniai popieriai, terminuoti indėliai. 2-ojoje grupėje – likvidus nekilnojamas turtas: gyvenamosios paskirties namai prestižiniuose rajonuose, naujos statybos butai ir namai, komercinės paskirties žemės sklypai. Trečioji grupė – komercinės paskirties pastatai, biurai, mažmeninės prekybai skirtos patalpos. Ketvirtoji grupė – žemo likvidumo nekilnojamas turtas: miško paskirties žemė, nebaigtos statybos biurai ar komercinės paskirties pastatai. Šeštoji grupė – žemės ūkio paskirties nekilnojamas turtas, kuris vertinamas 70 proc. rinkos vertės arba pirkimo-pardavimo kainos vertės. Septintoji grupė – atsargos ir žaliavos. Kadangi jos yra mažo likvidumo, vertinamos vos 40 proc. įkeitimo vertės (dažniausiai įkeičiama balansine verte).

Pasirinkus trumpalaikio kredito rūšį – faktoringą užtikrinimo priemonių laukelyje reikia pažymėti garantiją, jeigu gauta draudimo įmonių garantija arba „be užstato“. Ta pati pastaroji kredito užtikrinimo priemonė galioja ir pasirinkus sąskaitos kreditavimą, kaip trumpalaikio kredito rūšį, jeigu nereikalaujamas kitoks užstatas.

Įvedus kredito užtikrinimo priemonę, jos vertę bei paskolų sumą su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis, sukuriame antrąją dalį smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės.

Kredito užtikrinimo priemonė	Užtikrinimo priemonės vertė	Paskolų suma su aukštesnėmis reikalav. teisėmis
Vertybiniai popieriai, depozitai, garantijos	25000	10000
Biurai, prekybai skirtos patalpos	120000	
Be užstato		

25 pav. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė. II dalis

Šaltinis: Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės II dalis sukurta darbo autorių

Sukurta antroji smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės dalis, kuri analizuoja ir įvertinamą užstatą už smulkiai įmonei suteikiamą paskolą.

Sukūrus I ir II smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės dalis, reikia įvertinti paskutinę, bet svarbiausią smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės dalį – ekonominius rodiklius, įtakojančius maržos dydį.

3.3. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė: ekonominiai rodikliai

SEB bankas pirmasis Lietuvoje nuo 2008 m. sausio 1 d. gali savarankiškai įvertinti ir nustatyti banko kapitalo poreikį vidaus reitingais pagrįstu kredito rizikos vertinimo metodu. SEB bankas taiko šį metodą, atitinkantį naująjį su kapitalo pakankamumu susijusių Europos Sąjungos direktyvų reikalavimus. Kapitalo pakankamumas įvertinamas kapitalo pakankamumo (mokumo) rodikliu – tai banko kapitalo ir kapitalo, reikalingo kredito rizikai, prekybos knygos ir operacinei rizikai padengti, poreikių sumos santykis, padaugintas iš 0,08. Šis rodiklis turi būti ne mažesnis kaip 8 procentai.

Kapitalo poreikis buvo nustatytas dar 1988 m., kai dėl finansų krizės bei Bankų bankrotų Baselyje susirinko G-10 šalių ir nustatė kapitalo poreikį, kuris visada yra pastovus ir siekia 8% (žr. 22 lentelę)

22 lentelė

Kapitalo poreikis pagal Basel II normatyvus

Basel II kapitalo poreikis	
Procentinė išraiška	Kapitalo poreikis pagal Basel II nustatytus reikalavimus
8.0%	Mažmeninių klientų paskolos
4.0%	Savivaldybės
1.0%	Vyriausybės institucijos

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis ir 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Banko valdybos nutarimu Nr. 138 „Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos”

Antrojoje smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės dalyje reikia įvesti užstato rūšį pagal pasirinktą trumpalaikio kredito rūšį. Tikėtinų nuostolių lygis (EL) apskaičiuojamas atsižvelgiant į kredito užtikrinimo priemonę.

$$\text{Tikėtinų nuostolių lygis (EL)} = PD * LGD$$

Išanalizavome, kad smulkios įmonės PD priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės, tačiau įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė visada yra daugiau už 0,03 ir mažiau arba lygu 100 proc.

$$0,03 > PD < 100$$

LGD skaičiavimas priklauso nuo smulkios įmonės kredito užtikrinimo priemonės.

Taigi $LGD = (\text{Kredito suma} - ((\text{užtikrinimo priemonės suma} * \text{užtikrinimo priemonės vertė bankui, proc.})) * LGD, \text{proc.})$

Jeigu ta pati kredito užtikrinimo priemonė yra įkeista už kitą paskolą, tada

$LGD = (\text{Kredito suma} - ((\text{užtikrinimo priemonės suma} - \text{užtikrinimo priemonės suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis})) * \text{užtikrinimo priemonės vertė bankui, proc.}) * LGD, \text{proc.}$

Esant scenarijui, kai už kreditą bankui bus įkeičiama ne viena kredito užtikrinimo priemonė, o kelios užtikrinimo priemonės, tada LGD yra:

$LGD1 = (\text{Kredito suma} - ((\text{užtikrinimo priemonės suma} * \text{užtikrinimo priemonės vertė bankui, proc.})) * LGD, \text{proc.})$

$LGD2 = (\text{Kredito suma} - ((\text{užtikrinimo priemonės suma} - \text{užtikrinimo priemonės suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis})) * \text{užtikrinimo priemonės vertė bankui, proc.}) * LGD, \text{proc.}$

$LGD3 = (\text{Kredito suma} - ((\text{užtikrinimo priemonės suma} * \text{užtikrinimo priemonės vertė bankui, proc.})) * LGD, \text{proc.})$

$$LGD = LGD1 - LGD2 - LGD3$$

LGD yra priklausomas nuo kredito užtikrinimo priemonės, jos vertės ir ar yra paskola su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis (žr. 23 lentelę).

23 lentelė

Nuostolio dėl smulkios įmonės įsipareigojimų neįvykdymo scenarijai

	LGD1	LGD2	LGD3
<i>1 Scenarijus</i>	<i>LGD</i>	<i>LGD</i>	<i>LGD</i>
<i>2 Scenarijus</i>	<i>LGD - užtikrinimo priemonės suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis</i>	<i>LGD - užtikrinimo priemonės suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis</i>	<i>LGD - užtikrinimo priemonės suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis</i>
<i>3 Scenarijus</i>	<i>LGD – be užstato</i>	<i>LGD – be užstato</i>	<i>LGD – be užstato</i>
<i>4 Scenarijus</i>	<i>Be užstato</i>	<i>Be užstato</i>	<i>Be užstato</i>

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis LGD scenarijais

Gautas LGD yra dauginamas iš smulkios įmonės jau apskaičiuotos rizikos grupės, t.y. iš PD, proc.

Smulkios įmonės operacinė marža priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės ir kredito sumos, o pelno marža – nuo smulkios įmonės rizikos grupės. Tai yra bankas iš kliento tikisi uždirbti daugiau, kai kliento rizikos grupė yra aukštesnė (A – geriausia rizikos grupė, D – blogiausia). Aukštesnė rizikos grupė leidžia bankui uždirbti didesnę pelno maržą, nes patiriamos mažesnės sąnaudos aptarnaujant klientą (žr. 24 lentelę).

Operacinės maržos ir pelno maržos santykis

Rizikos grupė	Pelno marža, proc.	Veiksmas	Kredito suma/ Operacinė marža				
			<0,1	0,1-0,3	0,3-0,5	0,5-0,7	0,7-1
A	0,50	*	0,50	0,48	0,47	0,46	0,45
B	0,45	*	0,55	0,54	0,53	0,52	0,51
C	0,35	*	0,60	0,59	0,58	0,57	0,56
D	0,25	*	0,69	0,66	0,63	0,62	0,61

Šaltinis: Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis atliktais skaičiavimais

Smulkios įmonės operacinės maržos dydžiui įtakos turi įmonės rizikos grupė: kuo geresnė įmonės rizikos grupė, tuo mažesni nuostoliai bankui ir didesnė tikimybė, kad klientas vykdys savo įsipareigojimus bankus.

Banko kapitalo grąža - tai banko tikėtinas pelnas bei kapitalo grąža iš smulkiai įmonei suteikto trumpalaikio kredito. Banko tikslas – užtikrinti 20% ar didesnę kapitalo grąžą bankui. Banko kapitalo grąža apskaičiuojama kaip visų jau įvertintų kaštų santykis, t.y.

Banko kapitalo grąža = Admin.kaštai * EL * op.marža * pln. marža * Kapitalo poreikis

Įvertinus visus maržą įtakojančius ekonominiu rodiklius sukuriame trečią smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės dalį (žr. 26 pav.)

	Kapitalo poreikis		8%
	Tikėtinų nuostolių lygis = PD*LGD		3.58%
	Operacinė marža		0.57%
	Pelno marža		0.50%
	Skaičiuoklės siūloma kredito marža		4.65%
	Kapitalo grąža		20.37%

26 pav. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė. III dalis

Šaltinis: Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė III dalis sukurtas darbo autorių.

Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė (*skaičiuoklės instrukcija pateikiama 22 priede*) leidžia įvertinti du svarbiausius įmonių trumpalaikių kreditų maržą lemencius ekonominius rodiklius – įsipareigojimų neįvykdymo tikimybę (PD) ir nuostolį dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD), taip pat kitus banko pelną įtakojančius ekonominius rodiklius – operacinę maržą ir pelno maržą. Apskaičiavus šiuos rodiklius gaunama banko tikėtina kapitalo grąža, kuri turėtų būti ne mažiau kaip 20 procentų.

Sukurtos smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pritaikomumą praktikoje patikrinsime remiantis UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ įmonių finansinėmis ataskaitomis.

3.4. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pritaikomumas remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis

Siekiant pritaikyti praktikoje ir įsitikinti smulkios įmonės trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės veikimo patikimumu, magistrantės pasirinko tris smulkias įmones UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“. Įvertinus pasirinktų smulkių įmonių finansines ataskaitas, istoriją, charakterį bei siūlomus užstatus bankui, sukurtos smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pagalba, apskaičiuosime smulkioms įmonėms maržą, už kurią bankas suteiktų trumpalaikį kreditą.

UAB „A“ įmonės pagrindinė veikla – mažmeninė prekyba parduotuvėse maisto prekėmis, alkoholiniais gėrimais bei tabako gaminiais. UAB „A“ įmonė – lojali banko klientė: apyvartos per sąskaitas banke vykdomos nuo įmonės atidarymo pradžios, t.y. 2004 m. 2008 m. įmonei SEB Banke suteikta ilgalaikė paskola, skirta nekilnojamojo turto įsigijimui, o per pastaruosius 12 mėn. klientas vieną kartą pavėlavimo vykdyti savo įsipareigojimus 9 dienas. Įmonė kol kas nėra grąžinusi bankui nei vieno kredito, o išorinės informacijos apie vėlavimus – nėra. Kliento bendra patirtis versle ir patirtis šiame verslo segmente – daugiau kaip 5 metai. UAB „A“ finansinės ataskaitos pateiktos bankui priimtina forma, o prognozės – atsižvelgiant į rinkos situaciją 2009 m. – išlaikyti tą patį pardavimų lygį (*UAB „A“ finansinės ataskaitos pateiktos 13,14 prieduose*).

UAB „A“ kreipėsi į banką prašydama suteikti 170.000 Lt. kredito limitą, kuris naudojamas apyvartinėms lėšoms finansuoti. Įmonė, 2008m. kredito pagalba įsigijusi nekilnojamojo turto susidūrė su apyvartinių lėšų trukumu.

Už suteikiamą kreditą įmonė bankui įkeičia:

1. Parduotuvės patalpas už 147.000 Lt rinkos verte
2. Akcininko banke laikomą terminuotą indelį už 35.000 Lt. Pastaba – terminuoto indelio 10.000 Lt suma yra įkeista bankui už kitą kreditą.

UAB „B“ įmonė įsteigta 1999m. Įmonė nuo pat įsteigimo pradžios užsiima statybos darbais, stogų dengimu ir prekyba statybinėmis medžiagomis. Įmonė nekilnojamuoju turtu nedisponuoja – tai lemia veiklos specifika, kadangi pagrindinės priemonės darbams atlikimui – įvairūs įrankiai. UAB „B“ įmonė apyvartas vykdo per AB SEB banką nuo įmonės veiklos pradžios. Įmonė turi įsipareigojimų AB SEB lizingui, jokių kitų kreditų neturi. Per pastaruosius 12 mėn. įmonė 4 kartus vėlavo lizingui vykdyti savo įsipareigojimus nuo 1 iki 7 k.d. Įmonė yra išsimokėjusi lizingui pagal dvi lizingo sutartis. Kliento bendra patirtis versle ir patirtis šiame verslo segmente – daugiau kaip 5 metai. UAB „B“ finansinės ataskaitos pateiktos bankui priimtina forma, pardavimai mažėjantys nuo 2006 m. o prognozės – dar 20 proc. mažėjantys pardavimai 2009 m. (lyginant finansinius duomenis su 2008 m.). (*UAB „B“ finansinės ataskaitos pateiktos 15,16 prieduose*).

UAB „B“ kreipėsi į banką prašydama suteikti 140.000 Lt. kredito limitą, kuris naudojamas apyvartinėms lėšoms finansuoti. Susidūrusi su apyvartinių lėšų trukumu darbų užbaigimui, įmonės kreipėsi pagalbos į banką.

Už suteikiamą kreditą įmonė bankui įkeičia:

1. Akcininko butą už 100.000 Lt. rinkos verte
2. 60 proc. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ garantija, garantuojant 84.000 Lt. negrąžinto kredito dalies.

UAB „C“ įmonė įsteigta 2001 m. Ši įmonė prekiauja automobilių detalėmis. Įmonės pardavimai orientuojasi į fizinius asmenis. Įmonė 2008 m. įsigijo nekilnojamojo turto – komercinės paskirties žemę ir prekybos patalpas, kurias prieš tai nuomavosi. Nekilnojamasis turtas įsigytas iš nuosavų lėšų. Tai yra ne AB SEB banko klientas, todėl duomenų apie įmonės galimybes vykdyti kreditinius įsipareigojimus banke nėra. Įmonė kitame banke turi lizingo sutartį, o lizingo likutis – 46.442 Lt.

Kadangi įmonė veikia nuo 2001 m., bendra patirtis versle ir patirtis šiame verslo segmente – daugiau kaip 5 metai. UAB „C“ finansinės ataskaitos pateiktos bankui priimtina forma, pardavimai nuolat augantys nuo 2006 m. Bankui pateiktos prognozės - augimas 5-10 proc. (*UAB „C“ finansinės ataskaitos pateiktos 17,18 prieduose*).

Smulki įmonė UAB „C“ kreipėsi į banką prašydama suteikti 280.000 Lt. kredito limitą, kuris naudojamas apyvartinėms lėšoms finansuoti.

Už suteikiamą kreditą įmonė bankui įkeičia:

1. 2008 m. įsigytą nekilnojamą turtą, kurios rinkos vertė siekia 210.000 Lt.
2. Atsargos balansine verte už 500.000 Lt.
3. 280.000 Lt. akcininko laidavimas

Pirmasis žingsnis – įvertinti įmonių rizikos grupes, pagal 1.4. skyriuje aprašytą veiksmų planą.

3.4.1. Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ rizikos grupės nustatymas

Analizuojame smulkių įmonių finansinius įmonės parametrus, kur maksimalus taškų svoris – 200 taškų.

Pardavimų augimo kriterijus laikomas svarbiu, nes bankas finansuoja visų pirma augantį verslą. Mažėjantys pardavimai – vienas iš ankstyvų požymių, kad įmonės finansinė padėtis gali pablogėti.

Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinės ataskaitas analizuojame trijų metų laikotarpyje, t.y. 206-2008 m., todėl 2006 m. pardavimų augimas yra neskaičiuojamas, nes nežinomi 2005 m. duomenys.

UAB „A“ pardavimai yra augantys ir 2008 m. siekai 1,67 mln. Lt., tai yra pardavimai, lyginant su 2007 m. išaugo daugiau kaip 43 proc. Pardavimų augimui įtakos turėjo paimta paskola (balanse įsipareigojimų pusėje atsiranda ilgalaikiai įsipareigojimai – 412.800 Lt., o turto pusėje – pastatai už 505.003 Lt), nekilnojamojo turto įsigijimui. Darome išvadą, kad klientas investavo į neknojamąjį turtą, ko pasekoje išplėtė gamybos plotus bei padidėjo pardavimai.

Įmonės pardavimai per 2007 m. išaugo daugiau kaip 33 proc. Žinome, kad įmonės pagrindinė veikla - mažmeninė prekyba parduotuvėse maisto prekėmis, alkoholiniais gėrimais bei tabako gaminiais, todėl galime teigti, kad pardavimų augimas yra susijęs su augančiomis gyventojų pajamomis, kas įtakoja didesni pirmos būtinybės prekių įsigijimą bei vartojimą (žr. 25 lentelę).

UAB „B“ įmonės pardavimai tiek 2007, tiek ir 2008 m. buvo mažėjantys, kas turėjo neigiamos įtakos apskaičiuojant bendrą pardavimų pajamų rodiklių reikšmę (- 9 taškai). Nors įmonės veiklos sritis – prekyba statybinėmis medžiagomis ir statybinių darbų atlikimas, iš pardavimų pajamų mažėjimo, galime daryti išvadą, kad įmonė užima labai silpną rinkos dalį arba įmonės vadovas netinkamai vadovauja įmonei. 2007 m. – statybių sektoriaus pakilimas, ekonomikos kilimas į širšų ir didžioji dalis šios šakos įmonių išgyveno pačius geriausius laikus, priešingai nei smulki įmonę UAB „B“. (žr. 25 lentelę).

UAB „C“ įmonės pardavimai, kaip ir UAB „A“ įmonės pardavimai 2007 m. didėjo atitinkamai 33,7 proc. ir 33,6 proc. Tačiau dėl įmonių veiklos, 2008 m. UAB „C“ įmonės pardavimai nekilo taip sparčiai, kaip UAB „A“ įmonės. Bendra UAB „C“ įmonės rodiklių reikšmė iš pardavimų augimo – 14 taškų (žr. lentelę).

UAB „A“ finansinių rodiklių reikšmės

	2006 m.					2007 m.					2008 m.				
	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė
<i>Pardavimų augimas</i>	-	-	-	-	-	33,6	20	A	30	6	43,1	20	A	70	14
<i>EBITA marža</i>	-	-	-	-	-	14,7	30	A	30	9	14,1	30	A	70	21
<i>Koreguotas Kapitalo rodiklis</i>	-	-	-	-	-	72,7	50	A	10	5	29,0	40	B	90	36
<i>Einamasis mokumo koeficientas</i>	-	-	-	-	-	3,3	20	A	10	2	2,6	20	A	90	18
<i>Skolos padengimo rodiklis</i>	-	-	-	-	-	0	20	A	10	2	1,4	15	B	90	18
<i>Grynoji finansinė skola</i>	-	-	-	-	-	-0,6	60	A	10	6	1,7	60	A	90	54
VISO										30	+	161	=	191	

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „A“ finansinėmis ataskaitomis

EBITDA maržos kriterijus laikomas svarbiu, nes klientas iš savo veiklos sukaupia pakankamai lėšų savo veiklos plėtrai bei finansinių įsipareigojimų vykdymui.

UAB „A“ 2008 m. ir 2007 m. EBITDA marža išlieka stabili ir siekia atitinkamai 14,1 proc. ir 14,7 proc. 2006 m. kliento EBITDA marža siekia 20,8 proc. Ji yra didesnė, lyginant su 2007 m. ir 2008 m. EBITDA marža, tačiau tai yra aiškinama tuo, kad įmonė 2007 m. pasiėmė paskolą turto įsigijimui, o nekilnojamojo turto nusidėvėjimas 2008 m. yra išaugęs.

UAB „B“ įmonės 2008 m. ir 2007 m. EBITDA marža išlieka bankui priimtina, nors 2008 m. analizuojamas rodiklis yra sumažėjęs nuo 17,1 iki 11,7, tai yra 31,5 procentiniu punktu. Mažėjimui įtakos turėjo sumažėję pardavimai 208 m., ko pasakoje mažėjo ir tipinės veiklos pelnas.

UAB „C“ įmonės EBITDA marža rodiklis, priešingai nuo UAB „A“ ir UAB „B“ įmonių, 2008 m. išaugo, nors šis augimas ir buvo nežymus – 10 proc. Didžiausią įtaką tam padarė 2008 m. išaugę pardavimai 14,4 procentinius punktus, lyginant su 2007 m. pardavimais.

Visų trijų smulkių įmonių EBITDA marža rodiklis įvertintas vienodai ir už 2007-2008 m. sudaro vienodą lyginamąjį svorį vertinant įmonių finansinius pajėgumus.

UAB „B“ finansinių rodiklių reikšmės

	2006 m.					2007 m.					2008 m.				
	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė
<i>Pardavimų augimas</i>	-	-	-	-	-	-26,9	-5	D	30	-1	-26,4	-5	D	70	-8
<i>EBITA marža</i>	-	-	-	-	-	17,1	30	A	30	9	11,7	30	A	70	21
<i>Koreguotas Kapitalo rodiklis</i>	-	-	-	-	-	36,9	50	A	10	5	16,2	40	B	90	36
<i>Einamasis mokumo koeficientas</i>	-	-	-	-	-	3,6	20	A	10	2	0,8	-50	D	90	-45
<i>Skolos padengimo rodiklis</i>	-	-	-	-	-	4,55	20	A	10	2	1,5	20	A	90	18
<i>Grynoji finansinė skola</i>	-	-	-	-	-	0,4	60	A	10	6	1,9	60	A	90	54
VISO										23	+	82	=	105	

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „B“ finansinėmis ataskaitomis

Koreguotas kapitalo rodiklis laikomas svarbiu, nes kuo daugiau didesnė nuosavybės dalis, tuo mažesnė kredito rizika - klientas atspausneis neigiamiems rinkos pokyčiams, didesnis suinteresuotumas vykdyti finansinius įsipareigojimus.

2008 m. koreguotas kapitalo rodiklis yra 27,9 proc., o lyginant su 2007 m. ir 2006 m. koreguotu kapitalo rodikliu yra sumažėjęs 40,1 proc. ir atitinkamai 45,5 proc. Pagrindinė tuo priežastis, kaip jau ir minėjome – ilgalaikę paskola investicijoms į nekilnojamąjį turtą. Kadangi klientas 2008 m. paskolos pagalba padidino balanse esančią turto eilutę, todėl nuosavas kapitalas padidėjo nežymiai (sukaupta 203.769 Lt ataskaitinių metų pelno), o koreguotas kapitalo rodiklis yra sumažėjęs, lyginant su sėkmesniais metais.

2007 m. ir 2006 m. koreguotas kapitalo rodiklis yra labai aukštas, nes kliento finansuose 2007 m. 97,5 proc. turto sudaro trumpalaikis turtas – atsargos, debitoriniai įsiskolinimai bei pinigai., o 2006 m. turte trumpalaikio turto svoris siekia 96,5 proc.

Dviejų smulkių įmonių UAB „A“ ir UAB „B“ koreguotas kapitalo rodiklis 2007-2008 m. vertinamas vienodai ir sudaro vienodą lyginamąjį svorį vertinant įmonių finansinius pajėgumus, atitinkamai vertinant galutinę reikšmę 5 taškai ir 36 taškais.

UAB „C“ įmonės koreguoto kapitalo rodiklis 2007-2008 m. išlieka A kategorijos. UAB „C“ įmonės nuosavas kapitalas – 500 tūkst. Lt., o tai turi didelį lyginamąjį svorį skaičiuojant šio rodiklio reikšmę.

27 lentelė

UAB „C“ finansinių rodiklių reikšmės

	2006 m.					2007 m.					2008 m.				
	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė	Rodiklis	Taškai	Raidė	Metų svertai	Galut. reikšmė
<i>Pardavimų augimas</i>	-	-	-	-	-	33,7	20	A	30	4	14,4	15	B	70	12
<i>EBITA marža</i>	-	-	-	-	-	11,6	30	A	30	9	12,9	30	A	70	21
<i>Koreguotas Kapitalo rodiklis</i>	-	-	-	-	-	64,9	50	A	10	5	60,7	50	A	90	45
<i>Einamasis mokumo koeficientas</i>	-	-	-	-	-	2,8	20	A	10	2	3,5	20	A	90	18
<i>Skolos padengimo rodiklis</i>	-	-	-	-	-	17,2	20	A	10	2	17,9	20	A	90	18
<i>Grynoji finansinė skola</i>	-	-	-	-	-	-0,6	60	A	10	6	-0,22	60	A	90	54
VISO										22	+	174	=	196	

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis

Einamojo mokumo rodiklis laikomas svarbiu, nes kuo daugiau įmonė turi nuosavų bei ilgalaikių lėšų trumpalaikio turto finansavimui, tuo mažesnė kredito rizika, klientas atsparesnis mokėjimų ciklo sutrikimams.

Visų analizuojamų smulkių įmonių einamojo mokumo koeficientas 2007 m. vertinant galutinę reikšmę sudarė 2 taškus ir A rizikos kategoriją.

2008 m. UAB „A“ ir UAB „B“ įmonių einamojo mokumo koeficientai sumažėjo, tačiau UAB „A“ įmonės koeficientas išlieka aukšto bankui priimtino lygio ir siekia 2,6. UAB „B“ įmonės einamojo mokumo rodiklis per analizuojamą laikotarpį sumažėjo net 4,5 karto ir 2008 m. siekia vos 0,8, t.y. už šio rodiklio staigų kritimą ir rodiklio reikšmei esant >1, skiriama -45 taškai ir D rizikos kategorija. Įtaką UAB „B“ įmonės einamojo mokumo rodiklio kritimui turėjo sumažėjusios apyvartos, ko pasakoje sumažėjo debitorių skolos, išaugę ilgalaikiai įsipareigojimai, ko pasakoje padidėjo ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis.

UAB „C“ įmonės einamojo mokumo rodiklis 2007-2008 m. išlieka bankui aukšto priimtino lygio – A rizikos kategorija, o vertinant galutinę reikšmę 2007 m. turėjo 2 taškus lyginamajame svoryje, 2008 m. – 18 taškų.

Skolos padengimo rodiklis - svarbiausias ilgalaikių kreditų aptarnavimą (grąžinimą ir palūkanų mokėjimą) nusakantis rodiklis.

Skolos padengimo rodiklis skaičiuojamas kaip EBITDA ir mokėjimų pagal visus finansinius įsipareigojimus santykis. Pirmiausiai reikia apskaičiuojame EBITDA, t.y. veiklos pelno ir amortizacijos suma.

Skolos padengimo rodiklis, vertinant galutinę rodiklio reikšmę, sudaro 20 taškų svorį, o detalizuojant pagal metus, atitinkamai 2 ir 18, esant A rizikos kategorijai. Taškų svoris nėra labai didelis, nes šis rodiklis svarbiausiais vertinant ilgalaikių kreditų aptarnavimą.

Grynoji finansinė skola/ EBITDA - svarbiausias trumpalaikių kreditų aptarnavimą nusakantis rodiklis. Jis nusako, per kiek metų iš savo EBITDA kredito gavėjas pajėgtų grąžinti visas finansines skolas, jei nebūtų investuojama į ilgalaikį turtą.

Priešingai nei kiti finansiniai rodikliai, šio rodiklio reikšmė yra tuo geresnė, kuo šis santykis yra mažesnis.

Kadangi šis rodiklis svarbiausias trumpalaikių kreditų aptarnavimą nusakantis rodiklis, jam yra skiriamas vienas didžiausių lyginamųjų svorių (maksimumo 60 taškų) nustatant kliento finansinį pajėgumą aptarnauti trumpalaikį kreditą.

Visų analizuojamų smulkių įmonių grynosios finansinės skolos koeficientas 2007-2008 m. vertinant galutinę reikšmę 2007 m. sudarė 6 taškus ir 2008 m – 54 taškus. Analizuojami smulkių įmonių UAB „A“ ir UAB „B“ finansai, kuriuose matyti, kad grynosios finansinės skolos koeficientas nuo 2007 m. iki 2008 m. didėjo, atitinkamai UAB „A“ įmonės nuo -0,6 iki 1,7, ir UAB „B“ įmonės – nuo 0,4 iki 1,9, tai yra rodiklis per metus išaugo net 76 procentiniais punktais. Toks greitas rodiklio didėjimas leidžia daryti prielaidą, kad ateityje, esant ekonomikos nuosmukiui, mažėjant pardavimams bei tipinės veiklos pelnui – šis rodiklis didės.

UAB „C“ įmonės grynosios finansinės skolos rodiklis 2007-2008 m. išlieka A rizikos kategorijos ir bankui aukšto priimtino lygio.

Atlikusios smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinį vertinimą bei apskaičiavusios galutines rodiklių reikšmes, matome, kad UAB „A“ finansinis pajėgumas – 191, UAB „B“ – 89, UAB „C“ – 196 taškai iš galimų 200 taškų.

UAB „A“ įmonės rizikos grupė už finansinį pajėgumą – A, tai yra įmonės rizikos grupė yra labai gerai. UAB „B“ – C rizikos grupė – bankui minimaliai priimtinas lygis ir UAB „C“ – A rizikos grupės klientas, vertinant įmonės finansinį pajėgumą.

Analizuojame smulkių įmonių charakterį ir istoriją banke, kur maksimali taškų suma – 125 taškai.

28 lentelė

UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ charakterį vertinantys kriterijai

	UAB „A“		UAB „B“		UAB „C“	
	Taškai	Raidė	Taškai	Raidė	Taškai	Raidė
<i>Kredito istorija</i>						
Aktyvi sąskaitą banke, mėn.	10	A	10	A	-5	D
Mokėjimo vėlavimai bankui per paskutinius 12 mėnesių	0	B	0	B	Nėra informacijos	-
Grąžintų (įskaitant atnaujintus) kreditų skaičius	-5	D	5	B	0	C
Išorinė informacija apie vėlavimus	15	A	15	A	10	C
<i>Kliento charakteris, patirtis</i>						
Kliento charakteris, sąžiningumas	15	A	15	A	15	A
Verslo patirtis šiame segmente	15	A	15	A	15	A
Bendra verslo patirtis	10	A	10	A	10	A
<i>Informacijos kokybė</i>						
Finansinės ataskaitos ir kt. informacija	10	A	5	B	10	A
Prognozės	10	B	0	C	10	B
VISO	75		75		65	

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis ir smulkių įmonių charakteristika

UAB „A“ charakteris bei istorija banke vertinama 75 taškai iš galimų 125 taškų. Kadangi klientas UAB „A“ atitiko ne visus AB SEB Banko reikalavimus, kad galėtų surinkti maksimalų taškų skaičių, t.y. 125 taškus, vertinant sukurtą smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklę reikėtų atsižvelgti į kai kurios niuansus bei juos išsamiau analizuoti, kaip antai: mokėjimo vėlavimai bankui per paskutinius 12 mėnesių - klientas vieną kartą vėlavimo vykdyti savo įsipareigojimus 9 d. Analizuojame dėl kokių priežasčių buvo vienas vėlavimas bankui, kuris turėjo neigiamos įtakos kliento kreditiniai istorijai. Jeigu priežastys yra objektyvios, tokiu atveju ši vėlavimą bankui reikėtų vertinti ne vienareikšmiškai.

Vertinant UAB „A“ kliento grąžintus kreditus, iš finansinių ataskaitų matyti, kad klientas AB SEB Banke turi paėmęs ilgalaikę paskolą, todėl grąžinti kreditai dar nevertinami, o vertinamas grąžinamų kreditų įsipareigojimų vykdymas, t.y. „mokėjimo vėlavimai bankui per paskutinius 12 mėnesių“.

Taip pat vertinant UAB „A“ pateiktas finansines prognozes, reikia atsižvelgti į esamą ekonominę situaciją. Natūralu, kad kliento prognozes nėra labai optimistinės, o greičiau realistinės, atsižvelgiant į šią šiuolaikinę ekonominę situaciją.

Sekantis žingsnis - smulkių įmonių sektoriaus riziką, kuri vertinama 25 taškų suma.

29 lentelė

UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ sektoriaus rizika

	UAB „A“		UAB „B“		UAB „C“	
	Taškai	Raidė	Taškai	Raidė	Taškai	Raidė
Sektoriaus rizika						
Žema					25	A
Vidutinė	0	B				
Padidinta						
Rizikingas sektorius			-25	D		

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis AB SEB banko duomenimis

Smulkios įmonės UAB „A“ pagrindinė veikla – mažmeninė prekyba nespecializuotose parduotuvėse, kuriose vyrauja maistas, gėrimai ir tabakas. Kitaip tariant, tai yra pirmo būtinumo prekėmis prekiaujanti smulki įmonė, kurios pagrindinis konkurentas – didieji prekybos tinklai, todėl sektoriaus rizika – B, o taškų skaičius – 0.

UAB „B“ įmonės veikla – statybų sektorius, kuris banko požiūriu – rizikingas sektorius: -25 taškai ir D rizikos grupė.

UAB „C“ įmonės veikla – prekyba automobilių detalėmis, kur pardavimai yra orientuoti į fizinius asmenis. Banko požiūriu ši veiklos sritis – žemos rizikos, todėl klientui skiriama 25 taškai ir A rizikos grupė.

Atlikus skaičiavus pagal smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansines ataskaitas ir pateiktas įmonių charakteristikas, identifikuojame smulkių įmonių rizikos grupes (žr. 30 lentelę).

30 lentelė

UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ rizikos grupės identifikavimas

	UAB „A“		UAB „B“		UAB „C“	
	Taškai	Raidė	Taškai	Raidė	Taškai	Raidė
Finansinis pajėgumas	191	A	89	C	196	A
Charakteris ir kredito istorija	75	A	75	A	65	B
Sektoriaus rizika	0	B	-25	D	25	A
Rizikos grupė	266	A	139	C	286	A

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis

UAB „A“ ir UAB „C“ smulkių įmonių rizikos grupės A, kur įmonės surinko atitinkamai 266 taškus ir 286 taškus. UAB „B“ – C rizikos grupė ir bendras taškų skaičius -139.

Įmonės rizikos identifikavimas – vienas pagrindinių veiksnių, leidžiantis ekonomiškai įvertinti trumpalaikio kredito naudą bankui. Įmonei skolinimasis tampa tuo bendresnis, kuo jos rizikos grupė yra blogesne. Nustatę pasirinktų smulkių įmonių rizikos grupes analizuosime smulkių įmonių bankui siūlomus užstatus už prašomą kreditą.

3.4.2. Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ užstatų vertinimas

Naujoji Basel kapitalo sutartis (Basel II) teigia, kad įmonei reikia ne tik nustatyti rizikos grupę, bet ir įvertinti PD ir LGD, tai yra riziką, kad įmonė nevykdys savo įsipareigojimų ir galimą nuostolį, kuris atsiranda po visų bandymų atgauti kredito ar jo likutį iš įsipareigojimų nevykdančių įmonių. LGD įvertiname kredito užtikrinimo priemonių pagalba, kurias smulkios įmonės UAB „A“ UAB „B“ ir UAB „C“ įkeičia bankui už sutiekiamus trumpalaikius kreditus.

UAB „A“ įmonė bankui hipotekos lakštu įkeičia parduotuvės patalpas už 147.000 Lt rinkos verte ir akcininko banke laikomą terminuotą indėlį už 35.000 Lt. (10.000 Lt suma yra įkeista bankui už kitą kreditą). Parduotuvės patalpos yra prilyginamos prekybai skirtoms patalpos, o skaičiuojant akcininko terminuotą indėlį, įvertiname tai, kad 10.000 Lt suma iš terminuoto indlio jau yra įkeista bankui. Suvedamos užtikrinimo priemonės ir jų vertės (žr. 27 pav.).

Kredito užtikrinimo priemonė	Užtikrinimo priemonės vertė	Paskolų suma su aukštesnėmis reikalav. teisėmis
Vertybinių popierių, depozitų, garantijų	35000	10000
Biurai, prekybai skirtos patalpos	147000	0
Be užstato	0	0

27 pav. UAB „A“ užstatų vertinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis UAB „A“ finansinėmis ataskaitomis ir įmonės charakteristika

UAB „B“ įmonė nekilnojamoju turtu nedisponuoja, todėl jo įkeisti negali. UAB „B“ įmonės akcininkas, prisiima atsakomybę ir už įmonės kreditą įkeičia bankui savo butą, kurio rinkos vertė

100.000 Lt ir bankas kreipiasi į UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ fondą, prašydama suteikti bankui trūkstamą užstato dalį ir garantuoti 60 proc. negražinto kredito dalies (84.000 Lt.). Akcininko butas tai likvidus nekilnojamasis turtas, kurį, esant įmonės įsipareigojimų nevykdymui banke, galima greitai realizuoti. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ – užtikrinimo priemonė – garantijos, o užtikrinimo priemonės vertė įvedama 60 proc. garantija nuo suteikiamos kredito limito sumos, t.y. 140.000 Lt * 60 proc. = 84.000 Lt. (žr. 28 pav.).

Kredito užtikrinimo priemonė	Užtikrinimo priemonės vertė	Paskolų suma su aukštesnėmis reikalav. teisėmis
Likvidus nekilnojamas turtas	100000	0
Vertybiniiai popieriai, depozitai, garantijos	84000	0
Be užstato	0	0

28 pav. UAB „B“ užstatų vertinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis UAB „A“ finansinėmis ataskaitomis ir įmonės charakteristika

UAB „C“ įmonė 2008 m. iš nuosavų lėšų įsigijo nekilnojamojo turto – komercinės paskirties žemę ir prekybos patalpas, kurias prieš tai nuomavosi. Pagal bankui pateiktą naujausią turto vertinimo ataskaitą, nekilnojamojo turto rinkos vertė – 210 tūkst. Lt. Taip pat įmonė bankui įkeičia atsargų už 0,5 mln. Lt (kadangi atsargų lygis balanse siekia 755 tūkst. Lt., mažai tikėtina, kad atsargų lygis nukris mažiau 500 tūkst. Lt.) ir įsipareigoja kas mėnesį pateikti bankui sandėlyje esančių atsargų sąrašą ir vertę. Įmonės akcininkas laiduoja už įmonės trumpalaikį kreditą. Kadangi įmonės akcininko vienintelės pajamos iš įmonės, o jo vardu neįregistruotas nekilnojamas turtas, ši užstatą prilyginame 0. Suvedame užtikrinimo priemones ir jų vertes (žr. 29 pav.).

Kredito užtikrinimo priemonė	Užtikrinimo priemonės vertė	Paskolų suma su aukštesnėmis reikalav. teisėmis
Biurai, prekybai skirtos patalpos	210000	0
Atsargos ir žaliavas	500000	0
Be užstato		

	0		0
--	---	--	---

29 pav. UAB „C“ užstatų vertinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis UAB „A“ finansinėmis ataskaitomis ir įmonės charakteristika

Įvertinome smulkių įmonių UAB „A“ UAB „B“ ir UAB „C“ kredito užtikrinimo priemones ir jų vertės. Sukurtos smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pagalba apskaičiuosime tikėtinų nuostolių lygį, operacinę maržą, kuri priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės ir trumpalaikio kredito dydžio ir pelno maržą, kurį tiesiogiai proporcinga smulkios įmonės rizikos grupei.

Remiantis trečiąja smulkių įmonių trumpalaikių kreditų skaičiuoklės dalimi bus tikrinama hipotezė, ar smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė yra nepakankamai išplėtotą ir netinkamai Lietuvos bankinės sistemos veiklai, banko riziką mažinantis veiksnys ir kaip veiksnys, leidžiantis įvertinti banko tikėtiną nuostolį dėl smulkios įmonės kreditinių įsipareigojimų nevykdymo.

3.4.3. Smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ maržos identifikavimas

Banko marža – vienas svarbiausių veiksnių smulkiai įmonei, kuris apsprendžia kredito kainą, t.y. palūkanų sudedamojo dalis. Banko siūloma marža – tai ne tik kliento rizikos grupės įvertinimas bet ir tikėtinų nuostolių lygio skaičiavimas, kurį bankas gali patirti dėl smulkios įmonės įsipareigojimų nevykdymo bankui. Pagal Baselio II nuostatus kapitalo poreikį reikia apskaičiuoti įvertinant tris rizikas: kredito, rinkos ir operacinę rizikas. Naujuose Baselio II normatyvuose buvo numatytas operacinės rizikos skaičiavimas. Ji suprantama kaip rizika patirti tiesioginių ir netiesioginių nuostolių dėl technologijų, neveikiančių ar netinkamų vidaus procedūrų ar procesų, darbuotojų veiksnių ar išorinių veiksnių, t.y. bankas gali patirti nuostolių dėl darbuotojų klaidų, piktnaudžiavimų, gaisrų ir pan.

UAB „A“ tikėtinų nuostolių lygis bankui siekia 1,61 proc. Šioje eilutėje įvertinti du rodikliai – įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė (PD) ir nuostolis įsipareigojimų neįvykdymo atveju (LGD) (PD ir LDG skaičiavimo metodika nurodyta 1.4. skyriuje). UAB „B“ ir UAB „C“ įmonių apskaičiuotas tikėtinų nuostolių lygis siekia 1 proc. (žr. 30, 31 ir 32 paveikslus).

	Kapitalo poreikis		8%
	Tikėtinų nuostolių lygis = PD*LGD		1,61%
	Operacinė marža		0.50%
	Pelno marža		0.50%
	Skaičiuoklės siūloma kredito marža		2,61%
	Kapitalo grąža		20.37%

30 pav. UAB „A“ maržos identifikavimas

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „A“ finansinėmis ataskaitomis ir įmonės charakteristika

UAB „A“ tikėtinų nuostolių lygis yra 62,5 procentiniais punktais didesnis, lyginant su UAB „B“ ir UAB „C“ smulkiomis įmonėmis. Įtakos tam turėjo UAB „A“ įmonės įkeičiamas turtas bankui. Vertinant įkeičiamą nekilnojamąjį turtą, skaičiuojamas LGD, kuris UAB „A“ įmonės atveju yra kiek per mažas bankui, todėl smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė, apskaičiavusi analizuojamus rodiklius, EL įvertino 1,61 proc.

UAB „B“ ir UAB „C“ įmonių įkeičiamas turtas bankui yra labiau priimtinas, nes abiejų smulkių įmonių EL siekia vos 1 procentinį punktą. Smulki įmonė „B“ užstatą už suteikiamą kredito limitą bankui siūlo akcininko butą ir UAB „INVEGA“ 60 proc. garantiją. UAB „INVEGA“ garantija vertinama kaip labai likvidus užstatas, t.y. esant įmonės įsipareigojimų neįvykdymo atvejui, UAB „INVEGA“ bankui grąžintų 60 proc. negrąžinto kredito dalies.

UAB „C“ įmonės įkeičiamas turtas taip pat yra pakankamas už prašomą 280.000 Lt kredito limitą.

	Kapitalo poreikis		8%
	Tikėtinų nuostolių lygis = PD*LGD		1,00%
	Operacinė marža		0.60%
	Pelno marža		2.00%

	Skaičiuoklės siūloma kredito marža		3,60%
	Kapitalo grąža		20.04%

31 pav. UAB „B“ maržos identifikavimas

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „B“ finansinėmis ataskaitomis ir įmonės charakteristika

Operacinės maržos įvertinimas – rodiklis, turintis įtakos galutinei maržai, kurią bankas perduos įmonei. Operacinė marža priklauso nuo įmonės rizikos grupės ir prašomos kredito sumos. UAB „A“ įmonės prašomas kreditas – 170 tūkst. Lt, o rizikos grupė – A. UAB „B“ įmonės kredito suma – 140.000 Lt, o apskaičiuota rizikos grupė – C. UAB „C“ įmonės prašoma kredito limitu suma – 280.000 Lt, o apskaičiuota rizikos grupė – A. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus UAB „A“ įmonės operacinė marža – 0,50 proc., UAB „B“ – 0,60 proc., o UAB „C“ – 0,57 proc. (Žr. 30, 31 ir 32 paveikslus).

	Kapitalo poreikis		8%
	Tikėtinų nuostolių lygis = PD*LGD		1,00%
	Operacinė marža		0.57%
	Pelno marža		0.50%
	Skaičiuoklės siūloma kredito marža		2,07%
	Kapitalo grąža		20.14%

32 pav. UAB „C“ maržos identifikavimas

Šaltinis: apskaičiuota darbo autorių remiantis UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis ir įmonės charakteristika

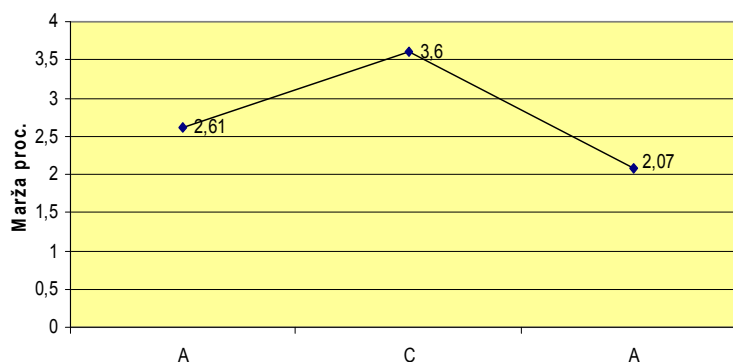
Pelno marža priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės: kuo rizikos grupė yra aukštesnė, tuo pelno marža bankui yra didesnė, kuo bankui palankesnė kliento finansinė būklė, tuo didesnė tikimybė yra uždirbti iš įmonės daugiau lėšų.

Analizuojamų smulkių įmonių UAB „A“ ir UAB „C“ rizikos grupės – A, todėl smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė šiems įmonėms patvirtino pelno maržą 0,5 procentinius punktus. UAB „C“ įmonės pelno marža, vertinant galutinę skaičiuoklės siūlomą kredito maržą,

sudaro 24,1 proc. svertą. UAB „B“ įmonės pelno marža sudaro 5 procentinius punktu mažesnę svorį galutinėje skaičiuoklės siūlomojo kredito maržoje, t.y. 19,1 proc. svertą. Šis skirtumas atsiranda todėl, kad galutinė skaičiuoklės siūloma kredito marža smulkiai įmonei – tai EL, operacinės maržos ir pelno maržos suma.

UAB „B“ įmonės apskaičiuota rizikos grupė – C. Bankas iš šios įmonės uždirbs mažesnę pelną, t.y. 0,35 (žr. 1.4. skyrių) dėl įmonės rizikos grupės, nes kuo mažesnė rizikos grupė, tuo didesnė tikimybė, kad įmonė neįvykdys savo finansinių įsipareigojimų bankui. Skaičiuojant įmonės rizikos grupę didžiausią svorį jame sudaro finansinis įmonės pajėgumas (200 taškų), todėl galimos sekančios banko priemonės: dažnesni skambučiai (dėl vėlavimų vykdyti įsipareigojimus), vizitai į įmonę, administracinės išlaidos ir kt. sąnaudos. Įvertinę EL, operacinės maržos ir pelno maržos rodiklius ir sukurtos smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pagalba apskaičiuavę šių rodiklių reikšmes, gauname skaičiuoklės siūlomą kredito maržą, kuri visoms trimis smulkioms įmonėms yra skirtinga: UAB „A“ įmonei skaičiuoklės siūloma marža trumpalaikiam kreditui – 2,61 proc., UAB „B“ – 3,60 proc., o UAB „C“ – 2,07 proc.

Visų analizuojamų įmonių charakteristikos yra skirtingos, ne vienoda jų kreditinė/nekreditinė istorija banke ir įkeičiami užstatai, skaičiuojant trumpalaikio kredito maržą įmonei didžiausią įtaką turi įmonės rizikos grupė.



33 pav. Trumpalaikių kreditų maržos priklausomybė nuo įmonės rizikos grupės

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis smulkios įmonės trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės duomenimis

Ištyrėme, kad rizika – svarbiausia veiksnys, įtakojantis smulkiai įmonei siūloma trumpalaikio kredito maržą. Nuo įmonės rizikos grupės priklauso operacinės maržos dydis ir banko pelno marža, o taip pat sudaro lyginamąjį svorį vertinant LGD tikimybę.

Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė ir patikrintas jos pritaikomumas remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis leidžia paneigti išsikeltą hipotezę. Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė leidžia įvertinti įmonės rizikos grupę, užstato struktūrą, o esant kelioms užstatų

rūšims įvertinti jas visas skaičiuojant įsipareigojimų neįvykdymo tikimybę (PD) ir nuostolio, dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD) tikimybę. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų skaičiuoklė yra pakankamai išplėtotą ir tinkama Lietuvos finansų rinkoms. Kiekvienas bankas šią skaičiuoklę galėtų taikyti praktikoje nustatant smulkioms įmonėms siūlomas maržas, tačiau ją reikia modifikuoti pagal banke taikomus teisės aktus.

Hipotezės patvirtinimas. Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė leidžia įvertinti užstato struktūrą, o esant kelioms užstatų rūšims įvertinti jas visas skaičiuojant įsipareigojimų neįvykdymo tikimybę (PD) ir nuostolio, dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD) tikimybę. Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė pakankamai išplėtotą ir Lietuvos finansų rinkai, tačiau kiekvienas bankas šią skaičiuoklę bei jos skaičiavimą turėtų koreguoti pagal banke taikomus normatyvus.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Mokslinio darbo įvadinėje dalyje buvo išskelti šeši uždaviniai. Išnagrinėjus juos, darbo autorės suformavo pagrindines išvadas kiekvienam uždaviniui.

Išanalizavus mokslinę užsienio ir lietuvių autorių literatūrą, kurioje aprašomos trumpalaikių kreditų rūšys, galime teigti, kad trumpalaikiai kreditai – tai kreditai verslo klientams, išduodami iki vienerių metų, apyvartinėms lėšoms papildyti. Išskiriamos aštuonios plačiau naudojamos trumpalaikių kredito rūšys, o plačiausiai naudojamos – keturios: trumpalaikis kreditas, skirtas vienkartiniam apyvartinių lėšų papildymui, kredito linija, sąskaitos kreditavimas ir faktoringas. Kreditinės linijos dydis priklauso nuo įmonės metinių apyvartų, dažniausiai suteikiama iki dviejų mėnesių įmonės vidutinių pardavimų sumos. Privalumai – naudojamas 12 mėn., nenumatomi daliniai grąžinimai. Trūkumai – reikalingas užstatas, apmokama pagal sąskaitas-faktūras.

Sąskaitos kreditavimas – tai trumpalaikio kredito rūšis, kai klientas pasiima pinigų iš savo einamosios sąskaitos, viršydamas turimas lėšas sąskaitoje. Čia nereikalaujamas užstatas, tačiau suteikiamas limitas sudaro apie 30 proc. vieno mėnesio apyvartų.

Vertinant kreditinę liniją ir overdraftą iš kredito institucijos pozicijų, darbo autorių nuomone, priimtinesnė yra kreditinė linija, kadangi paprastai už ją būna įkeičiamas nematerialus ar materialus turtas, kuris mažina finansavimo riziką.

Trumpalaikis kreditas, skirtas vienkartiniam apyvartinių lėšų papildymui, turi daugiau trūkumų, nei plusų, lyginant su kredito linija: ilgiau užtrunka kredito suteikimo procesas, nustatomas kredito grąžinimo grafikas, kreditas suteikiamas konkrečiam tikslui, didesnė palūkanų norma. Privalumas – trūkstant užstato už kreditą, dalį jo bankams garantuoja UAB „INVEGA“ ir UAB „ŽŪPGF“.

Išskirti trumpalaikių kreditų ekonominio vertinimo aspektai banke leido suformuoti šias išvadas: svarbiausia bankui identifikuoti trumpalaikio kredito rizikos laipsnį, nustatyti galimus nuostolius dėl kredito gavėjo įsipareigojimų neįvykdymo ir nustatyti laukiamas pajamas ir išlaidas.

Išnagrinėjus Basel komiteto pasiūlymus ir orientuojantis į Naująją Basel kapitalo sutartį (Basel II) padarytos šios išvados: pagal Basel II nuostatas kapitalo poreikį reikia apskaičiuoti remiantis sekančiomis rizikomis: kredito, rinkos ir operacine. Pastaroji rizikos rūšis ir jos skaičiavimas yra naujovė, o kredito ir rinkos rizikos skaičiavimo reikalavimai buvo numatyti ir Basel I normatyvuose. Operacinė rizika suprantama kaip rizika patirti tiesioginių ir netiesioginių nuostolių dėl neveikiančių ar netinkamų vidaus procedūrų ar procesų, technologijų, darbuotojų veiksmų ar išorinių veiksnių, t.y. bankas gali patirti nuostolių dėl darbuotojų klaidų. Atlikus naujojo kapitalo pakankamumo susitarimo poveikio analizę, galime teigti, kad didžioji dalis bankų persiorientuos (nors Lietuva ir nepriklauso G-10 šalių narių, tačiau laikosi Basel komiteto išleidžiamų nuostatų) į

paskolų kredito rizikos vertinimą, tokiu būdu paspartės kreditavimo procesas bei pagerės jo kokybė, todėl Basel II normatyvai naudingi ne tik bankams, bet ir jų klientams.

Atlikus smulkių įmonių trumpalaikių kredito rūšių ekonominę analizę ir naudą AB SEB bankui, buvo gautos šios išvados:

AB SEB banko išduotų trumpalaikių verslo paskolų portfelis 2008 m. siekia 276 mln. Lt., o tai sudaro 15,4 proc. nuo bendro smulkioms įmonėms išduotų trumpalaikių paskolų portfelio, kuris siekė 1,79 mlrd. Lt. Per 2008 m. trumpalaikių kreditų smulkioms įmonėms portfelis sumažėjo 8,1 procentiniu punktu, lyginant su 2007 m. o nuo 2005 m. iki 2007 m. tendencingai augo: 2006 m. augimas siekė 3,2 procentinius punktus ir atitinkamai 2007 m. - 8 proc. punktus.

2008 m. AB SEB banko smulkioms įmonėms trumpalaikiam kreditavimui išduotų paskolų portfelis, lyginant su visu banko paskolų portfeliumi sudaro 1,1 proc. (2008 m. – 24,5 mlrd. Lt.), ir 2,2 proc. (12,3 mlrd. Lt) verslo paskolų portfelio svorio. AB SEB grynas pelnas, nuo smulkioms įmonėms išduotų paskolų portfelio 2008 m. sudaro 7,9 procentinius punktus, o skaitine išraiška – 5,3 mln. Lt. Iš smulkių įmonių trumpalaikių kreditų didžiausias grynas pelnas buvo gautas 2006 m., kai jis siekė 19,4 mln. Lt.

2008 m. AB SEB bankas pradėjo konservatyviau vertinti verslo klientų riziką ir padarė 256,6 mln. litų atidėjinių paskoloms (2007 metais – 40,6 mln. litų). Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų atidėjimų skaičius išlieka nežymus ir siekia 1,4 mln. Lt. (2007 m. – 0,8 mln. Lt., 2006 m. – 0,2 mln. Lt, 2005 – 0,7 mln. Lt).

Atlikus AB SEB banko pagrindinių finansinių rodiklių analizę, pastebime, kad vienas pagrindinių rodiklių, vertinant kreditorių – likvidumo rodiklis. AB SEB banko likvidumo rodiklis nuo 2005 m. iki 2007 m. išaugo 6,67 procentiniais punktais ir 2007 m. siekė 42,78 proc. Nuo 2007 iki 2008 mm. rodiklis sumažėjo 3,79 procentiniais punktais, tačiau vis dar yra tinkamas bei atitinka Lietuvos banko nustatytus normatyvus (likvidumo rodiklis turi būti ne mažesnis kaip 30 proc.). AB SEB bankas laikosi Auksinės bankininkystės taisyklės.

AB SEB banko nuosavas kapitalas 2008 m. buvo 2,2 mlrd. litų. AB SEB banko kapitalo pakankamumas metų pabaigoje buvo 12,09 proc., o pagal Basel komiteto nuostatas ir Lietuvos banko įstatymą, bankai privalo išlaikyti kapitalo pakankamumo rodiklį, kuris yra ne mažesnis kaip 8 procentai. AB SEB bankas laikosi konservatyvios kapitalo pakankamumo politikos – AB SEB Banko kapitalo pakankamumo rodiklis turi būti 8,5–9 proc., t. y. šiek tiek didesnis negu reikalaujamas mažiausias rodiklis.

Trečiojoje magistro darbo dalyje sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė, remiantis Naująjį Basel kapitalo sutartimi (Basel II), t.y. įvertintos trys rizikos rūšys: kredito – įmonės rizikos grupė, rinkos rizika išreikšta per pelno maržą ir operacinė rizika. Ypatingas dėmesys, kuriant skaičiuoklę, sutelktas vertinant du svarbiausius smulkių įmonių trumpalaikių

kreditų maržą lemiančius ekonominius rodiklius – įsipareigojimų neįvykdymo tikimybe (PD) ir nuostolį dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD), taip pat kitus banko pelną įtakojančius ekonominius rodiklius – operacinę maržą ir pelno maržą. Apskaičiavus šiuos rodiklius banko tikėtina kapitalo grąža, turi būti ne mažiau kaip 20 procentų.

Siekiant pritaikyti praktikoje ir įsitikinti smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės veikimo patikimumu, magistrantės pasirinko tris smulkias įmones UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“. Identifikavome analizuojamų įmonių rizikos grupes: AB „A“ ir UAB „C“ smulkių įmonių rizikos grupės A, įmonės surinko atitinkamai 266 taškus ir 286 taškus. UAB „B“ įmonės rizikos grupė C ir bendras taškų skaičius – 139.

Įvertinome smulkių įmonių UAB „A“ UAB „B“ ir UAB „C“ kredito užtikrinimo priemones ir jų vertės, kurios leido apskaičiuoti tikėtinų nuostolių lygį (EL). Tikėtinų nuostolių lygis – tai įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė (PD) ir nuostolio dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD) sandauga. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklės pagalba apskaičiavus EL, nustatyta, kad smulkios įmonės UAB „A“ EL – 62,5 procentiniais punktais didesnis, lyginant su UAB „B“ ir UAB „C“ įmonių EL. Pagrindinė to priežastis – nepakankamas užstatas bankui už UAB „A“ įmonės kredito liniją (170.000 Lt). UAB „B“ ir UAB „C“ įmonių įkeičiamas turtas bankui yra priimtinas ir padengiantis kredito sumą, todėl pastarųjų smulkių įmonių EL – 1 proc.

Atlikus operacinės maržos rodiklio skaičiavus, nustatėme, kad operacinė marža priklauso nuo įmonės rizikos grupės ir prašomos kredito sumos, todėl UAB „A“ įmonės operacinė marža – 0,50 proc., UAB „B“ – 0,60 proc., o UAB „C“ – 0,57 proc.

Įvertinus analizuojamų smulkių įmonių pelno maržą, pastebima, pastaroji priklauso nuo smulkios įmonės rizikos grupės: kuo rizikos grupė yra aukštesnė, tuo pelno marža bankui yra didesnė, kuo bankui palankesnė kliento finansinė būklė, tuo didesnė tikimybė yra uždirbti iš įmonės daugiau lėšų.

UAB „A“ ir UAB „C“ smulkių įmonių rizikos grupės – A, todėl skaičiuoklė patvirtino pelno maržą 0,5 procentinius punktus. UAB „C“ įmonės pelno marža, vertinant galutinę skaičiuoklės siūlomą kredito maržą, sudaro 24,1 proc. svertą. UAB „B“ įmonės pelno marža sudaro 5 procentinius punktus mažesnę svorį galutinėje skaičiuoklės siūlomojo kredito maržoje, t.y. 19,1 proc. svertą. Šis skirtumas atsiranda todėl, kad galutinė skaičiuoklės siūloma kredito marža smulkiai įmonei – tai EL, operacinės maržos ir pelno maržos suma.

Įvertinus visus trumpalaikio kredito maržą įtakojančius veiksniai, visoms trimis smulkioms įmonėms maržos skaičiuoklė apskaičiavo skirtingas maržas: UAB „A“ įmonei – 2,61 proc., UAB „B“ – 3,60 proc., ir UAB „C“ – 2,07 proc.

Ištyrėme, kad rizika – svarbiausia veiksnys, įtakojantis smulkiai įmonei siūloma trumpalaikio kredito maržą. Nuo įmonės rizikos grupės priklauso operacinės maržos dydis ir banko pelno marža, o taip pat sudaro lyginamąjį svorį vertinant LGD tikimybę.

Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė ir patikrintas jos pritaikomumas remiantis smulkių įmonių UAB „A“, UAB „B“ ir UAB „C“ finansinėmis ataskaitomis leido paneigti išsikeltą hipotezę. Sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklė leidžia įvertinti įmonės rizikos grupę, užstato struktūrą, o esant kelioms užstatų rūšims įvertinti jas visas skaičiuojant įsipareigojimų neįvykdymo tikimybę (PD) ir nuostolio, dėl įsipareigojimų neįvykdymo (LGD) tikimybę. Smulkių įmonių trumpalaikių kreditų skaičiuoklė yra pakankamai išplėtotą ir tinkama Lietuvos finansų rinkoms.

Pateikiamos rekomendacijos AB SEB bankui, remiantis sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuokle:

Nustatant smulkioms įmonėms trumpalaikių kreditų maržas naudoti sukurta smulkių įmonių trumpalaikių kreditų maržos skaičiuoklę, kuri leidžia įvertinti Naująją Basel kapitalo sutartį (Basel II) ir joje išskirtas tris rizikos rūšys: kredito, rinkos ir operacinę.

Laikytis Naujosios Basel kapitalo (Basel II) sutarties ir siekti, kad banko kapitalo grąžą iš smulkiai įmonei suteikiamo trumpalaikio kredito būtų ne mažiau 20 procentų.

Esant labai didelei maržai, ir įvertinus gautą neigiamą kapitalo grąžą, sustabdyti smulkios įmonės kreditavimą, priešingu atveju bankas gali patirti didelius nuostolius.

Kaupti ir analizuoti visų kreditinių ir nekreditinių smulkių įmonių finansines ataskaitas, kurios leis tiksliau apskaičiuoti smulkių įmonių finansinius rodiklius įvertinant įmonės rizikos grupę. Finansinių ataskaitų istorija banke leis geriau pažinti klientą, įvertinti įmonės pateikiamų finansinių atskaitomybių patikimumą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Agarwal, S., Ambrose, B., Chunlin, L. (2006). Credit lines and credit utilization. *Journal of Money, Credit & Banking*, Vol. 38 Issue 1.
2. Aleknevičienė, V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija.
3. Aleknevičienė, V., Žaltauskienė, N. (2003). Ilgalaikių kreditų naudojimo ekonominio efektyvumo vertinimo metodikos tobulinimas. *Vagos: mokslo darbai*. Nr. 7 (10).
4. Aleknevičienė, V., Žaltauskienė, N. (2003). Investicijų rizika ir ją sąlygojantys veiksniai. *Vagos: mokslo darbai*. Nr. 57 (10).
5. Bartkus, E., Buškevičiūtė, E. (1993). *Finansai ir kreditas*. Kaunas: Technologija.
6. Bengtson, T. (2004). Understanding overdrafts. *North Western Financial Review*, Vol. 189 Issue 14.
7. Bikas, E., Čepienė, I., Jasienė, M. (2007). *Pinigai, kreditas, valstybės finansai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
8. Bryan, J. B. (2008). Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis. *Journal of Banking & Finance*, No. 98.
9. Bluhm, Ch., Overbeck, L., Wagner, Ch. (2003). *An Introduction to Credit Risk Modeling*. New York, Chapman and Hall/CRC Press.
10. Buckiūnienė, O. (2002). *Įmonių finansai*. Vilnius: Vilniaus kolegija.
11. Buškevičiūtė, E., Mačerinskienė, I. (2005). *Finansų analizė*. Kaunas: Technologija.
12. Detamore-Rodman, C. (2005). Over the limit. *Entrepreneur*, Vol. 33 Issue 10.
13. DeYoung, R., Glennon, D., Nigro, P.J. (2006). Borrower-Lender Distance, Credit Scoring, and the Performance of Small Business Loans. *FDIC Center for Financial Research Working Paper* No. 2006-04.
14. Dikčius, R. (2003). Faktoringas – populiarus apyvartinių lėšų finansavimo instrumentas. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, Nr. 42.
15. Gray, A. (2006). Letters of credit. *Westchester County Business Journal*, Vol. 45 Issue 22.
16. Genienė, M., Žaltauskienė, N. (1998). Kreditavimo formos pasirinkimo kriterijai ir jų tyrimo metodai. *Ekonomika ir vadyba 1998: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga* [Kaunas, 1998 m. balandžio 23-24 d.]. Kaunas: Technologija.
17. Girdzijauskas, S. (1997). *Finansiniai skaičiavimai bankininkystėje, draudime, versle*. Kaunas: Technologija.
18. Helbling, J., Stegemann, H., Meienberger, P.J., Watter F. (1995 December). *Documentary credits, documentary collections, bank quarantess*, 3rd edition. Switzerland.

19. Hinkelman, E. G. (2003). *Tarptautinės prekybos žinynas*. Pasaulio prekybos bendruomenės vadovas su 12 svarbiausių priedų. Kaunas: Šviesa.
20. Jasienė, M. (1998). *Palūkanų normos rizikos valdymas*. Vilnius: LBDFI, p. 2–30. 7.
21. Jones, C. P. (1992). *Introduction to Financial management*. – Boston.
22. Jones, D., Mingo, J. (1998). *Industry Principles in Credit Risk Modeling and Internal Capital Allocations*. Implications for a Models-Based Regulatory Capital Standard.
23. Jurevičienė, D. (1999). Kaip pasirinkti paskolos rūšį. *Apskaitos ir mokesčių apžvalga*, Nr. 10.
24. Katkus, V. (1998). *Šiuolaikinės bankininkystės principai*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
25. Klapper, L. (2006 July 5). The role of factoring for financing small and medium enterprises. *Journal of Banking&Finance*, 30.
26. Kropas, S., Katkus, V. (1998). *Banko tarptautinės operacijos*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
27. Lydeka, Z., Drilingas, B. (2002). *Firmos ekonomikos pagrindai*. Vilnius: Eugrimas.
28. Martinkus, B., Žilinskas, V. (1996). *Pinigai, vertybiniai popieriai, bankai*. Kaunas: Technologija.
29. Martinkus, B., Žilinskas, V. (2001). *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
30. Mason, R. (2004 January 09). *Factoring*. Credit Controller's Desktop Guide.
31. Mituzienė, R. (2002). *Finansų pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių kolegijos Leidybos centras.
32. Paulavičienė, J. (2005 sausis). Atsiskaitymas dokumentiniais akredityvais; taikymo sąlygos. *Apskaitos ir mokesčių apžvalga*, Nr. 1.
33. Rukuižienė, R. (1998). Kreditinio portfelio struktūra standartinėje kreditų sistemoje (teoriniai aspektai). *Ekonomika ir vadyba 1998: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, [Kaunas, 1998 m. balandžio 23-24]. Kaunas: Technologija.
34. Rutkauskas, A., Damašienė, V. (2002). *Finansų valdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Sakalas, A., Ivaškevičius, D. (1997). *Bankų vadyba*. Kaunas: Technologija.
36. Sherlock, J., Reuvid, J. (2005). *Handbook of International Trade*.
37. Smalenskas, G. (2002). *Finansai*. Vilnius: Homo Liber.
38. Smolenskas, G. *Finansai III dalis*. Vilnius: Homo Liber, 2002.
39. Startienė, G. (2000). Faktoringo reikšmė tarptautinės prekybos finansavime. *Ekonomika ir vadyba, 2000: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, [Kaunas, 2000 m. vasario 18]. Kaunas: Technologija.
40. Startienė, G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika. Mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: Technologija.

41. Startienė, G. (2002). Tarptautinės prekybos finansavimo problemos: faktoringas kaip alternatyva tradiciniam bankų kreditui. *Ekonomika ir vadyba - 2002: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, 3 knyga, 2002. Kaunas: Technologija.
42. Startienė, G., Naviskas, V. (1997). Forfeitingas ir faktoringas – užsienio prekybos finansavimo būdai. *Ekonomika ir vadyba 1997: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, [Kaunas 1997 balandžio 24-25]. Kaunas: Technologija.
43. Story, M. (2005 March). When money flows. *New Zealand Management*, Vol. 52 Issue 2.
44. Šatas, J. (2006). *Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.
45. Šidlauskas, A. (2005 birželio 13). Atsiskaitymas akredityvais. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, Nr. 22 (358).
46. Šidlauskas, A. (2005 gegužės 23). Faktoringas. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, Nr. 20 (356).
47. Taraila, S. *Kreditavimas*. (1998). Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
48. Vaškelaitis, V. (2001). *Piniginiai atsiskaitymai teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.
49. Weisel, J., Harm, N., Cassie F.B. (2003 September). The cash factor. *Strategic Finance*, Vol. 85 Issue 3.
50. Whish, R. (2001). *Competition Law*. Butterworhs, p. 91)
51. Wehrspohn, U. (2003). Estimation of default probabilities – part 5: *Integrated models – the credit risk evaluation model*. *Risknews*.
52. Žaltauskienė, N. (1998). Žemės ūkio kreditavimo ir finansavimo formos. *Ekonomika ir vadyba*. [Kaunas, 1998]. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija.
53. Žaltauskienė, N. (2002). *Žemės ūkio kreditavimo formos bei kreditoriaus pasirinkimo metodika*. Akademija: LŽŪU Leidybos centras.
54. Žaltauskienė, N., Novošinskienė A. (2002). *Credits Market Development in Lithuania*. Inžinerinė ekonomika, Nr. 3 (29).
55. Žaltauskienė, N. (2000). *Žemės ūkio kreditavimo formos bei kreditoriaus pasirinkimo metodika*. Akademija: LŽŪU Leidybos centras.
56. *Bendroji kreditavimo politika*. AB SEB Bankas. 2004
57. Documentary Collections. (2002 December). DC Payment Terms Offer Intermediate Level of Risk for Int'l Collections. *Managing Exports*, Vol. 2002 Issue 12.
58. Documentary Collections Offer Advantages Over LCs. (2007 March). *Managing Imports & Exports*, Vol. 2007 Issue 3.
59. Factoring becomes viable option during cash crunches. (1995, December). *Pipeline & Utilities Construction.*, Vol. 50 Issue 12.

60. Italian flat glass. (1992). Societa italiana vetro. Byla T-68, 77, 78, 89 Ecr ii-1403. p. 250
61. Bendrosios banko vidaus kontrolės organizavimo nuostatos. (2001). Teisės aktų rinkinys, kn. 2/. Vilnius: Lietuvos bankas.
62. Core Principles for Effective Banking Supervision. (1997). *Basle Committee on Banking Supervision, Basel*.
63. What is asset-based lending?. (2006 August 28). *Enterprise/Salt Lake City.*, Vol. 36 Issue 8.
64. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. (1999) V.ž. Nr. 30-856 (su pakeitimais) 233 str. 1 d.
65. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas (2000). *Dėl konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl dominuojančios padėties nustatymo*. V.ž. 2000. Nr. 52-1516 (su pakeitimais) p. 20
66. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. (1999). V.ž. Nr. VIII-1087.
67. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, (2000 m. liepos 18 d.) Nr. VIII-1864, Vilnius. Valstybės žinios, Nr. 74-2262
68. Lietuvos Respublikos Komerinių bankų įstatymas. (1994). Valstybės žinios, Nr.2.
69. LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. (1998 m. lapkričio 24 d.) Nr. VIII-935. Vilnius
70. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. (2004 kovo 30 d.) Nr. IX-2085
71. Lietuvos Respublikos komercinių akcinių bankų įstatymas. (1992). Valstybės žinios, Nr. 24–696
72. Lietuvos banko valdybos nutarimas. (1998). *Dėl Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimo*. Nr. 224
73. Lietuvos Banko valdybos nutarimas (2006 m. lapkričio 9 d.). *Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosios nuostatos*. Nr. 138
74. Lietuvos bankas 1990–1992. (1993). Vilnius: Lietuvos bankas.
75. *Apie SEB banką*. [žiūrėta 2008-11-06]. Prieiga per internetą: <http://www.seb.lt/pow/wcp/seblt.asp?lang=lt&website=TAB4>
76. *Garantijos*. [žiūrėta 2008-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.garfondas.lt/index.php?2103747141>.
77. *Garantijų teikimo sąlygos*. [žiūrėta 2008-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.invega.lt/content/view/186/79>.
78. *Kredito įstaigų priežiūra*. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/istaigos/veikla2007_3.htm.
79. *Overdraft facilities*. [žiūrėta 2008-12-18]. Prieiga per internetą: http://www.ukpersonalloanstore.co.uk/overdraft_facilities_doc.html.

80. *Overdraft financing*. [žiūrėta 2009-03-01]. Prieiga per internetą:
http://www.tutor2u.net/business/finance/finance_overdraft.htm.
81. *Herstatt bank*. [žiūrėta 2008-11-16]. Prieiga per internetą:
http://en.wikipedia.org/wiki/herstatt_bank
82. *History of the basel committee and its membership* .[žiūrėta 2008-07-12]. Prieiga per internetą:
<http://www.bis.org/bcbs/history.htm>
83. *Herstatt bank*. [Žiūrėta 2009-02-04]. Prieiga per internetą:
http://en.wikipedia.org/wiki/herstatt_bank
84. *History of the basel committee and its membership*. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą:
<http://www.bis.org/bcbs/history.htm>
85. *History of the Basel committee and its membership*. <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>
86. Rinkos aktualijos: Baselis II susitarimas. [žiūrėta 2008-12-15]. Prieiga per internetą:
<http://www.konsultacijos.lt/next.php?nr=41&news=827&page=46>
87. Kristoffersen K. *Finansų rinkos vystymasis: bankų sistema*. [žiūrėta 2009-01-14]. Prieiga per internetą: <http://finansai.tripod.com/bankusistema.htm>.
88. Trumpai apie SEB banką. [žiūrėta 2008-11-06]. Prieiga per internetą:
<http://www.seb.lt/pow/wcp/seblt.asp?lang=lt&website=TAB4>
89. Trumpai apie SEB banką. [žiūrėta 2008-11-06]. Prieiga per internetą:
<http://www.seb.lt/pow/wcp/seblt.asp?lang=lt&website=TAB4>

PRIEDAI

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

Šios sąvokos magistro darbe pateiktos remiantis šaltiniais:

1. Bagdanavicius, J., Lukoševicius, L., Stankevicius, P. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius pedagoginis universitetas.
2. Buračas, A., Svecevičius, B. (1994). *Biznio, bankų, biržos terminų žodynas – žinynas*. Vilnius: Žodynas.
3. *Ekonomikos terminų žodynas*. Iš anglų kalbos vertė: Bareikytė, Z., Žemaitytė, L. B., Francuzeviciurė, K. Vilnius: UAB “Baltijos bisnis”

A

Akceptas - įrašas vekselyje, patvirtinantis, kad padaręs įrašą asmuo sutinka vekselį apmokėti laiku.

Akredityvas – piniginis banko pavedimo dokumentas, nurodantis jo pateikėjui ar kitam asmeniui išmokėti nurodomą sumą, arba vardinis vertybinis popierius, suteikiantis jo turėtojui teisę gauti banke nurodytą sumą.

Analizė – tyrimas, kruopštus aplinkybių bei priežasčių nustatymas.

Apyvarta – įmonės pardavimo pajamos per ataskaitinius metus.

Auksinė bankininkystės taisyklė – aktyvų ir pasyvų operacijų gryniaisiais pinigais apimčių privalomasis balansavimas;

Atidėjimas, atidėjiny - piniginės lėšos, sukauptos ir skirtos dėl skirtingos rizikos susidarantiems nuostoliams kompensuoti ir padengti.

B

Bankas - įstaiga atliekanti pinigines operacijas (indėliu tvarkymo, kredito, mokestinių atsiskaitymų pavedimai), banknotų ir kt. Vertybinių popieriu emisija, užsienio valiutų funkcijas, taip pat garantuojanti įkeitimo draudimo ir kt. veikla.

Bankininkystė – bankų atliekama piniginių operacijų veikla, per kurią įgyvendinama monetarinė politika; Auksinė bankininkystės taisyklė – aktyvų ir pasyvų operacijų gryniaisiais pinigais apimčių privalomasis balansavimas;

D

Diskontavimas – pajamų, kurios bus gautos ateityje, esamosios vertės nustatymas.

E

Efektyvumas – išteklių panaudojimo lygis, garantuojantis maksimalų rezultatą. Tai siekimas gauti kuo daugiau naudos, kuo geriau vartojant ribotus išteklius.

Esamoji vertė – pajamų dabartinė vertė, apskaičiuota būsimajam laikotarpiui; pinigų, kurie bus gauti ateityje, esamoji vertė.

F

Factoringas – trumpalaikių skolų perleidimas, parduodant kredito riziką bei siekiant sparčiau atstatyti apyvartinio kapitalo dalį.

Force majeure – neįveikiamos, nenumatytos aplinkybės, turinčios reikšmingą poveikį sandorio įvykdymui, už kurias negalima imtis atsakomybės ir kurios gali neleisti jo įvykdyti;

Forfeitingas

G

Grynasis pelnas – grynojo pelno santykis su pardavimų ir paslaugų apimtimi;

H

Hipotezė – neįrodytas ir patikrinimo reikalaujantis atskirų procesų ar įvykių bei jų galimos veiklos aiškinimas.

I-I

Įmoka – lėšų įnašas;

Įplaukos – lyginamos su banko aktyvais, įplaukos iš suteiktų paskolų;

Įsipareigojimas – pretenzija asmens ar imonės ištekliams pasiskolintu pinigų atžvilgiu.

Išlaidos – sunaudotos lėšos, piniginės sąnaudos arba sąnaudos, įvertintos pinigais;

Ištekliai – disponuojamos lėšos, naudojamos kreditavimui ir aktyvioms ūkinės veiklos rezultatams, operacijoms;

K

Kapitalas – finansinis ir materialusis turtas, naudojamas pelno gavimo tikslais (piniginis kapitalas, pinigai, vertybiniai popieriai, akcinis kapitalas ir t.t.);

Kaštai – sunaudotos lėšos, piniginės sąnaudos arba, sąnaudos, įvertintos pinigais;

Koeficientas – dydžių santykio ar pokyčio rodiklis;

Komercinis bankas – įstaiga, atliekanti pinigines operacijas, tvarko indėlius, duoda ir ima paskolas, atlieka operacijas su vertybiniais popieriais bei užsienio valiuta, atsiskaitymus per klientų sąskaitas, saugo klientų vertybes ir teikia finansines konsultacijas;

Kreditas – paskola, skolintieji aktyvai;

Kreditavimas – kredito teikimas pagal sutartą programą suderintiems ir kreditoriams remiamiems tikslams;

L

Lėšos – piniginiai ištekliai, aktyvai, apyvartinės lėšos;

Likvidumas – galimybė paversti grynaisiais pinigais, grynujų pinigų dalis bendruosiuose aktyvuose;

M

Marža – skirtumas tarp kainų, kursų, procentų.

Modelis – tikrovės dalies apibudinimas, norint numatyti galimas pokyčių pasekmes.

Mokumas – galimybė ar pajėgumas padengti mokestinius reikalavimus/įsipareigojimus;

N

Našumas – produktyvumas;

O

Overdraftas

P

Pajamos – įplaukos, uždarbis.

Pajamingumas – galimybė gauti daugiau įplaukų negu investuota;

Palūkanos – procentais išreikšta pinigų / turto skolinimo kaina;

Pasyvai – tai vertė, kurią bankas kam nors skolingas, tai skolos, įsipareigojimai arba banko lėšų šaltiniai. Pasyvas – tai banko įsipareigojimas visų tipų savininkams, banko akcininkams dėl paimtos bankų paskolos.

Paskola – kreditas už palūkanas, laikinai skolinamos lėšos.

Pelnas – veiklos pajamų dalis atskaičius išlaidas; įplaukos;

Pelningumas – akcinių bendrovių bendrojo pelno santykis su pagrindinėmis pajamomis, rodo kiek pelno tenka 1pardavimų litui;

Portfelis – (vertybinių popierių) bankų, investicinių fin. institucijų įgytų VP suma, paskirstanti riziką tarp pelningų, bet rizikingų, sparčiai augančių kursų VP;

Procentas – paskolinių palūkanų lygis, išreikštas %;

Prognozė – būsimos ar buvusios padėties nustatymas, remiantis prielaidomis apie galimą įvykių seką;

R

Resursai – ištekliai, rezervai;

Rizika – galimas pavojus veiklai dėl pralenkiančio kainų augimo ar vertės sumažėjimo, lyginant su pelnu, investavimo metu;

Rodiklis – veiklos rezultatų lygis/santykis;

S

Sąskaita – banko klientų mokestinių ir kitų piniginių operacijų apskaitos forma.

Sąnaudos – žr. išlaidos;

Skaičiuoklė – programa, skirta dinaminėms lentelėms rengti ir jose esantiems duomenims apdoroti: atlikti įvairaus sudėtingumo skaičiavimus, grupuoti, rikiuoti, filtruoti, vaizduoti grafiškai.

Strategija – ilgalaikių, esminių veiklos nuostatų bei jos svarbiausių tikslų įgyvendinimo kelių visuma;

Strategija – ilgalaikių, esminių veiklos nuostatų bei jos svarbiausių tikslų įgyvendinimo kelių visuma;

T

Tendencija – tipiška, būdinga, kryptis;

Turtas – vertybių visuma; kapitalas; nuosavybė; ištekliai;

Trumpalaikis kreditas

U

Užstatas – įkeičiamas daiktas, piniginis užstatas, dokumentai, hipotekos;

V

Veikla – sąmoningai organizuoti veiksmai, siekiant nustatytų uždavinių ar tikslų įgyvendinimo;

Vertybinis popierius – akcijos, vekseliai, obligacijos ir kt. naudojami finansiniais, investiciniais bei kreditiniais tikslais, atsiskaitymų, mokėjimų ir kitoms piniginėms funkcijoms atlikti.

SANTRUMPŲ ŽODYNAS

BVP – bendras vidaus produktas.

EAD – paskolintų lėšų suma.

EL – tikėtinų nuostolių lygis.

K – kapitalo poreikis.

KL – kredito limitas.

LGD – nuostolio įsipareigojimo neįvykdymo atveju rodiklis.

ROA – turto grąža.

ROE – nuosavybės grąža.

PD – įsipareigojimo neįvykdymo tikimybė.

SEV – nuostolingumas.

SKLP – sąskaitos kreditavimo limitas.

PREKINIO KREDITO ANALIZĖ

Prekinis (komercinis) kreditas apibrėžiamas kaip viena prieinamiausių prekinio kredito formų. Prekinis kreditas dalinai gali pakeisti banko kreditą, kadangi vienos įmonės (tiekėjai), pardavę savo produkciją, tampa savotiškais kreditoriais kitoms įmonėms (pirkėjams)⁵⁶.

Siaurąja prasme, prekinis (komercinis) kreditas – tai kreditas, kurį prekės tiekėjas suteikia prekės pirkėjui parduodant prekes. Esminis šio kredito požymis yra glaudus ryšys su prekių pardavimu. Šiuo atveju kredito gavėjas negauna piniginių lėšų, kreditavimas pasireiškia mokėjimo termino už prekes atidėjimu⁵⁷.

Buckiūnienė O. teigia, kad prekinis (komercinis) kreditas – tai skolos tarp įmonių, parduodant ar perkant kreditan.⁵⁸

Prekinis (komercinis) kreditas yra viena populiariausių kredito rūšių. Kad įmonės – tiekėjai galėtų atidėti mokėjimus, jų finansinė padėtis turi būti gera. Iš vienos pusės, mokėjimų atidėjimas suteikia galimybę pritraukti daugiau klientų ir padidinti pardavimų apimtį, iš kitos pusės – komercinis kreditas visada susijęs su didesne rizika, nes atidėti mokėjimus paprastai prašo įmonės, kurių silpna finansinė būklė ir kurioms gauti trumpalaikį kreditą banke gali būti sunku⁵⁹.

Prekinio (komercinio) kredito privalumai pardavėjui, pirkėjui ir abiem dalyviams:

- pardavėjui šis kreditas svarbus, kadangi tai prekių realizavimo politikos instrumentas, skatinantis pardavimus;
- pirkėjas, kuris naudojasi tiekėjo kreditu, gali sumokėti pardavėjui gavęs pajamas už parduotas prekes. Taigi pirkėjui žymiai sumažėja skolinamojo kapitalo poreikis;
- abiem sandorio dalyviams ši finansavimo forma patogi tuo, kad nereikia didelių formalumų, kredito gavėjo mokumo tikrinimo. Pakanka šį finansavimą numatyti pirkimo – pardavimo sutartyje⁶⁰.

Galima teigti, kad, prekinis kreditas naudingas tuo atveju, jei įmonėje yra labai gerai suderinti pinigų srautai tarp gaunamų įplaukų ir patiriamų išlaidų, tačiau tuo atveju kai pinigų srautai prasilenkia ir atsiranda apyvartinių lėšų trūkumas reikia ieškoti papildomo finansavimo, kaip alternatyva gali būti naudojami faktoringas ir forfeitingas.

⁵⁶ Žaltauskienė, N. (2002). *Žemės ūkio kreditavimo formos bei kreditoriaus pasirinkimo metodika*. Akademija: LŽŪU Leidybos centras.

⁵⁷ Startienė G. (2002). Tarptautinės prekybos finansavimo problemos: faktoringas kaip alternatyva tradiciniams bankų kreditui. *Ekonomika ir vadyba - 2002: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, 3 knyga, 2002. – Kaunas: Technologija.

⁵⁸ Buckiūnienė, O. (2002). *Įmonių finansai*. – Vilnius: Vilniaus kolegija.

⁵⁹ Žaltauskienė, N. (2002). *Žemės ūkio kreditavimo formos bei kreditoriaus pasirinkimo metodika*. Akademija: LŽŪU Leidybos centras.

⁶⁰ Startienė G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika. Mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: Technologija.

DOKUMENTINIO AKREDITYVO IR DOKUMENTINIO INKASO PALYGINAMOJI ANALIZĖ

Dokumentinis akredityvas bei dokumentinis inkaso tarptautinės prekybos finansavimo instrumentai (mokėjimo priemonės) turi iš esmės panašią finansavimo struktūrą (t.y. per pardavėjo šalies banką prekybos dokumentai yra perduodami pirkėjo šalies bankui, o iš jo pirkėjui mainais į apmokėjimą), tačiau tarp šių mokėjimo priemonių esti ir esminių skirtumų.

Dokumentinio inkaso ir dokumentinio akredityvo charakteristikos

Dokumentinis inkaso	Dokumentinis akredityvas
Mokėjimo priemonė	
Dokumentai neatiduodami pirkėjui be apmokėjimo ar įsipareigojimo apmokėti juos ateityje	
Bankas nėra įsipareigojęs mokėti	Bankas yra įsipareigojęs mokėti
Pigesnė atsiskaitymo priemonė	Brangesnė atsiskaitymo priemonė

Šaltinis: sukurta darbo autorių remiantis Šatas, J. (2006).

Dokumentinis akredityvas yra raštiškas pirkėjo vardu išduotas banko įsipareigojimas sumokėti pardavėjui sumą, nurodytą akredityve su sąlyga, jei pardavėjas laikosi pateiktų akredityve terminų ir sąlygų (Katkus V., 1998; Hinkelman, 2003; Paulavičienė, 2005; Sherlock, Reuvid, 2005).

Startienė G. (2002) dokumentinį akredityvą apibūdina kaip abstrakčią ir sąlyginę mokėjimo garantiją, kurią pateikia importuotojo bankas, kad eksportuotojui per tam tikrą laikotarpį bus sumokėta prekybos sandoryje numatyta suma, jei jis pateiks prekę reprezentuojančius reikalingus dokumentus.⁶¹

Šatas J. (2006) akredityvą apibūdina kaip atsiskaitymo formą, pagal kurią mokėtojo (pirkėjo arba užsakovo) rašytiniu pavedimu bankas įsipareigoja atidaryti tiekėjo (pardavėjo) naudai sąskaitą (jei jos nėra) ir iš joje specialiai atsiskaitymams atlikti rezervuotų lėšų atlikti mokėjimus tam tikram fiziniam arba juridiniam asmeniui pagal pavedime nurodytas sąlygas.⁶²

Dokumentiniai akredityvai paprastai naudojami, kai:

- prekybos partneriai nepažįsta vienas kito;
- abejojama partnerio mokumu;
- sudaromos prekybos sutartys su ekonomiškai ar politiškai nestabiliomis šalimis;

⁶¹ Startienė, G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika. Mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: Technologija.

⁶² Šatas, J. (2006). *Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.

– atsiskaityti akredityvu reikalaujama pagal šalies įstatymus (Šatas J., 2006). Startienė G. (2002), Hinkelman E. G. (2003), Paulavičienė J. (2005), Sherlock J., Reuvid J. (2005), Šatas J. (2006) dokumentinius akredityvus skirsto į atšaukiamuosius (paprastuosius), neatšaukiamuosius, neatšaukiamuosius patvirtintuosius, neatšaukiamuosius nepatvirtintuosius.

Atšaukiamasis (paprastasis) akredityvas (*angl. revocable L.c.*) yra atsiskaitymo (pavedimo bankui) forma, pagal kurią užsakovo nurodymu, o kai kada ir paties banko emitento iniciatyva mokėjimo prievolė gali būti bet kada anuliuota arba pakeistos mokėjimo sąlygos, apie tai tinkamai pranešus sandorio šalims. Šios akredityvo formos pakeitimas arba atšaukimas nesukelia bankui emitentui jokių prievolių ir kitokių teisinių padarinių lėšų gavėjo (beneficiario) atžvilgiu. Akredityvą atidaręs ir jį patvirtinęs bankas (jei toks yra) privalo pagal atšaukiamąjį akredityvą kompensuoti tik vykdančiajam bankui turėtas išlaidas, jeigu iki akredityvo panaikinimo arba sąlygų pakeitimo jam buvo pateikti akredityvo sąlygas atitinkantys dokumentai ir pagal juos buvo atliktos išmokos.

Bankas kai kada gali atšaukti akredityvą, kai paaiškėja, kad blogėja jo užsakovo finansinė būklė ir dėl to kyla abejonių dėl kliento mokumo.

Tarptautinės prekybos praktikoje atšaukiamieji akredityvai naudojami retai, nes jie nesuteikia pardavėjui reikiamų garantijų mokėjimui gauti.

Neatšaukiamasis akredityvas (*angl. irrevocable L.c.*) yra atsiskaitymo (pavedimo bankui) forma, pagal kurią mokėjimo prievolė negali būti nei anuliuota, nei pakeista be banko emitento, tvirtinančiojo banko (jei toks yra) ir lėšų gavėjo sutikimo. Šia akredityvo forma bankas emitentas įsipareigoja pats neanuliuoti (neatšaukti) akredityvo be benoficiario (lėšų gavėjo) sutikimo, nekeisti jo instrukcijos sąlygų ir neleisti, kad tai padarytų pirkėjas tol, kol nepasibaigs akredityvo (sandorio) galiojimo laikas. Tuo iš esmės šios formos akredityvas skiriasi nuo atšaukiamojo (paprastojo) akredityvo. Tai svarbi banko garantija pardavėjui, nes jam užtikrinama, kad bus sumokėta už išsiųstas prekes per visą akredityvo galiojimo laiką (suprantama, jeigu pats bankas išlieka mokus).

Kai kurių šalių įstatymai reikalauja, kad pagrindinio kontrakto tekste, o vėliau ir pačiame akredityve bei jo instrukcijoje būtų aiškiai nurodyta, kad akredityvas yra neatšaukiamasis. Nesant tokios nuorodos, akredityvas vertinamas kaip atšaukiamasis (paprastasis).

Neatšaukiamasis patvirtintasis akredityvas (*angl. irrevocable confirmed L.c.*) yra neatšaukiama atsiskaitymo (pavedimo bankui) forma, pagal kurią banko emitento prašymu mokėjimo prievolę patvirtina dar ir pardavėją aptarnaujantis arba kitas bankas. Toks patvirtinimas reiškia, kad, be banko emitento, mokėjimo už prekes (paslaugas, atliktus darbus) prievolę prisiima dar ir pardavėją aptarnaujantis arba kitas akredityvą tvirtinantis bankas. Taigi šiuo atveju net du bankai įsipareigoja užtikrinti mokesstinės prievolės įvykdymą. Tai svarbi papildoma garantija pardavėjui, nes jam laiduojamas mokėjimas už prekes net ir banko emitento nemokumo atveju. Pardavėjui svarbu tik tai, kad akredityvą patvirtintų pirmos patikimumo klasės arba kitas bankas, kurio mokumas nekelia

abejonių. Neatšaukiamasis akredityvas, kurį patvirtina kitas bankas, negali būti pakeistas arba panaikintas be pastarojo sutikimo.

Neatšaukiamasis nepatvirtintasis akredityvas (angl. *unconfirmed irrevocable L. c., not confirmed L.c.*) yra jokio kito banko nepatvirtintas šios rūšies dokumentas. Šios formos akredityvo atidarymo atveju pardavėją aptarnaujantis bankas tik informuoja pardavėją apie akredityvo atidarymo faktą, neprisiimdamas pagal jį atsakomybės mokėjimui užtikrinti. Atsakomybė dėl mokėjimo prievolės įvykdymo tenka tik pačiam akredityvą atidariusiam bankui (emitentui). Jeigu akredityve nenurodyta, kad jis patvirtintas, šios formos dokumentas laikomas nepatvirtintu. Tai yra dažniausiai praktikoje naudojama akredityvo rūšis.

Akredityvai taip pat gali būti tiek eksporto, tiek importo. Eksporto akredityvas – toks akredityvas, kai pardavėjas per savo banką gali gauti eksporto akredityvus, išleistus užsienio šalių bankų. Importo akredityvas – toks akredityvas, kai pirkėjas kreipiasi į savo banką su prašymu jį išleisti (Šidlauskas A., 2005; Paulavičienė J., 2005).

Dokumentinis akredityvas taip pat gali būti apmokamas:

- akceptuojant vekselį (*by acceptance*), t.y. įgaliotas bankas akceptuoja pardavėjo išrašytą vekselį;
- atidedant apmokėjimą (*by deferred payment*), t.y. įgaliotas bankas moka po tam tikro laiko, nustatyto akredityve;
- negocijuojant (diskontuojant) dokumentus (*by negotiation*), t.y. įgaliotas bankas arba kitas bankas apmoka dokumentus, dar negavęs lėšų iš pirkėjo banko (Kropas S., Katkus V., 1998; Startienė G., 2002; Šidlauskas A., 2005; Šatas J., 2006).

Pirkėjui ši atsiskaitymo forma palanki tuo, kad atidedamas mokėjimas. Pardavėjui jos pranašumai pasireiškia galimybe didinti priekių apyvartą, nes net ir taikant atidėto mokėjimo sąlygas pardavėjui sumokama iš karto. Be to, greito atsiskaitymo atvejais pagerinami įmonės finansiniai rodikliai, t. y. sumažėja jos pirkėjų skolos.

Išanalizavus užsienio autorių (Sherlock J., Reuvid J., 2005; Gray A., 2006), taip pat ir lietuvių autorių (Startienė G., 2002; Šidlauskas A., 2005; Paulavičienė J., 2005; Šatas J., 2006) literatūrą, galima išskirti šiuos akredityvų privalumus ir trūkumus:

Privalumai eksportuotojui:

1. Mokėjimo rizika labai maža arba jos visai nėra, jei eksportuotojas vykdo visas akredityvo sąlygas.
2. Jei akredityvas patvirtintas, tai eksportuotojas papildomai dar gauna antrojo banko mokėjimo garantiją.
3. Eksportuotojas turi aiškų pirkėjo banko įsipareigojimą apmokėti už prekes, jeigu eksportuotojas pateiks akredityvo sąlygas atitinkančius dokumentus.

4. Mokėjimą gali atlikti bankas eksportuotojo šalyje.
5. Galioja tarptautinės taisyklės, reguliuojančios dokumentinių akredityvų vykdymą.
6. Bankas, išleidžiantis akredityvą, patvirtina importuotojo mokumą. Tai ypač svarbu sudarant naujus prekybos sandorius
7. Jei prekės vežamos ilgu maršrutu, akredityvo sąlygos gali suteikti eksportuotojui teisę gauti apmokėjimą anksčiau, nei prekės pasieks pirkėją.

Trūkumai eksportuotojui atsiranda tuomet kai yra atidėto mokėjimo akredityvas, kadangi susidaro politinė rizika ir valiutos kurso pasikeitimo rizika, jei atsiskaitoma ne šalies valiuta.

Privalumai importuotojui:

1. Importuotojas gali gauti konsultaciją savo banke emitente, nustatant komplektą dokumentų, kurie turi būti pateikti pagal akredityvo sąlygas.
2. Eksportuotojas negaus apmokėjimo, kol nepateiks akredityve nurodytų dokumentų.
3. Importuotojas gali gauti ilgesnės trukmės kreditą akredityvo atveju nei esant kitai, eksportuotojui mažiau rizikingai mokėjimo sąlygai.
4. Importuotojas kartais turi galimybę pirma pasiimti bei parduoti prekes ir tik tada atsiskaityti su eksportuotoju.
5. Importuotojas gali pasiekti, kad prekė būtų išsiųsta per trumpą laikotarpį, jei akredityve nurodys laiko ribas (terminą).

Trūkumai importuotojui:

1. Bankai tikrina dokumentus, bet ne prekes. Jei eksportuotojas pateiks dokumentus, kurie atitinka akredityvo sąlygas, tai bankas sumokės nepriklausomai nuo to, kokia prekių „būklė“.
2. Bankas emitentas akredityvo atveju suteikia garantiją sumokėti nepriklausomai nuo prekių „būklės“.
3. Jeigu bankas emitentas išleidžia akredityvą, jis kliento (importuotojo) vardu prisiima mokėjimo garantiją ir gali nesuteikti klientui kitų kreditavimo galimybių.
4. Dažnai importuotojas apmoka akredityvo kaštus. Tačiau jis gali reikalauti, kad dalį kaštų prisiimtų eksportuotojas.

Akredityvo trūkumai importuotojui gali būti sumažinti taip:

1. Importuotojas turėtų pasiteirauti apie užsienio tiekėjo finansinę būklę, jei jis gerai eksportuotojo nepažįsta.
2. Jeigu galima, importuotojas turi siekti, jog eksportuotojui apie akredityvą praneštų importuotojo banko bankas korespondentas, kuris vykdytų ir mokėjimą.

3. Į dokumentų, kuriuos turi pateikti eksportuotojas, komplektą galima įtraukti trečiosios šalies patikrinimo (inspekcinį) sertifikatą, kokybės sertifikatą, kad importuotojui sumažėtų rizika dėl pateikiamų prekių kokybės.
4. Akredityve turi būti nurodyta, kad dokumentai turi būti pateikti **griežtai** pagal akredityvo reikalavimus ir turi juos atitikti.
5. Prieš išleidžiant akredityvą, importuotojas turėtų įsitikinti, kad prekės importas nėra ribojamas ir nėra nustatomos importo kvotos (pvz., žemės ūkio produktams, tekstilės prekėms). Priešingu atveju importuotojas turi gauti leidimą importui iš anksto, nes, jei eksportuotojas pateikia dokumentus, jam bus sumokėta, nors importuojant ir iškiltų keblumų.
6. Turi būti nustatyta reali akredityvo trukmė. Jei ji bus per trumpa, tai reikės laikotarpį pailginti, o tai sąlygos papildomas išlaidas.⁶³

Galima teigti, kad, dar vienas trūkumas importuotojui, kurio nepažymi nei Lietuvos, nei užsienio autoriai, yra tas, kad tai pakankamai brangi finansavimo priemonė, kuri susideda iš daugelio įvairių mokesčių.

Importo ir eksporto akredityvų kaštai

Importo akredityvai		Eksporto akredityvai	
Išankstinis pranešimas apie akredityvo išleidimą	40-50 Lt	Išankstinis pranešimas apie akredityvą	40-50 Lt
Akredityvo išleidimas deponuojant Kliento lėšas	300 Lt	Pranešimas apie akredityvą	90-100 Lt
Akredityvo išleidimas nedeponuojant kliento lėšų	300 Lt ir palūkanos pagal susitarimą	Pranešimas apie akredityvo sąlygų pakeitimą	70 Lt
Akredityvo sąlygų pakeitimas	70 Lt (už vieną pakeitimą)	Dokumentų tikrinimas	0,15 proc. (min. 250 Lt)
Dokumentų tikrinimas (kiekvieno dokumentų komplekto)	0,15 proc. (min. 200 Lt)	Dokumentų apmokėjimas	0,05 proc. (min. 100 Lt)
Mokėjimas pagal dokumentus	0,05 proc. (min. 150 Lt)	Akredityvo pervedimas	0,2 proc. nuo pervedamos sumos
Dokumentų neatitikimo mokestis (moka akredityvo gavėjas)	200-240 Lt	Akredityvo tvirtinimas	Pagal susitarimą
Akredityvo atšaukimas	70-120 Lt	Atidėto mokėjimo peržiūra	100 Lt
Paklausimas kliento prašymu	20-60 Lt	Paklausimas Kliento prašymu	20-60 Lt
Neapmokėtų dokumentų grąžinimas	100 Lt	Neapmokėtų dokumentų grąžinimas	100 Lt

Šaltinis: sukurta darbo autorių remiantis Paulavičiene J. (2005)

⁶³ Startienė, G. (2002). Tarptautinės prekybos finansavimo problemos: faktoringas kaip alternatyva tradiciniam bankų kreditui. *Ekonomika ir vadyba - 2002*: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, 3 knyga, 2002. Kaunas: Technologija.

Šioje lentelėje pateikti didžiųjų Lietuvos bankų (AB Swed bankas, AB SEB bankas, AB Dnb Nord bankas ir AB bankas Snoras) importo ir eksporto akredityvų įkainiai. Tikėtina, kad šiai dienai įkainiai gali būti kiek išaugę.

Inkaso (angl. *Collection of Payments arba tiesiog collection*), kaip ūkio subjektų atsiskaitymo forma, yra banko procedūra (jo vykdomų operacijų visuma), kai bankas, vykdydamas kliento pavedimą, priima iš jo tam tikrus dokumentus (piniginius, prekinis arba atsiskaitymo), pagal kuriuos išreikalauja klientui priklausanti mokėjimą arba vekselio akceptą. Pasirinkus inkaso, kaip tarptautinio atsiskaitymo formą, eksportuotojas (kreditorius) gali gauti jam priklausantį užmokestį iš importuotojo (skolininko) jo paties šalyje. Šiuo atveju kliento pavedimu jį aptarnaujantis (instruktuojantis) bankas gali pasitelkti kitą – inkasuojantį (pavedimą vykdančią) banką, kuriuo gali būti pirkėjo šalyje esantis bankas korespondentas arba bet kuris kitas, dažniausiai pirkėjo (skolininko) nurodomas bankas. Už kliento pavedimo neįvykdymą arba netinkamą įvykdymą lieka atsakingas tik instruktuojantis bankas, jeigu kliento ir to banko sutartis nenustato ko kita.

Dokumentinis inkaso (angl. *documentary collections of payments*) reiškia komercinių dokumentų kartu su finansiniais arba tik komercinių (be finansinių) dokumentų inkasavimą. Prie **komercinių dokumentų** priskiriamos įvairių rūšių sąskaitos, sertifikatai, važtaraščiai, draudimo polisai, nuosavybės teisės liudijimai. Inkasuoti gali būti pateikiami ir prekių vežimo (gabenimo) dokumentai (konosamentas, geležinkelio važtaraštis ir kiti) (Šatas J., 2006).

Startienė G. (2002) teigia, jog esant **dokumentiniam inkaso**, eksportuotojas perduoda savo bankui dokumentus, nurodydamas, jog šie dokumentai turi būti perduoti importuotojui tik tuo atveju, kai importuotojas sumokės, akceptuos vekselį arba pasirašys neatšaukiamą mokėjimo pavedimą.⁶⁴

Darbo autorės namo, kad **dokumentinis inkaso** – tai atsiskaitymo būdas, kai pardavėjo prašymu jo bankas pirkėjui pateikia finansinius ir/ arba komercinius dokumentus mainais į šių dokumentų apmokėjimą arba akceptavimą.

Helbling J., Stegemann H., Meienberger P.J., Watter F. (1995) teigimu, dokumentiniu inkaso rekomenduojama naudotis, kai:

- importuotojas ir eksportuotojas labai gerai pasitiki vienas kitu;
- kai nėra abejonės apie importuotojo pasiryžimą ir galimybę mokėti;
- kai importuotojo šalyje yra stabili politinė ir ekonominė padėtis;
- kai importuotojo šalyje tarptautinių atsiskaitymų sistemoje nėra trikdžių ar grėsmių dėl užsienio valiutos kontrolės ar panašių apribojimų.

⁶⁴ Startienė, G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika. Mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: Technologija.

Visais dokumentinio inkaso atvejais prekes lydintieji dokumentai įteikiami pirkėjui laikantis šių principų:

- **dokumentai už apmokėjimą** (*angl. documents against payment, d/p*), t. y. pirkėjas sumoka už prekes ir tada gauna nuosavybės teisę į jas patvirtinančius dokumentus;
- **dokumentai už akceptą** (*angl. documents against acceptance, d/a*), t. y. pirkėjas pasirašo vekselį ir įsipareigoja suėjus terminui jį apmokėti, ir gauna nuosavybės teisę į prekes patvirtinančius dokumentus (Helbling J., Stegemann H., Meienberger P.J., Watter F., 1995; Startienė G., 2002; Šatas J., 2006).

Šatas J. (2006) išskiria **dokumentai į dokumentus** (*angl. documents against documents*) principą, t.y. mainais į prekes lydinčiuosius dokumentus pirkėjas pateikia kitus atitinkamus dokumentus arba įvykdo kitokius pardavėjo reikalavimus ir gauna nuosavybės teisę į priekes patvirtinančius dokumentus. Tuo tarpu Startienė (2002) išskiria **dokumentai už neatšaukiamą mokėjimo pavedimą** (*angl. documents against irrevocable payments order*) – šis dokumentinio inkaso principas kartais sujungiamas su **dokumentai į akceptą** principu ir bendrai vadinamas “Atidėto mokėjimo inkaso” (*angl. deferred payment – inkassi*). Esant šiam principui, importuotojas gaus dokumentus tik tada, kai pateiks inkaso bankui pasirašytą neatšaukiamą mokėjimo pavedimą, nukeliant mokėjimą vėlesniam laikui.

Jeigu pirkėjas atsisako sumokėti už prekes, akceptuoti vekselį arba pateikti kitą lygiavertį dokumentą – prekes lydintieji dokumentai jam neišduodami, o be jų jis netenka teisės ir galimybės jas perimti.⁶⁵

Startienė G. (2002) ir Šatas J. (2006) pagal tai, kada mokėjimas yra įvykdomas, išskiria šias dokumentinio inkaso rūšis:

Inkaso su išankstiniu akceptu (*angl. collection with preliminary acceptance*) yra atsiskaitymo forma, kurią taikant sumokama už tiekiamas prekes po to, kai bankas, o po jo ir pats pirkėjas patikrina ir patvirtina (akceptuoja) jas lydinčius komercinius dokumentus. Inkaso su išankstiniu akceptu atveju inkasuojantis bankas nuima nuo pirkėjo sąskaitos reikiamą pinigų sumą ir perveda ją instruktuojančiam (pardavėją aptarnaujančiam) bankui tik po to, kai pirkėjas, susipažinęs per nustatytą laiką su pasirašytinai banko jam įteiktų komercinių dokumentų komplektu, patvirtina (akceptuoja) juos ir taip išreiškia savo sutikimą sumokėti už atsiųstas prekes.

Inkaso su vėlesniu akceptu (*angl. collection with following acceptance*) yra pagreitinto atsiskaitymo su pardavėju forma. Siekiant greičiau sumokėti pardavėjui už jo išsiųstas prekes ir kartu sumažinti jam kylančius nepatogumus dėl uždelsto sumokėjimo, stabiliai bendradarbiaujančios šalys dalyvaujant bankams kai kada susitaria dėl atsiskaitymo supaprastinto

⁶⁵ Šatas, J. (2006). Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius: Eugrimas.

inkaso tvarka, t. y. su vėlesniu akceptavimu. Šiuo atveju komercinių dokumentų komplektą pardavėjas siunčia tiesiogiai inkasuojančiam bankui, kuris, gavęs iš instruktuojančio (pardavėją aptarnaujančio) banko atitinkamą instrukciją (elektroniniu paštu arba kitokiu skubiu būdu) bei patikrinęs, ar gauti dokumentai atitinka inkaso instrukciją, nedelsdamas perveda reikiamą pinigų sumą į pardavėjo sąskaitą jį aptarnaujančiame banke. Apie atliktą apmokėjimą nedelsiant informuojamas pirkėjas, jam patikrinti ir akceptuoti išsiunčiamas komercinių dokumentų komplektas. Jeigu pirkėjas nustato, kad dokumentai neatitinka sutarties sąlygų, jis turi nedelsdamas apie tai pranešti inkasuojančiam bankui, kuris savo ruožtu praneša instruktuojančiam (pardavėją aptarnaujančiam) bankui, o šis pervestus pinigus grąžina arba „išaldo“ pardavėjo sąskaitoje tol, kol negauna iš pirkėjo arba inkasuojančio banko atskiro nurodymo.

Išanalizavus užsienio autorių (Helbling J., Stegemann H., Meienberger P.J., Watter F., 1995; Sherlock J., Reuvid J., 2005), ir lietuvių autorių (Startienė G., 2002; Šatas J., 2006) mokslinę literatūrą, galima išskirti šiuos dokumentinio inkaso privalumus ir trūkumus.

Dokumentinio inkaso privalumai ir trūkumai importuotojui bei eksportuotojui

	<i>Eksportuotojui</i>	<i>Importuotojui</i>
PRIVALUMAI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suteikia tam tikrą mokestinės prievolės įvykdymo užtikrinimo garantiją. Ją taikant pirkėjas gali atsiimti prekes iš jas gabenusios transporto organizacijos tik tada, kai sumoka bankui inkaso pavedime nustatytą pinigų sumą (arba akceptuoja įsakomąjį vekselį), nes tik tada jis įgyja teisę gauti prekes lydinčius dokumentus, įskaitant ir tuos, kurie reikalingi prekėms atsiimti; 2. Siekdamas sumažinti komercinę riziką, pardavėjas gali pareikalauti, kad pirkėjas – inkaso užsakovas – pateiktų jam dar ir bankinę arba kitokią mokėjimo laidavimo garantiją; 3. Pardavėjas nepraranda nuosavybės į išsiųstas prekes teisės tol, kol pirkėjas negauna (neišperka) jas lydinčiųjų dokumentų komplektą, todėl pastarojo nemokumo atveju jos gali būti susigrąžintos arba kitaip išspręstas jų likimas. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nereikia iš anksto išimti iš apyvartos mokėjimui reikalingų lėšų, o sumokėjęs už prekes, jis gali nedelsdamas jas pasiimti ir panaudoti; 2. Pirkėjui sudaroma galimybė iki įmokų įvykdymo susipažinti su prekes lydinčiais dokumentais, o kai kada, kilus abejonėms, patikrinti ir pačias prekes; 3. Pirkėjui neaktuali prekių nepateikimo rizika, nes visais atvejais jis sumoka už išsiųstas arba jau atgabentas prekes į paskirties vietą. Prireikus, jis gali susitarti su pardavėju sumokėjimą už prekes atidėti tam tikram laikui arba atsiimti jas iki mokėjimo ar vekselio akceptavimo (pvz., kai yra banko garantija arba kitas laidavimo dokumentas).
TRŪKUMAI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Išlieka pardavimo rizika, tiek gamybos etape, tiek tiekimo etape. Tai rizika, kad importuotojas nepriims dokumentų arba neakceptuos vekselio, todėl eksportuotojas gali patirti didelių išlaidų, susijusių su prekių sandėliavimu importuotojo šalyje, prekių grąžinimu atgal, draudimu, kainos nuolaida, siekiant parduoti prekes kitiems pirkėjams užsienyje ir pan.; 2. Išlieka mokėjimo uždelsimo rizika; 3. Išlieka politinė rizika, ypač tuo atveju, kai prekės ir dokumentai jau išsiųsti į importuotojo šalį. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Importuotojas neturi galimybių prieš sumokėdamas patikrinti atsiųstų prekių kokybę. Jis gali reikalauti, kad į dokumentų sąrašą būtų įtrauktas kokybės sertifikatas, tačiau tai brangiai kainuoja; 2. Išlieka rizika, kad eksportuotojas neįvykdys sutarties, t.y. neatsiųs prekių; 3. Išlieka valiutos kurso pasikeitimo rizika.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis lietuvių ir užsienio mokslinės literatūros autoriais.

Nepaisant trūkumų tiek eksportuotojui, tiek importuotojui, ši atsiskaitymo forma palanki abiem sandorio šalims, kadangi ją nesudėtinga įforminti ir palyginti nebrangiai kainuoja. Dokumentinis inkaso kredito institucijai iš vieno pusės taip pat yra palanki finansavimo forma, kadangi praktiškai

nėra finansavimo rizikos (bankas tik perduoda pirkėjui dokumentus ir neįsipareigoja už juos apmokėti pardavėjui, jei kitaip nenumatyta sutartyje), tačiau iš kitos pusės tai finansavimas, kuris duoda kur kas mažesnes pajamas, palyginus su dokumentiniu akredityvu.

Galima teigti, kad klientui prieš pasirenkant vienokią ar kitokią tarptautinio atsiskaitymo formą, pvz. akredityvą kaip saugesnę ir patikimesnę, tačiau kartu ir brangesnę atsiskaitymo formą, arba inkaso kaip rizikingesnę, bet kartu ir pigesnę atsiskaitymo formą, turėtų būti atsižvelgiama į sandorio šalių savitarpio pasitikėjimą, jų komercinę reputaciją verslo aplinkoje, tarpusavio dalykinio bendradarbiavimo patirtį ir kitus veiksnius, sumažinančius galimus nesklandumus šalims atsiskaitant tarpusavyje.

ŪKIO SUBJEKTŲ DIFERENCIACIJA

Ūkio subjektai literatūroje yra skirstomi labai įvairiai. Praktinės reikšmės turi juridinių asmenų skirstymas į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis. Neribotos civilinės atsakomybės juridiniais asmenimis – individualios (personalinės) įmonės ir ūkinės bendrijos (t. y., tie subjektai, kurie anksčiau buvo laikomi įmonėmis, neturinčiomis juridinio asmens teisių). Kiti juridiniai asmenys yra ribotos civilinės atsakomybės. Šios dvi juridinių asmenų grupės skiriasi tuo, kad jeigu neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis (t. y., individualios (personalinės) įmonės savininkas ar ūkinės bendrijos tikrasis narys atsako visu savo turtu už atitinkamai individualios (personalinės) įmonės ar ūkinės bendrijos prievoles).

Taip pat mažų ir vidutinių įmonių statusą apibrėžia LR “Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas”, pagal, kurį numatyta, kad:

1. Vidutinė įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų:
 - įmonės metinės pajamos neviršija 138 mln. litų;
 - įmonės balanse nurodyto turto vertė neviršija 93 mln. litų.
2. Maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų:
 - įmonės metinės pajamos neviršija 24 mln. litų;
 - įmonės balanse nurodyto turto vertė neviršija 17 mln. litų.⁶⁶

Statistikos departamento duomenimis Lietuvoje populiariausi juridiniai asmenys yra individualios įmonės ir uždarnosios akcinės bendrovės. Kiekvienas juridinio asmens filialas turi potencialių galimybių peraugti į savarankišką juridinį asmenį, tačiau norint juridinio asmens filialui suteikti savarankiško juridinio asmens statusą reikia jį registruoti iš naujo, tai galima teigti, kad juridinio asmens filialas tai ne juridinis asmuo.

Asmenys Lietuvos Respublikos Civiliniame Kodekse skirstomi į fizinius ir juridinius. Fizinis asmuo - tai natūralus subjektas - žmogus. Fizinis asmuo yra civilinės teisės subjektų pagrindas.

Teisės literatūroje teigiama, kad juridinio asmens (angl. – legal person, pranc. personne morale, vok. Juridische Personenn), kaip teisinių santykių objekto, institutas buvo minimas jau Hamurabio kodekse.

⁶⁶ LR “Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935. Vilnius.

Užsienio šalių civilinės teisės teorijoje skiriamos trys pagrindinės teorijos, gvildenančios juridinio asmens problemą. Tai fikcijos, realybės teorijos ir teorija, neigianti juridinio asmens reikalingumą.

Whish R. teigia, jog fikcijos teorijos šalininkai sako, kad juridinis asmuo yra personifikuotas žmonių susivienijimas, sudarantis atskirą asmenį, kuris nėra gyva būtybė. Juridinis asmuo – tai fikcija, maskuojanti bendrą susivienijimo narių turtą. Kartais tvirtinama, kad juridinio asmens fikcija – tai procedūra, kurią įstatymo leidėjas nustato tam tikriems žmonių susivienijimams.⁶⁷

Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą (Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. V.Ž. 1999. Nr. 30-856 (su pakeitimais) 233 str. 1 d.) juridinio asmens sąvoka dažniausiai apibrėžiama nurodant juridinio asmens požymius.

Lietuvoje juridinio asmens apibrėžimas pateikiamas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse: „Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme“.⁶⁸

Taigi apibrėžime išskiriami svarbūs juridinio asmens požymiai: galėjimas savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu arba atsakovu teisme, juridinį asmenį personifikuojančio firmos vardo turėjimas.

Pagal pavadinimą juridinis asmuo atskiriamas nuo kitų juridinių asmenų. Juridinio asmens pavadinimas yra juridinio asmens nuosavybė; jis negali būti parduotas ar kitaip perduotas kito asmens nuosavybėn atskirai nuo juridinio asmens, neturi prieštarauti viešajai tvarkai ar gerai moralei, klaidinti visuomenės.

Juridinis asmuo – teisės subjektas (kaip ir fizinis asmuo); asmuo (organizacija), kuriam teisės normos (įstatymai) pripažįsta juridinio asmens statusą. Teisinį asmens subjektiškumą nustato nacionalinė teisė. Juridinis asmuo dar kitaip vadinamas *ūkio subjektu*.

Užsienio teisinėje literatūroje teigiama, kad juridinio asmens esmė – atskiras juridinio asmens teisinis tapatumas, nesutampantis su fizinių asmenų, sukūrusių juridinį asmenį, teisiniu tapatumu. Iš esmės tai yra juridinio asmens veiklos neapibrėžtumas ir egzistavimas nepriklausomai nuo jo dalyvių pasikeitimo arba pasibaigimo.⁶⁹

Kiti požymiai, pagal kuriuos apibrėžiama juridinio asmens sąvoka, - savarankiškai juridinio asmens interesai ir tikslai, nesutampantys su jo dalyvių individualiais tikslais, juridinio asmens turtas, atskirtas nuo jo dalyvio turto, bei savarankiška juridinio asmens civilinė atsakomybė už savo prievoles tik savo turtu.

⁶⁷ Whish R. (Competition law. Butterworths, 2001. P. 91)

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2000 M. Liepos 18 D. Nr. VIII-1864, Vilnius. Valstybės Žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262

⁶⁹ Italian flat Glass (Societa Italiana Vetro) byla T-68, 77, 78, 89 [1992] ECR II-1403. p. 250

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nustato, kad juridiniai asmenys skirstomi į viešuosius ir privačiuosius. Kodeksas pateikia viešųjų juridinių asmenų sąvoką ir taip pat nustato, kad privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus.

Viešasis juridinis asmuo - valstybė ar savivaldybė, jų institucijos arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigtas juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės įmonė, savivaldybės įmonė, valstybės įstaiga, savivaldybės įstaiga, viešoji įstaiga, religinė bendruomenė ir t. t.).

Privatusis juridinis asmuo yra toks juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti privačius interesus. Tai gali būti įmonė, asociacija ir kt.

Pagal veiklos formą, tikslus juridinis asmuo gali būti:

- Vyriausybinių organizacijų: valstybė, tarptautinė organizacija (pvz., Europos ekonominė bendrija), (valstybinė, tarptautinė) institucija, įstaiga,
- Komercinė (pelno siekianti) organizacija: įmonė (kooperatyvas, koncernas, holdingas, konsorciumas, trestas (kaip ūkio subjektas)).
- Pelno nesiekianti organizacija: visuomeninė organizacija, draugija, bendrija, sąjunga; lobistinė organizacija: profesinė organizacija, asociacija, kitoks dalykinės srities subjektų susivienijimas, klubas; kitos organizacijos.

Pagal kilmę - nacionalinės ir tarptautinės organizacijos.

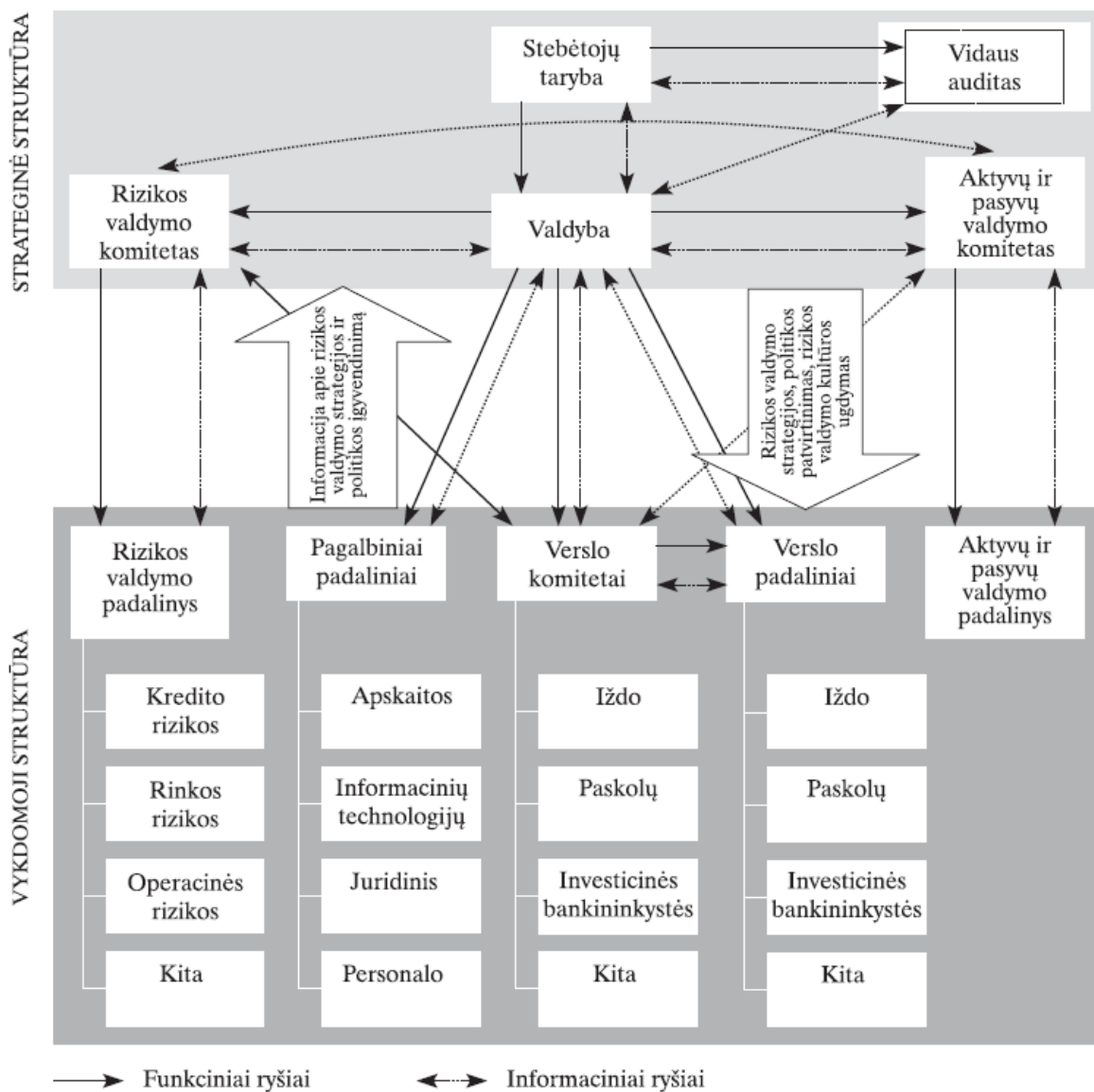
Pagal teisinės atsakomybės ribotumą juridiniai asmenys gali būti:

- neribotos atsakomybės juridinis asmuo už juridinio asmens prievolę yra atsakingas ir asmens dalyvis (pvz., steigėjas, valdymo institucijos narys) asmeniniu turto.
- ribotos atsakomybės juridinis asmuo: tai yra už atsiradusias prievolės (mokesčius, skolas, padarytą žalą) atsako tik savo turto. atsiradusios prievolės juridinio asmens dalyviams (akcininkams), organizacijoms nariams (vadovui, darbuotojams, pvz., buhalteriai) nepereina.

Valstybėje yra įprasta veiklos reglamentacija, juridinių asmenų registracija, veiklos sąlygų nustatymas, ribojimai. Valstybinės institucijos arba organizacijos, kurioms valstybė deleguoja specialias funkcijas, tvirtina juridinių asmenų nuostatus (įstatai), renka informaciją, nustato jos atnaujinimo reikalavimus, išregistruoja asmenis. Juridinių asmenų registro tvarkymo įstaiga (registro tvarkytojas) yra valstybės institucija. Juridinis asmuo turi būti įregistruotas specialiaame (Lietuvoje- juridinių asmenų) registre, kur įrašomi juridiniai asmenys, kaupiami duomenys bei dokumentai apie juos.

Juridiniai asmenys privalo juridinių asmenų registre nurodyti apie save ir savo veiklą visus įstatymų reikalaujamus duomenis (**atskleidimo principas**). Kaip oficiali organizacija juridinis asmuo turi savo vadovą, valdymo institucijas, privalo registruoti savo narius bei išpildyti kitas veiklos sąlygas. Lietuvoje juridinio asmens subjektiškumą reguliuoja LR Civilinis kodeksas.

RIZIKOS VALDYMO ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA



Šaltinis: V. Valvonis. Kredito rizikos valdymas banke (2004).

LIETUVOS TEISĖS AKTAI, REGLAMENTUOJANTYS KREDITO RIZIKOS VALDYMĄ

<i>Lietuvos banko valdybos nutarimai</i>		
<i>Pavadinimas</i>	<i>Pagrindinis kredito riziką reglamentuojančių nuostatų tikslas</i>	<i>Kiti teisės aktų reglamentuojami dalykai, susiję su kredito rizikos valdymu</i>
Banko vidaus audito organizavimo bendrosios nuostatos		Viena iš vidaus auditorių funkcijų yra tikrinti, ar priimta rizika neviršija banko nustatytų rizikos limitų, nagrinėti ir vertinti, ar banko rizikos valdymo priemonės ir rizikos vertinimo metodai tinkami ir veiksmingi, ar užtenka kapitalo priimtai rizikai padengti
Abejotinų aktyvų vertinimo, grupavimo ir specialiųjų atidėjimų sudarymo bendrosios nuostatos	Banko turto ir nebalansinių straipsnių vertės nustatymas	Užtikrinimo priemonių vertinimas, šalies rizikos įvertinimas
Paskolų rizikos duomenų bazės tvarkymo taisyklės	Paskolų rizikos duomenų bazės naudojimo tikslas – užtikrinti veiksmingą kredito sistemos funkcionavimą ir Lietuvos banko teisę gauti priežiūros funkcijai atlikti reikalingą informaciją, bankams sudaryti prielaidas įvertinti paskolos gavėjų patikimumą ir nustatyti nemokumo tikimybę, centralizuotai į duomenų bazę tiekiant ir iš duomenų bazės gaunant duomenis apie paskolų gavėjų ir (ar) finansinių nuomininkų gautas paskolas ir (ar) finansinę išperkamąją nuomą ir jų grąžinimą	Galimybės įvertinti skolininko kredito riziką
Maksimalios paskolos	Maksimalios paskolos sumos	

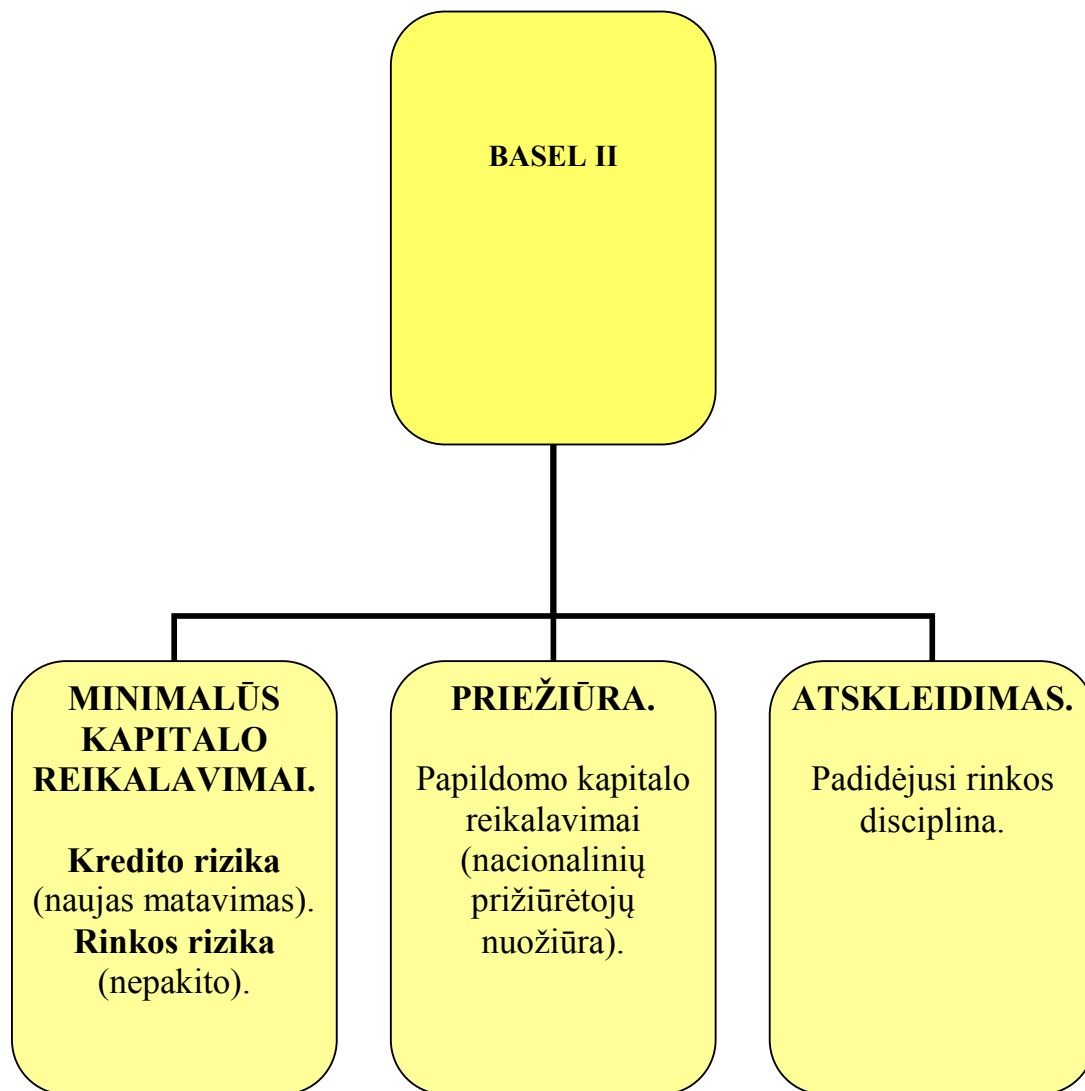
Sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo taisyklės	vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo tvarkos nustatymas	
Minimalūs visuomenei skelbiamos informacijos reikalavimai		Rinkos disciplinos skatinimas: įpareigojimas pateikti informaciją apie turto ir nebalansinių straipsnių pasiskirstymą pagal rizikos grupes, specialiųjų atidėjinių sumą
Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis bendrieji nuostatai	Kredito rizikos testavimas nepalankiausiomis sąlygomis	
Kapitalo pakankamumo Skaičiavimo taisyklės	Kapitalo poreikio nenumatytiems nuostoliams padengti skaičiavimo metodika	Šalies rizikos įvertinimas
Šalių rizikos nustatymo tvarka	Šalies rizikos įvertinimas	
Baselio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimas		<p>Su kredito rizika susiję principai, taikomi priežiūros institucijai: atliekant bankų priežiūrą, svarbiausias vaidmuo tenka banko politikos, procedūrų ir praktikos teikiant paskolas, investuojant bei valdant paskolų ir investicijų portfelius vertinimui; bankų priežiūros institucija privalo įsitikinti, ar banke veikia vadovybės informavimo sistema, leidžianti vadovybei nustatyti rizikos koncentraciją banko portfelyje. Ši institucija taip pat turi nustatyti riziką ribojančius normatyvus, apibrėžiančius paskolos vienam skolininkui arba susijusių skolininkų grupei dydį; kad būtų vengiama piktnaudžiavimo skolinant su banku susijusiems asmenims, bankų priežiūros institucija privalo nustatyti tokius reikalavimus, kurie sudarytų prielaidas apriboti su banku susijusių asmenų įtaką priimant sprendimus, išvengti privilegijų taikymo tokiems asmenims ir ribotų skolinimą su banku susijusiems asmenims. Bankų priežiūros institucija privalo įsitikinti, ar bankai tinkamai kontroliuoja paskolų, suteiktų susijusiems asmenims, būklę ir imasi priemonių dėl to kylančiai rizikai</p>

		valdyti ir sušvelninti; bankų priežiūros institucija privalo įsitikinti, ar bankų pasirinktos politikos, nustatytų procedūrų ir jų taikymo praktikos pakanka šalies bei tarptautinių atsiskaitymų rizikai nustatyti, stebėti ir vertinti, ar bankai turi pakankamai kapitalo atsargų tokiai rizikai prisiimti
Banko veiklos riziką ribojantys normatyvai	Kapitalo pakankamumo normatyvas. Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas. Didelių paskolų normatyvas	
Paskolų komiteto sudarymo ir veiklos tvarka	Paskolų komiteto sudarymo, jo funkcijų ir veiklos reglamentavimas	
<i>Lietuvos Respublikos įstatymai</i>		
Bankų įstatymas		Su kredito rizika susiję reikalavimai bankui: turėti nuolat veikiančius paskolų, vidaus audito ir rizikos valdymo komitetus; sudaryti atidejinius savo veiklos rizikai sumažinti, vadovaujantis priežiūros institucijos teisės aktais ir atsižvelgiant į kiekvieno finansinių paslaugų teikimo sandorio rizikingumą, kliento finansinę ir ekonominę būklę, finansinių paslaugų teikimo sandoryje nustatytų prievolių vykdymą, šių prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės bei kitas aplinkybes, turinčias įtakos banko turto vertei; veiklos riziką ribojantys normatyvai, skolinimo apribojimai: vidinio skolinimo, skolinimo su banku susijusiems asmenims, skolinimo juridinio asmens įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalims įsigyti
Finansų įstaigų įstatymas		Su kredito rizika susiję reikalavimai finansų įstaigai: turėti rašytines vidaus taisykles, kurios užtikrintų, kad finansų įstaiga, sudarydama sandorius dėl finansinių paslaugų teikimo ir investuodama lėšas, veiks saugiai bei patikimai, laiku pastebės iš sudaromų sandorių kylančią riziką, tinkamai ją įvertins ir sumažins, nuolat ją stebės ir valdys; finansų įstaiga, sudariusi sandorį, privalo nuolat stebėti ir dokumentuose fiksuoti, ar klientas vykdo sutartinius įsipareigojimus, ar jo finansinė ir ekonominė

		būklė nekelia grėsmės, kad nebus tinkamai vykdomi sutartiniai įsipareigojimai finansų įstaigai; finansų įstaiga privalo Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka sudaryti specialiuosius atidėjinius operacinei rizikai sumažinti, taip pat bendruosius atidėjinius galimiems nuostoliams, susijusiems su tikėtina rizika, padengti
--	--	---

Šaltinis sudaryto darbo autorių remiantis **V. Valvonis. Kredito rizikos valdymas banke (2004).**

BASEL II SUSITARIMO STRUKTŪRA



Baselis II susitarimo struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis „International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards“

PASKOLOS KREDITO RIZIKOS VERTINIMO IR VALDYMO MODELIAI

Pavadinimas	Modelio aprašymas
<i>Aktuariniai modeliai</i>	Šio tipo modeliai leidžia įvertinti atskirų skolininkų ar jų grupių faktinius įsipareigojimų nevykdymo santykinius dažnius per tam tikrą laikotarpį. Šiame modelyje yra daroma prielaida, kad praeityje stebėti įsipareigojimų nevykdymo santykiniai dažniai išliks tokie patys ir ateityje. Vienas iš pagrindinių šių modelių trūkumų yra tas, kad neatsižvelgiama į kokybinius skolininkų grupės paskolų pokyčius, tai yra iš esmės pasikeitus vertinamų paskolų kokybei šių pasikeitimų praeities duomenys nerodo – paskolų kokybės pokyčiai matomi praėjus tik tam tikram laikui. Įsipareigojimų nevykdymo tikimybei skaičiuoti taikant aktuarinius modelius, pirmiausia visus skolininkus reikia suskirstyti į grupes pagal jų riziką. Fizinį asmenų ir mažų įmonių įsipareigojimų nevykdymo tikimybei vertinti aktuariniai modeliai galėtų būti taikomi ir paskolų registrų mastu.
<i>Kredito maržos ir pasirinkimo sandorio modeliai</i>	Šio tipo modeliai įsipareigojimų nevykdymo tikimybei apskaičiuoti naudoja rinkos informaciją – nuosavybės ir skolos vertybinių popierių kainas. Šie modeliai labiausiai yra paplitę tik regionuose su gerai išplėtotą finansų rinka. Kredito maržos modeliuose įsipareigojimų neįvykdymo tikimybės skaičiuojamos naudojant duomenis apie kredito maržas. Daroma prielaida, kad kuo skolininkas rizikingesnis (didesnė įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė), tuo brangiau jis skolinasi. Taigi įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė skaičiuojama atsižvelgiant į skirtumą tarp skolos vertybinio popieriaus palūkanų normos ir nerizikingu laikomo skolos vertybinio popieriaus palūkanų normos.
<i>Scoringo modeliai</i>	Scoringo modeliai dažniausiai yra grindžiami įmonių finansinių ataskaitų duomenimis, o vertinant fizinio asmens kreditingumą, paprastai atsižvelgiama į jo pajamas, turtą ir kitus duomenis. Šio tipo modeliai savo esme panašūs į kredito reitingų sistemas, tačiau scoring yra išskirtinai kiekybiniai modeliai, o reitingavimas pagrįstas tiek kiekybine, tiek ir kokybine analize. Naudojantis šiuo modeliu gautas kredito rizikos įvertinimas leidžia tarpusavyje palyginti atskirų skolininkų kredito riziką,

	<p>jos skirtumus, o tuo tarpu paskolų, turinčių tą patį kredito reitingą, kredito rizikos skirtumų nematysime. Pirmasis ir labai svarbus uždavinys, kuriant įmonių kredito scoring modelį, – atrinkti tokius finansinius rodiklius, kurie leistų tiksliausiai prognozuoti įsipareigojimų nevykdymo tikimybę. Dažniausiai yra išskiriami nuo 5 iki 10 įmonės finansinių rodiklių, apimančių įmonės pelningumą, finansinį svertą, likvidumą ir kitas rodiklių grupes, kurie geriausiai atskleidžia įmonės kredito riziką. Antrasis uždavinys yra pasirinkti rodiklių įtraukimo į scoring modelį būdą. Išskiriamos keturios pagrindinės metodikos: tiesiniai tikimybiniai modeliai; logit modelis; probit modelis; tiesinė diskriminantinė analizė.</p>
<p><i>Kiti kiekybiniai modeliai</i></p>	<p>Prie kiekybinių modelių yra priskiriami: kredito pozicijos vertinimo modeliai; kredito ekvivalento pozicijos.</p> <p><i>Kredito pozicijos vertinimo modeliai</i> skirti prognozuoti paskolų gražinimo lygį ar limitų (kredito linijų) panaudojimą įsipareigojimo nevykdymo atvejais. Gražinimo lygio modeliais siekiama įvertinti nuostolio įsipareigojimų nevykdymo atveju komponentę.</p> <p><i>Kredito ekvivalento pozicijos modelių tikslas</i> - įvertinti EAD. Paskoloms faktinis EAD yra žinomas, bet kredito linijoms, mokėjimo kortelių limitams faktinis įsiskolinimas nuolatos kinta. Šio modelių - tikslas nustatyti tikėtiną EAD įsipareigojimų nevykdymo momentu, todėl taip pat šiai modelių grupei priskiriami išvestinių finansinių priemonių modeliai, kurie išvestinių finansinių priemonių pozicijas leidžia transformuoti į kredito ekvivalento pozicijas.</p>

Šaltinis sudaryta darbo autorių remiantis: Jones, D., Mingo, J., 1998; DeYoung R., Glennon D., Nigro P.J. (2006).

FORMULĖS IR SKAIČIAVIMAI

Trumpalaikio turto koeficiento skaičiavimas

$$\text{Trumpalaikio turto koeficientas} = \frac{\text{Trumpalaikis turtas}}{\text{Trumpalaikiai įsipareigojimai}}$$

Žaltauskienė N., likvidaus turto kategorijai priskiria šiuos kriterijus:

- pinigai ir taurieji metalai;
- lėšos centriniame banke kiekvienu pareikalavimu
- lėšos, iki kurių grąžinimo termino liko mažiau negu mėnuo;
- lėšos grynąja verte dukteriniuose bankuose, iki kurių grąžinimo termino liko mažiau negu mėnuo;
- lėšos kiekvienu pareikalavimu;
- lėšos grynąja verte bankuose ir kitose finansinėse institucijose, iki kurių grąžinimo termino liko mažiau negu mėnuo;
- lėšos kiekvienu pareikalavimu;
- suteiktos paskolos grynąja verte, iki kurių grąžinimo termino liko mažiau negu mėnuo;
- suteikta išperkamoji nuoma grynąja verte, iki kurios grąžinimo termino liko mažiau negu mėnuo;
- sukauptos pajamos grynąja verte, kurios turi būti gautos greičiau nei per mėnesį;
- išdo skolos vertybiniai popieriai grynąja verte, iki kurių išpirkimo termino liko mažiau negu mėnuo.⁷⁰

Žaltauskienė N., einamųjų banko įsipareigojimų kategorijai priskiria šiuos kriterijus:

- įmonių ir organizacijų terminuotieji indėliai ir akredityvai, iki kurių grąžinimo termino liko mažiau nei mėnuo arba kurių terminas jau praėjęs;
- 75 proc. – gyventojų terminuotų indėlių; atsiskaitomosios sąskaitos ir indėliai iki pareikalavimo;

⁷⁰ Žaltauskienė N. (1998). Žemės ūkio kreditavimo ir finansavimo formos// *Ekonomika ir vadyba* - 98: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Kaunas: Technologija.

- specialūs skolinimo fondai, iki kurių grąžinimo datos liko mažiau nei mėnuo arba kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;
- išleisti skolos vertybiniai popieriai, iki kurių išpirkimo datos liko mažiau nei mėnuo arba kurių išpirkimo terminas jau yra praėjęs;
- apmokėtas bet neįregistruotas akcinis kapitalas;
- kiti įsiskolinimai kiekvienu pareikalavimu ir iki kurių grąžinimo datos liko mažiau nei mėnuo;
- kiti rezervai, iki kurių išmokėjimo datos liko mažiau nei mėnuo arba kurių išmokėjimo terminas jau praėjęs;
- banko terminuotos paskolos pagrindiniam kapitalui formuoti, iki kurių grąžinimo datos liko mažiau nei mėnuo arba kurių grąžinimo terminas jau yra praėjęs;
- 5 proc. - banko nebalansinių įsipareigojimų, galinčių padidinti turtą.

Kapitalo pakankamumo koeficiento skaičiavimas

$$\text{Kapitalo pakankamumo koeficientas} = \frac{\text{Nuosavas kapitalas}}{\text{Turtas}}$$

Skolinto kapitalo ir turto santykio skaičiavimas

$$\text{Skolinto kapitalo ir turto santykis} = \frac{\text{Skolintas kapitalas (įsipareigojimai)}}{\text{Turtas}}$$

$$\text{Skolinto kapitalo ir turto santykis}_{2006} = \frac{17615289}{19063040} = 0,924$$

$$\text{Skolinto kapitalo ir turto santykis}_{2007} = \frac{22759019}{24694845} = 0,922$$

$$\text{Skolinto kapitalo ir turto santykis}_{2008} = \frac{23572060}{25830497} = 0,913$$

$$\text{EBITDA marža} = \frac{\text{Tipinės veiklos pelnas} + \text{kitos veiklos pelnas*} + \text{nusidėvėjimas} + \text{amortizacija}}{\text{Pardavimai}}$$

*kitos veiklos rezultatas įvedamas korekcijos eilutėje tik tuo atveju, kai kita veikla turi nuolatinį pobūdį

$$\text{Koreguotas kapitalo rodiklis} = \frac{(\text{Nuosavybė} - \text{perkainojimo rezervas} - \text{nematerialusis turtas} - \text{dukterinių ir asocijuotų įmonių skolos})}{(\text{Turtas} + \text{papildomas skolinimasis} - \text{nematerialus turtas ir kitos korekcijos})}$$

$$\text{Einamojo mokumo koeficientas} = \frac{(\text{Trumpalaikis turtas} - \text{atidėjimai dėl abejotinių debitorių ir atsargų} - \text{skolos akcininkams})}{(\text{Trumpalaikiai įsipareigojimai} + \text{ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis})}$$

$$\text{Skolos padengimo rodiklis} = \frac{(\text{EBITDA})}{(\text{Palūkanų ir kredito grąžinimai per laikotarpį})}$$

$$\text{Grynoji finansinė skola/ EBITDA} = \frac{(\text{Visos skolos, už kurias reikia mokėti palūkanas (taip pat nebalansiniai įsipareigojimai)- pinigai sąskaitoje ir terminuoti indėliai})}{(\text{EBITDA})}$$

AB SEB BANKO BALANSAS

STRAIPSNIO PAVADINIMAS	PASTA BOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.	2005 M.
Turtas					
Grynieji pinigai		497.629	460.494	360.724	244.505
Likučiai centriniuose bankuose		729.273	1.261.469	949.532	931.722
Korespondentinių sąskaitų lėšų grynoji vertė		830.186	977.976	813.594	350.309
Vyriausybės vertybiniai popieriai, skirti parduoti		62.987	2.060.257	1.751.130	1.080.213
Finansinis turtas, kurio tikrosios vertės pokytis traukiamas į pelno (nuostolių) ataskaitą		93.124	192.653	169.146	234.624
Išvestinės finansinės priemonės		114.792	340.182	117.734	28.391
Kreditų kredito įstaigoms ir finansų institucijoms grynoji vertė		937.335	1.155.117	936.547	796.736
Kreditų klientams grynoji vertė		20.287.969	17.750.245	13.301.177	8.470.008
Vyriausybės vertybiniai popieriai – gautinos sumos		1.750.534			
Gautinų lizingo įmokų grynoji vertė					
Vertybiniai popieriai, skirti parduoti		18.467	27.401	154.901	546.178
Vertybiniai popieriai, laikomi iki išpirkimo		12.989	12.493	13.941	15.424
Investicijos į patrunuojamąsias įmones		62.441	58.941	89.208	203.199
Ilgalaikis nematerialusis turtas		239.578	184.396	183.380	181.822
Ilgalaikis materialusis turtas		63.232	58.136	56.959	93.673
Išnuomotas turtas					
Ilgalaikis turtas, skirtas parduoti		1.524		35.632	
Gautinas pelno mokestis		8.955			
Atidėtojo pelno mokesčio turtas					
Kito turto grynoji vertė		117.482	155.085	129.435	114.863
Iš viso turto		25.830.497	24.694.845	19.063.040	13.312.092
Įsipareigojimai					
Įsiskolinimas centriniuose bankuose		24	25	40	37
Įsiskolinimas kredito įstaigoms ir finansų institucijoms		11.764.275	9.822.423	6.204.692	3.295.138
Išvestinės finansinės priemonės		293.293	393.431	189.104	15.510
Klientų indėliai		10.208.909	10.822.658	9.652.757	8.205.390
Gyvybės draudimo techniniai atidėjimai					
Įsipareigojimai pagal investavimo sutartis					
Sukauptos sąnaudos ir būsimų laikotarpių pajamos		43.522	58.633	27.593	21.979
Mokėtinas pelno mokestis			51.009	32.916	20.058
Subordinuotos paskolos		603.187	654.008	493.662	51.802
Išleisti skolos vertybiniai popieriai		608.576	875.442	903.530	450.908
Atidėtojo pelno mokesčio įsipareigojimai		403	1.045	2.359	1.941
Kiti įsipareigojimai ir atidėjimai		49.871	80.345	108.636	64.717
Iš viso įsipareigojimų		23.572.060	22.759.019	17.615.289	12.127.480
Nuosavas kapitalas					
Nuosavas kapitalas, priskirtinas patrunuojančios įmonės akcininkams					
Įstatinis kapitalas		1.034.575	1.034.575	1.034.575	154.414
Atsargos kapitalas		2.200	2.200	2.200	693.321
Finansinio turto perkainojimo rezervas		(32.559)	(7.442)	577	22.971
Privalomasis rezervas		74.639	31.348	11.888	6.026

11 PRIEDO tęsinys

Bendrieji kiti rezervai		9.338	9.338	9.338	5.554
Einamųjų metų grynasis pelnas ir nepaskirstytasis pelnas		1.170.244	865.807	389.173	113.286
		2.258.437	1.935.826	1.447.751	1.184.612
Mažumos interesas					
Iš viso nuosavo kapitalo		2.258.437	1.935.826	1.447.751	1.184.612
Iš viso įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo		25.830.497	24.694.845	19.063.040	13.312.092

AB SEB BANKO PELNO NUOSTOLIO ATASKAITA

STRAIPSNIAI	2008 M.	2007 M.	2006 M.	2005 M
Palūkanų pajamos	1.414.468	1.086.438	666.271	408.201
Palūkanų išlaidos	(833.230)	(567.887)	(291.357)	(146.065)
Grynosios palūkanų pajamos	581.238	518.551	374.914	262.136
Nuostoliai dėl sumažėjusios kreditų vertės	(151.185)	(31.654)	15.298	(47.169)
Nuostoliai dėl lizingo portfelio sumažėjusios vertės				
Atidėjiniai garantijoms	(1.378)	(1.084)	(261)	464
Kiti nuostoliai dėl sumažėjusios vertės	7	(1.064)	(852)	50
Iš viso nuostolių dėl sumažėjusios vertės	(152.556)	(33.802)	(16411)	(46.655)
Grynosios palūkanų pajamos po nuostolių dėl sumažėjusios vertės	428.682	484.749	358.503	215.481
Pajamos už paslaugų mokesčius	227.155	231.383	166.137	140.150
Išlaidos paslaugų mokesčiams	(67.421)	(61.687)	(52.407)	(43.801)
Grynosios kitos pajamos	6.995	8.431	13.126	8.594
Grynasis pelnas už patronuojamųjų įmonių pardavimo ir likvidavimo operacijas		55.521	13.368	
Grynasis pelnas (nuostoliai) už nuosavybės vertybinius popierius	2.837	1.608	2.080	817
Dividendai iš patronuojamųjų įmonių	58.591	45.772	35.632	
Grynasis nuostolis už skolos vertybinių popierių, išvestinių priemonių operacijas	(34.063)	(22.434)	(30.039)	35.284
Grynasis pelnas už ilgalaikį turtą, skirtą parduoti		24.378		
Grynasis pelnas už operacijas užsienio valiuta	89.144	98.000	100347	19.655
Grynosios draudimo įmokų pajamos				
Bendrosios draudimo išlaidos				
Grynosios gyvybės draudimo pajamos				
Indėlių draudimo išlaidos			(36.093)	(30.356)
Išlaidos personalui	(147.890)	(144.542)	(114.500)	(100.250)
Kitos administracinės išlaidos	(170.669)	(148.933)	(123.091)	(112.133)
Iš viso išlaidų personalui ir kitų administracinių išlaidų	(318.559)	(293.475)	(273.684)	(242.739)
Pelnas prieš pelno mokestį	393.361	(572.246)	333063	133.441
Pelno mokestis	(45.633)	(76.152)	(47.530)	(26.667)
Grynasis pelnas	347.728	496.094	285.533	106.774
Skiriamas:				
patronuojančios įmonės akcininkams	347.728	496.094	285.533	106.774
mažumos interesui	347.728	496.094		
Pelnas, tenkantis vienai akcijai (litais), skiriamas patronuojančios įmonės akcininkams	22,52	32,13	18,49	6,91
Mažėjantis pelnas, tenkantis vienai akcijai (litais), skiriamas patronuojančios įmonės akcininkams	22,52	32,13	18,49	6,91

UAB „A“ BALANSAS

EIL. NR.	TURTAS	PASTABOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.
A.	<i>Ilgalaikis turtas</i>		560.840	5.078	7.638
I.	Nematerialusis turtas		1	-	1.394
I.1.	Plėtos darbai				
I.2.	Prestižas				
I.3.	Patentai, licencijos				
I.4.	Programinė įranga				
I.5.	Kitas nematerialusis turtas				
II.	Materialusis turtas		560.839	5.078	6.244
II.1.	Žemė				
II.2.	Pastatai ir statiniai		505.003		
II.3.	Mašinos ir įrengimai		26.341		
II.4.	Transporto priemonės				
II.5.	Kita įranga, prietaisai, įrankiai ir įrenginiai				
II.6.	Nebaigta statyba				
II.7.	Kitas materialusis turtas		29.495	5.078	6.244
III.	Finansinis turtas				
III.1.	Investicijos į dukterines ir asocijuotas įmones				
III.2.	Paskolos asocijuotoms ir dukterinėms įmonėms				
III.3.	Po vienerių metų gautinos sumos				
III.4.	Kitas finansinis turtas				
B.	<i>Trumpalaikis turtas</i>		423.573	214.140	226.200
I.	Atsargos, išankstiniai apmokėjimai ir nebaigtos vykdyti sutartys		356.682	92.054	166.239
I.1.	Atsargos		356.682	92.054	166.239
I.1.1.	Žaliavos ir komplektavimo gaminiai				
I.1.2.	Nebaigta gamyba				
I.1.3.	Pagaminta produkcija				
I.1.4.	Pirktos prekės, skirtos perparduoti		356.682	92.054	166.239
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai				
I.3.	Nebaigtos vykdyti sutartys				
II.	Per vienerius metus gautinos sumos		49.289	24.258	31.140
II.1.	Pirkėjų įsiskolinimas		49.289	19.858	31.140
II.2.	Dukterinių ir asocijuotų įmonių skolos				
II.3.	Kitos gautinos sumos			4.400	
III.	Kitas trumpalaikis turtas		1.799		
III.1.	Trumpalaikės investicijos				
III.2.	Terminuoti indėliai				
III.3.	Kitas trumpalaikis turtas		1.799		
IV.	Pinigai ir pinigų ekvivalentai		15.803	97.828	28.821
	Turto iš viso:		984.413	219.218	233.838

EIL. NR.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	PASTABOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.
C.	Nuosavas kapitalas		335.292	155.759	148.257
I.	Kapitalas		10.000	10.000	10.000
I.1.	Įstatinis (pasirašytasis)		10.000	10.000	10.000
I.2.	Pasirašytasis neapmokėtas kapitalas (-)				
I.3.	Akcijų priedai				
I.4.	Savos akcijos (-)				
II.	Perkainojimo rezervas (rezultatai)				
III.	Rezervai				
III.1.	Privalomasis		1000	1000	1000
III.2.	Savoms akcijoms įsigyti				
III.3.	Kiti rezervai				
IV.	Nepaskirstytasis pelnas (nuostoliai)		324.292	144.759	27.603
IV.1.	Ataskaitinių metų pelnas (nuostoliai)		203.769	144.759	27.603
IV.2.	Ankstesnių metų pelnas (nuostoliai)		120.523	-	109.654
D.	Dotacijos, subsidijos				
E.	Mokėtinų sumų ir įsipareigojimų		649.121	63.459	85.581
I.	Po vienerių metų mokėtinų sumų ir ilgalaikiai įsipareigojimai		340.378	-	-
I.1.	Finansinės skolos				
I.1.1.	Lizingo (finansinės nuomos) ar panašūs įsipareigojimai				
I.1.2.	Kredito įstaigoms				
I.1.3.	Kitos finansinės skolos				
I.2.	Skolos tiekėjams				
I.3.	Gauti išankstiniai apmokėjimai				
I.4.	Atidėjimai				
I.4.1.	Įsipareigojimų ir reikalavimų padengimo				
I.4.2.	Pensijų ir panašių įsipareigojimų				
I.4.3.	Kiti atidėjimai				
I.5.	Atidėtieji mokesčiai				
I.6.	Kitos mokėtinų sumų ir ilgalaikiai įsipareigojimai				
II.	Per vienerius metus mokėtinų sumų ir trumpalaikiai įsipareigojimai		308.743	63.459	85.581
II.1.	Ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis		72.422		
II.2.	Finansinės skolos				
II.2.1.	Kredito įstaigoms				
II.2.2.	Kitos skolos				
II.3.	Skolos tiekėjams		236.321	52.615	85.581
II.4.	Gauti išankstiniai apmokėjimai				
II.5.	Pelno mokesčio įsipareigojimai			5.138	
II.6.	Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai			2.515	
II.7.	Atidėjimai				
II.8.	Kitos mokėtinų sumų ir trumpalaikiai įsipareigojimai			3.191	85.581
	Nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų iš viso:		984.413	219.218	239.838

UAB „A“ PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

Eil. Nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	2008 m.	2007 m.	2006 m.
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		1.677.465	1.171.512	876.852
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		1.240.172	1.001.471	698.191
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		437.293	170.041	178.661
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		232.841		
IV.1	Pardavimo				
IV.2	Bendrosios ir administracinės				
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		204.452	170.041	178.661
VI.	KITA VEIKLA		784		
VI.1.	Pajamos		784		
VI.2.	Sąnaudos				
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA		(22.454)		
VII.1.	Pajamos				
VII.2.	Sąnaudos		22.454		
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		182.782	170.041	178.661
IX.	PAGAUTĖ				
X.	NETEKIMAI				
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIŠ APMOKESTINIMĄ		182.782	170.041	178.661
XII.	PELNO MOKESTIS		27.417	25.282	23.049
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		155.365	144.759	155.612

UAB „B“ BALANSAS

EIL. NR.	TURTAS	PASTABOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.
A.	Ilgalaikis turtas		166.874	113.728	136.684
I.	Nematerialusis turtas				
I.1.	Plėtos darbai				
I.2.	Prestižas				
I.3.	Patentai, licencijos				
I.4.	Programinė įranga				
I.5.	Kitas nematerialusis turtas				
II.	Materialusis turtas		166.874	113.728	136.684
II.1.	Žemė				
II.2.	Pastatai ir statiniai				
II.3.	Mašinos ir įrengimai		166.874	113.728	136.684
II.4.	Transporto priemonės				
II.5.	Kita įranga, prietaisai, įrankiai ir įrenginiai				
II.6.	Nebaigta statyba				
II.7.	Kitas materialusis turtas				
III.	Finansinis turtas				
III.1.	Investicijos į dukterines ir asocijuotas įmones				
III.2.	Paskolos asocijuotoms ir dukterinėms įmonėms				
III.3.	Po vienerių metų gautinos sumos				
III.4.	Kitas finansinis turtas				
B.	Trumpalaikis turtas		51.728	163.439	224.162
I.	Atsargos, išankstiniai apmokėjimai ir nebaigtos vykdyti sutartys		17.490	75.744	143.985
I.1.	Atsargos		17.490	75.744	143.985
I.1.1.	Žaliavos ir komplektavimo gaminiai		17.490	75.744	143.985
I.1.2.	Nebaigta gamyba				
I.1.3.	Pagaminta produkcija				
I.1.4.	Pirktos prekės, skirtos perparduoti				
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai				
I.3.	Nebaigtos vykdyti sutartys				
II.	Per vienerius metus gautinos sumos		30.694	85.875	30.589
II.1.	Pirkėjų įsiskolinimas		30.694	85.875	30.589
II.2.	Dukterinių ir asocijuotų įmonių skolos				
II.3.	Kitos gautinos sumos				
III.	Kitas trumpalaikis turtas				
III.1.	Trumpalaikės investicijos				
III.2.	Terminuoti indėliai				
III.3.	Kitas trumpalaikis turtas				
IV.	Pinigai ir pinigų ekvivalentai		3.544	2.020	49.588
	Turto iš viso:		218.602	277.167	360.846

EIL. NR.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	PASTABOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.
C.	Nuosavas kapitalas		48.966	102.279	114.571
I.	Kapitalas		10.000	10.000	10.000
I.1.	Įstatinis (pasirašytasis)		10.000	10.000	10.000
I.2.	Pasirašytasis neapmokėtas kapitalas (-)				
I.3.	Akcijų priedai				
I.4.	Savos akcijos (-)				
II.	Perkainojimo rezervas (rezultatai)				
III.	Rezervai				
III.1.	Privalomasis		100	100	100
III.2.	Savoms akcijoms įsigyti				
III.3.	Kiti rezervai				
IV.	Nepaskirstytasis pelnas (nuostoliai)		38.866	92.179	104.471
IV.1.	Ataskaitinių metų pelnas (nuostoliai)		38.866	92.179	104.471
IV.2.	Ankstesnių metų pelnas (nuostoliai)				
D.	Dotacijos, subsidijos				
E.	Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai		162.777	174.888	246.275
I.	Po vienerių metų mokėtinos sumos ir ilgalaikiai įsipareigojimai		121.167	44.538	25.423
I.1.	Finansinės skolos				
I.1.1.	Lizingo (finansinės nuomos) ar panašūs įsipareigojimai		121.167	44.538	25.423
I.1.2.	Kredito įstaigoms				
I.1.3.	Kitos finansinės skolos				
I.2.	Skolos tiekėjams				
I.3.	Gauti išankstiniai apmokėjimai				
I.4.	Atidėjimai				
I.4.1.	Įsipareigojimų ir reikalavimų padengimo				
I.4.2.	Pensijų ir panašių įsipareigojimų				
I.4.3.	Kiti atidėjimai				
I.5.	Atidėtieji mokesčiai				
I.6.	Kitos mokėtinos sumos ir ilgalaikiai įsipareigojimai				
II.	Per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai		41.610	130.350	220.852
II.1.	Ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis				
II.2.	Finansinės skolos				
II.2.1.	Kredito įstaigoms				
II.2.2.	Kitos skolos				
II.3.	Skolos tiekėjams		41.610	130.350	220.852
II.4.	Gauti išankstiniai apmokėjimai				
II.5.	Pelno mokesčio įsipareigojimai				
II.6.	Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai				
II.7.	Atidėjimai				
II.8.	Kitos mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai				
	Nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų iš viso:		218.602	277.167	360.846

UAB „B“ PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

Eil. Nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	2008 m.	2007 m.	2006 m.
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		508.630	691.494	946.392
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		363.307	485.499	812.978
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		145.323	205.995	133.414
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		99.598	101.961	25.168
IV.1	Pardavimo				
IV.2	Bendrosios ir administracinės		99.598	101.961	25.168
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		45.725	104.034	108.246
VI.	KITA VEIKLA				
VI.1.	Pajamos				
VI.2.	Sąnaudos				
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA				
VII.1.	Pajamos				
VII.2.	Sąnaudos				
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		45.725	104.034	108.246
IX.	PAGAUTĖ				
X.	NETEKIMAI				
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		45.725	104.034	108.246
XII.	PELNO MOKESTIS		6859	11.855	3775
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		38.866	92.179	104.471

UAB „C“ BALANSAS

EIL. NR.	TURTAS	PASTABOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.
A.	Ilgalaikis turtas		243.728	134.835	59.241
I.	Nematerialusis turtas		1.589	2.283	3.100
I.1.	Plėtos darbai				
I.2.	Prestižas				
I.3.	Patentai, licencijos				
I.4.	Programinė įranga				
I.5.	Kitas nematerialusis turtas				
II.	Materialusis turtas		242.139	132.552	56.414
II.1.	Žemė		43.000		
II.2.	Pastatai ir statiniai		110.000		
II.3.	Mašinos ir įrengimai		89.139	132.552	56.414
II.4.	Transporto priemonės				
II.5.	Kita įranga, prietaisai, įrankiai ir įrenginiai				
II.6.	Nebaigta statyba				
II.7.	Kitas materialusis turtas				
III.	Finansinis turtas				
III.1.	Investicijos į dukterines ir asocijuotas įmones				
III.2.	Paskolos asocijuotoms ir dukterinėms įmonėms				
III.3.	Po vienerių metų gautinos sumos				
III.4.	Kitas finansinis turtas				
B.	Trumpalaikis turtas		998.203	976.597	1.037.202
I.	Atsargos, išankstiniai apmokėjimai ir nebaigtos vykdyti sutartys		755.154	692.380	590.774
I.1.	Atsargos		755.154	692.380	590.774
I.1.1.	Žaliavos ir komplektavimo gaminiai				
I.1.2.	Nebaigta gamyba				
I.1.3.	Pagaminta produkcija				
I.1.4.	Pirktos prekės, skirtos perparduoti		755.154	692.380	590.774
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai				
I.3.	Nebaigtos vykdyti sutartys				
II.	Per vienerius metus gautinos sumos		120.003	64.112	98.011
II.1.	Pirkėjų įsiskolinimas		120.003	64.112	98.011
II.2.	Dukterinių ir asocijuotų įmonių skolos				
II.3.	Kitos gautinos sumos				
III.	Kitas trumpalaikis turtas				
III.1.	Trumpalaikės investicijos				
III.2.	Terminuoti indėliai				
III.3.	Kitas trumpalaikis turtas				
IV.	Pinigai ir pinigų ekvivalentai		123.046	220.105	348.417
	Turto iš viso:		1.241.931	1.111.432	1.096.443

EIL. NR.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	PASTABOS NR.	2008 M.	2007 M.	2006 M.
C.	Nuosavas kapitalas		924.649	722962	751716
I.	Kapitalas		500.000	500.000	500.000
I.1.	Įstatinis (pasirašytasis)				
I.2.	Pasirašytasis neapmokėtas kapitalas (-)				
I.3.	Akcijų priedai				
I.4.	Savos akcijos (-)				
II.	Perkainojimo rezervas (rezultatai)				9082
III.	Rezervai		50.000	50.000	50.000
III.1.	Privalomasis		50.000	50.000	50.000
III.2.	Savoms akcijoms įsigyti				
III.3.	Kiti rezervai				
IV.	Nepaskirstytasis pelnas (nuostoliai)		374.649	172.962	192.634
IV.1.	Ataskaitinių metų pelnas (nuostoliai)		221649	172.962	192.634
IV.2.	Ankstesnių metų pelnas (nuostoliai)		153.000		
D.	Dotacijos, subsidijos				
E.	Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai		317.282	388.470	344.727
I.	Po vienerių metų mokėtinos sumos ir ilgalaikiai įsipareigojimai		46.442	58.846	
I.1.	Finansinės skolos				
I.1.1.	Lizingo (finansinės nuomos) ar panašūs įsipareigojimai		46.442	58.846	
I.1.2.	Kredito įstaigoms				
I.1.3.	Kitos finansinės skolos				
I.2.	Skolos tiekėjams				
I.3.	Gauti išankstiniai apmokėjimai				
I.4.	Atidėjimai				
I.4.1.	Įsipareigojimų ir reikalavimų padengimo				
I.4.2.	Pensijų ir panašių įsipareigojimų				
I.4.3.	Kiti atidėjimai				
I.5.	Atidėtieji mokesčiai				
I.6.	Kitos mokėtinos sumos ir ilgalaikiai įsipareigojimai				
II.	Per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai		270.840	329.624	344.727
II.1.	Ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis				
II.2.	Finansinės skolos				
II.2.1.	Kredito įstaigoms				
II.2.2.	Kitos skolos				
II.3.	Skolos tiekėjams		270.840	329.624	344.727
II.4.	Gauti išankstiniai apmokėjimai				
II.5.	Pelno mokesčio įsipareigojimai				
II.6.	Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai				
II.7.	Atidėjimai				
II.8.	Kitos mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai				
	Nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų iš viso:		1.241.931	1.111.432	1.096.443

UAB „C“ PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

Eil. Nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	2008 m.	2007 m.	2006 m.
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		2681792	2344776	1752810
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		1825185	1688248	1259979
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		856607	656528	492831
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		600997	452255	352635
IV.1	Pardavimo				352635
IV.2	Bendrosios ir administracinės		600997	452255	
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		255610	204273	140196
VI.	KITA VEIKLA				
VI.1.	Pajamos				
VI.2.	Sąnaudos				
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA				
VII.1.	Pajamos				
VII.2.	Sąnaudos				
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		255610	204273	140196
IX.	PAGAUTĖ				
X.	NETEKIMAI				
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		255610	204273	140196
XII.	PELNO MOKESTIS		35475	32499	20531
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		220.135	171.774	119.665

UAB „A“ FINANSINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIAVIMAS

	2007 m.	2008 m.
<i>Pardavimų augimas</i>	$\frac{(1.171.512 - 876.852)}{876.852} * 100 = 33,6$	$\frac{(1.677.465 - 1.171.512)}{1.171.512} * 100 = 43,1$
<i>EBITA marža</i>	$\frac{170.041 + 2.647}{1.171.512} * 100 = 14,7$	$\frac{204.452 + 31.919}{1.677.465} * 100 = 14,1$
<i>Koreguotas Kapitalo rodiklis</i>	$\frac{155.759}{214.140} * 100 = 72,7$	$\frac{335.292 - 1}{984.413 + 170.000 - 1} * 100 = 29,0$
<i>Einamasis mokumo koeficientas</i>	$\frac{214.140}{63.459} = 3,3$	$\frac{423.573}{236.321 + 72.422} = 1,4$
<i>Skolos padengimo rodiklis</i>	$2007m.EBITDA = 170.041 + 2.647 = 172.688$ $2007 m.skol. pad. = \frac{172.688}{0} = 0$	$2008m.EBITDA = 204.452 + 31.919 = 236.371$ $2008 m.skol. pad. = \frac{236.371}{22.454} = 10,5$
<i>Grynoji finansinė skola</i>	-	$\frac{412.800 - 15.803}{236.371} = 1,7$

UAB „B“ FINANSINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIAVIMAS

	2007 m.	2008 m.
<i>Pardavimų augimas</i>	$\frac{(691.494 - 946.392)}{946.392} * 100 = -26,9$	$\frac{(508.630 - 691.494)}{691.494} * 100 = 43,1 - 26,4$
<i>EBITA marža</i>	$\frac{104.034 + 14.422}{691.494} * 100 = 17,1$	$\frac{45.725 + 13.840}{508.630} * 100 = 11,7$
<i>Koreguotas Kapitalo rodiklis</i>	$\frac{102.279}{277.167} * 100 = 36,9$	$\frac{48.966}{218.602 + 84.000} * 100 = 16,2$
<i>Einamasis mokumo koeficientas</i>	$\frac{163.439}{44.538} = 3,6$	$\frac{51.728}{41.610 + 24.850} = 0,8$
<i>Skolos padengimo rodiklis</i>	<p>2007m.EBITDA= 104.034 + 14.422 = 118.456</p> <p>2007 m.skol.pad. = $\frac{118.456}{19.102 + 6.920} = 4,55$</p>	<p>2008m.EBITDA= 45.725 + 13.840 = 59.565</p> <p>2008 m.skol.pad. = $\frac{59.565}{24.850 + 12.410} = 1,5$</p>
<i>Grynoji finansinė skola</i>	$\frac{44.538 - 2.020}{118.456} = 0,4$	$\frac{121.167 - 3.544}{59.565} = 1,9$

UAB „C“ FINANSINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIAVIMAS

	2007 m.	2008 m.
<i>Pardavimų augimas</i>	$\frac{(2.344.776 - 1.752.810)}{1.752.810} * 100 = 33,7$	$\frac{(2.681.792 - 2.344.776)}{2.344.776} * 100 = 14,4$
<i>EBITA marža</i>	$\frac{204.273 + 69.520}{2.344.776} * 100 = 11,6$	$\frac{255.610 + 91.900}{2.681.792} * 100 = 12,9$
<i>Koreguotas Kapitalo rodiklis</i>	$\frac{722.962 - 2.283}{1.111.432 - 2.283} * 100 = 64,9$	$\frac{924.649 - 1.589}{1.241.931 + 280.000 - 1.589} * 100 = 60,7$
<i>Einamasis mokumo koeficientas</i>	$\frac{976.597}{329.624 + 12.404} = 2,8$	$\frac{998.203}{270.840 + 14.404} = 3,5$
<i>Skolos padengimo rodiklis</i>	<p>2007m.EBITDA= 204.273+69.520 = 273.793</p> <p>2007 m.skol.pad . = $\frac{273.793}{12.404 + 3.458} = 17,2$</p>	<p>2008m.EBITDA= 255.610+ 91.900 = 347.510</p> <p>2008 m.skol.pad . = $\frac{347.510}{14.404 + 5.023} = 17,9$</p>
<i>Grynoji finansinė skola</i>	$\frac{58.846 - 220.105}{273.793} = -0,6$	$\frac{46.442 - 123.046}{347.510} = -0,22$

SMULKIŲ ĮMONIŲ TRUMPALAIKIŲ KREDITŲ MARŽOS SKAIČIUOKLĖS INSTRUKCIJA

1. Skaičiuoklė naudojama nustatant trumpalaikių kreditų maržas sekančioms kreditų rūšims:
 - a. trumpalaikis kreditas.
 - b. kredito limitas.
 - c. sąskaitos kredito perviršio limitas.
 - d. faktoringas.

Skaičiuoklėje pirmoje eilutėje išsiskleidžia kreditų rūšys ir pageidaujamą trumpalaikio kredito rūšį pasirenkame žr. sekantį paveikslą.

2. Sekantis veiksmas: reikia pasirinkti trumpalaikio kredito trukmę metais, skaičiuoklėje yra 2 pasirinkimo pozicijos 1 metai ir 2 metai.

3. Įrašoma trumpalaikio kredito suma. Trumpalaikio kredito sumą reikia įvesti, žiūrėti sekantį paveikslą.

4. Įrašoma smulkios įmonės rizikos grupė. Sekantis veiksmas: apskaičiavus rizikos grupę ją įvesti, grupės yra penkios (A, B, C, D, E).

5. Įrašomas administravimo mokestis. Sekantis veiksmas: įvedamas administravimo mokestis žr. sekantį paveikslą.

Rizikos grupė	B	Įveskite administravimo mokestį
Administracinis mokestis	8000	

6. Pasirenkama kredito užtikrinimo priemonė. Įvedus administravimo mokestį, sekantis veiksmas reikia pasirinkti užtikrinimo priemonę, jų yra 8 pozicijos, pasirenkame vieną iš jų.

Kredito užtikrinimo priemonė	Užtikrinimo priemonės vertė	Paskolų suma su aukštesnėmis reikalav. teisėmis
Žemės ūkio paskirties nekilnojamas turtas	99000	0
Vertybiniai popieriai, depozitai, garantijos	0	0
Likvidus nekilnojamas turtas	0	0
Bjūrai, prekybai skirtos patalpos		
Žemo likvidumo nekilnojamas turtas		
Kitas gamybinės paskirties nekilnojamas turtas		
Žemės ūkio paskirties nekilnojamas turtas		
Atsargos ir žaliavas		
Be užstato		

7. Įrašoma užtikrinimo priemonės vertė.

Užtikrinimo priemonės vertė
99000
0
0

8. Jei turtas įkeičiamas pakartotiniu įkeitimu, tai laukelyje „Paskolų suma su aukštesnėmis reikalavimo teisėmis“ įvedama kredito, už kurį turtas įkeistas pirmumo teise.

Paskolų suma su aukštesnėmis reikalav. teisėmis
0
0
0

9. Jei už kreditą įkeičiamos tik prekių atsargos, modelio apskaičiuotą maržą reikia vertinti konservatyviai, atsižvelgiant į atsargų likvidumą ir išieškojimo iš kliento.

10. Skaičiuoklė apskaičiuoja rekomenduotinas maržas taip, kad sandorio kapitalo grąža būtų ne mažesnė negu 20% pagal Basel II metodiką (sandoriams su smulkiomis įmonėmis – ne mažesnė negu 1,4 proc. marža).

Kapitalo poreikis	8%
Tikėtinų nuostolių lygis = PD*LGD	3,47%
Operacinė marža	0,54%
Pelno marža	1,50%
Modelio siūloma kredito marža	5,51%
Kapitalo grąža	0,44%